René Rémond

Istoria Statelor Unite ale Americii

2

Civilizații

CORINT

Redactor: Delia Moisil

Tehnoredactare computerizată: Mihaela Dumitru

Corector: Mara Ştefan

Coperta: Walter Riess

René Rémond
HISTOIRE DES ÉTATS-UNIS
© Presses Universitaires de France, 1959
28ème édition corrigée: 1999, Février

Toate drepturile asupra prezentei versiuni
în limba română sunt rezervate Editurii CORINT

ISBN: 973-9413-94-3

RENÉ RÉMOND
Membru al Academiei Franceze
Profesor emerit la Universitatea Paris X - Nanterre

ISTORIA STATELOR UNITE ALE AMERICII

Traducere:
Traian Finţescu

Cuvânt înainte şi note:
Bogdan Antoniu

CORINT
Bucureşti, 1999

DE ACELAŞI AUTOR

Lamennais et la démocratie, Paris, PUF, 1948.
L'Amérique anglo-saxonne (Histoire universelle), vol. 3, în *Encyclopédie de la Pléiade*, Paris, Gallimard, 1958.
Les catholiques, le communisme et les crises, 1929 – 1939, Paris, Colin (col. *Kiosque*), 1960.
Les États-Unis devant l'opinion francaise, 1815 – 1852, 2 vol., Paris, Colin, 1962.
Le droite en France. De la Première Restauration à la Cinquième Republique, Paris, Aubier, ed. a 3-a, 1968.
Les deux congrès ecclésiastiques de Reims et de Bourges, 1896 – 1900, Paris, Siney, 1964.
Forces religieuses et attitudes politiques dans la France contemporaine (coordonator), Paris, Colin, 1965.
La vie politique en France depuis 1789, Paris, Colin, vol. 1: 1789 – 1848, vol. 2: 1848 – 1879, 1969.
Atlas historique de la France contemporaine (coordonator), Paris, Colin, 1972.
Introduction à l'histoire de notre temps 3 vol., Paris, Le Seuil, 1974.
L'anticlericalisme en France de 1815 à nos jours, Paris, Fayard, 1976.
Vivre notre historie. Entretiens avec Aimé Savard, Paris, Le Seuil, 1974.
Edouard Daladier, chef de gouvernement (1938 – 1939) (coordonator), Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1977.
La France et les Français en 1938 – 1939 (coordonator), Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1978.
Le règle et le consentement. Gouverner une societé. Paris, Fayard, 1979.
Les droites en France, Paris, Aubier-Montaigne, 1982.
Quarante ans de cabinets ministériels, Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1982.
Le retour de De Gaulle, Paris, Ed. Complexe, 1983.
Notre siècle, Paris, Fayard, 1988.
Age et politique, Paris, Economica, 1991.
Paul Touvier et l'Église (coordonator), Paris, Fayard, 1992.
La politique n'est pas ce qu'elle était, Paris, Calmann-Levy, 1993; reeditată în col. *Champs*, Paris, Flammarion, 1994.
Le catholicisme français et la societé politique, Paris, Ed. de l'Atelier, 1995.
Le fichier juif (în colaborare), Paris, Plon, 1996.
Les crises du catholicisme en France dans les annés trente, Paris, Ed. Le Seuil, 1996.
Religion et societé en Europe aux XIXe et XXe siècles, Paris, Ed. Le Seuil, 1998.
Une laïcité pour tous, Paris, Ed. Textuel, 1998.

Cuvânt înainte

O simplă privire asupra mediului internaţional actual va scoate fără îndoială în evidenţă poziţia singulară, hegemonică a Statelor Unite ale Americii la sfârşitul acestui mileniu. În fapt, istoria diplomatică, militară, politică sau economică a ultimei jumătăţi de secol nu se poate scrie fără a menţiona, dacă nu a analiza, complexul fenomen reprezentat de Statele Unite. Sau, după cum afirmau Denise Artaud şi André Kaspi: „Puterea militară şi diplomatică, forţa sa economică, modul de viaţă american nu au lăsat practic nici o ţară indiferentă. Chiar dacă ele acceptă sau resping hegemonia americană, naţiunile se definesc în raport cu modelul american"[1].

Constatarea îşi menţine forţa şi în prezentul imediat, observatorul fiind obligat să ia în considerare nu numai superpotenţa sa militară sau excepţionalele performanţe economice ale Statelor Unite, ci şi faptul că în acest moment America constituie singurul model politic şi societal care poate furniza securitate şi stabilitate. Bineînţeles că o asemenea poziţie singulară trezeşte temeri atât în exteriorul, cât şi în interiorul societăţii americane[2], dar realitatea nu poate fi ignorată decât cu grave consecinţe.

Postura actuală privilegiată în plan internaţional a Statelor Unite ale Americii impune studierea cu atenţie a trecutului său, a proceselor istorice, a transformărilor societale prin care au trecut, tocmai pentru a înţelege şi a acomoda cu propria noastră percepţie care este în mod real conţinutul

---

[1] Denise Artaud şi André Kaspi, *Histoire des États-Unis*, Armand Colin, Paris, 1983, pag. 303.

[2] Este interesant faptul că unele dintre cele mai acerbe critici cu privire la asumarea din ce în ce mai pregnant de către SUA a responsabilităţilor impuse de poziţia sa hegemonică provin din interiorul societăţii americane; dintre numeroasele exemple am reţinut pe Noam Chomsky, *Deterring Democracy*, Verso, New York, 1991 şi Georgie Anne Geyer, *Americans No More,* The Atlantic Monthly Press, New York, 1996.

fenomenului american. În acest sens, efortul Editurii Corint de a oferi publicului românesc lucrarea profesorului René Rémond *Histoire des États-Unis* merită aplaudat. Nu numai pentru faptul că sintezele asupra istoriei americane sunt extrem de rare în peisajul publicistic românesc după 1989, dar şi pentru alegerea făcută.

Profesorul René Rémond, membru al Academiei Franceze, preşedinte onorific al Universităţii Paris X-Nanterre şi preşedinte al Fundaţiei Naţionale de Ştiinţe Politice, este, fără îndoială, unul dintre cei mai prestigioşi istorici francezi, un atent analist al fenomenului politic şi social contemporan. Autor al unei suite excepţionale de volume, profesorul Rémond impresionează nu numai prin acuitatea observaţiilor sale şi foarte solida documentare, dar, mai ales, prin stilul său rar întâlnit în comunitatea academică de profil.

Mărturisesc că foarte rar am întâlnit o suprapunere atât de eficientă a spiritului sintetic, indispensabil efortului de a expune aproape 400 de ani de istorie americană în aproximativ 150 de pagini, cu fraza savuroasă, fluidă cu care a operat autorul. Fără a omite nici unul dintre reperele esenţiale ale istoriei SUA, lucrarea prezintă cu precizie elementele importante ale proceselor politice interne şi externe, realizează numeroase şi binevenite incursiuni în spaţiul vieţii cotidiene sau al mentalului colectiv reprezentativ pentru diferitele perioade. În umbra evenimentelor politice, diplomatice sau economice, René Rémond surprinde America profundă, diversă, pragmatică şi idealistă în acelaşi timp, iar acestă perspectivă are, credem, un efect pozitiv: ne descifrează şi apropie trecutul şi experienţa americană de emoţiile şi configuraţiile mentale proprii.

Bogdan Antoniu

Asistent universitar,
Universitatea Bucureşti

Capitolul I

PRIMELE AŞEZĂRI (1607-1763)

Locul şi moştenirea epocii coloniale

Această primă fază a istoriei stabilirii europenilor pe teritoriul actualei uniuni americane, numită perioada colonială, are toate şansele să li se pară contemporanilor preşedintelui Clinton şi ai cuceririi spaţiului la fel de îndepărtată de realitatea prezentă a Statelor Unite ca şi Atena lui Pericle[1] de Grecia modernă. Se cuvine, oare, să risipim câteva dintre aceste pagini, care riscă să ne lipsească atunci când ne vom referi la istoria modernă a Statelor Unite, dedicându-le unor vremuri care nu sunt, la urma urmei, decât preistoria acestora, dacă singurul nostru interes pentru ea este reprezentat de atracţia pentru pitorescul sau exotismul poveştilor cu indieni ale lui Davy Crockett[2]? Dacă am ceda acestor scrupule ar însemna să subestimăm totuşi importanţa acestei perioade.

---

[1] Pericles (495 î.Chr. – 429 î.Chr.), om de stat atenian sub conducerea căruia cetatea greacă atinge un punct culminant al dezvoltării sale politice interne şi externe, Atena devenind un model politic şi cultural pentru întreaga Grecie. Printre realizările sale se numără şi construirea Acropolei, începută în 447 î.Chr.

[2] David Crockett (1786 – 1836), vânător, „om al frontierei", politician şi scriitor american. Devine o figură legendară datorită curajului său demonstrat în bătălia de la Alamo în timpul războiului americano-mexican, în care îşi va pierde şi viaţa. Prin povestirile sale despre Vest a introdus în literatura americană un stil viguros, realist.

Durata sa este aproximativ egală cu aceea a întregii existenţe a Statelor Unite ca societate politică organizată. De când a luat naştere Jamestown, cea mai veche aşezare anglo-saxonă din Lumea Nouă (1607), până la Declaraţia de Independenţă (1776) s-au scurs tot atâţia ani ca de la această proclamaţie până la sfârşitul Primului Război Mondial. Pentru a exprima aceeaşi idee fundamentală în alţi termeni, constituirea coloniilor în Statele Unite împarte istoria acestei regiuni în două părţi aproape egale, dintre care prima este această perioadă colonială, uneori pe nedrept neglijată.

Cunoaşterea sa prezintă interes pentru istoria propriu-zisă a Statelor Unite, deoarece ea o prefigurează. Statele Unite au moştenit din această perioadă o populaţie, o societate, o economie, o mentalitate, o parte din instituţiile lor politice, tradiţiile juridice şi instituţiile judiciare; de asemenea, unele dintre problemele lor – cum ar fi aceea a negrilor. Este imposibil să înţelegi dezvoltarea ulterioară a arborelui fără să cercetezi mai întâi sămânţa aruncată în pământ şi primii ei muguri.

O ocupare târzie

Partea litoralului american care se întinde, cu aproximaţie, între golful Fundy, la nord, şi gurile fluviului Savannah, la sud, viitorul leagăn al măreţiei americane, îşi face cu întârziere intrarea în istoria colonizării europene a noului continent, mult după America Centrală şi Meridională şi chiar după valea fluviului Saint-Laurent. Între Canada, cunoscută de francezi încă de la mijlocul secolului al XVI-lea şi Florida, anexată de spanioli vastului lor imperiu, teritoriul pe care urmează să se clădească viitoarele State Unite nu pare deloc îmbietor. Există, mai întâi, un întreg cortegiu de dezavantaje legate de cadrul natural: o climă când

glacială, când înăbuşitoare; o coastă în general neospitalieră, mlăştinoasă şi presărată cu lagune în sud, stâncoasă şi abruptă în nord, care exclude orice cale de acces spre interior, comparabilă cu Saint-Laurent sau Mississippi; o pădure densă, compactă. Apoi, regiunea aceasta nu avea nimic din ceea ce îi atrăgea atunci pe exploratori – mirodenii sau metale preţioase. Trebuia, pentru a-i aduce aici pe colonişti, ca ei să se îndrepte spre aceste locuri împinşi de alte considerente decât cele mercantile, sau ca regiuni celelalte să fie deja ocupate.

Începuturile colonizării coincid cu intrarea în scenă a unei noi puteri coloniale: Anglia. Şi în această parte a lumii, ca şi în celelalte, englezii ajung ultimii, după spanioli şi portughezi, după francezi. Vocaţia lor colonială se conturează cu întârziere, sub Elisabeta. Primele lor aşezări au, cu o aproximaţie de douăzeci de ani, aceeaşi vechime în nord, ca şi în sud: Sir Walter Raleigh[3] descinde în Virginia în ultimii ani ai secolului al XVI-lea, iar în 1620, cei 102 pelerini, veniţi din Provinciile Unite pe faimosul *Mayflower*, debarcă în apropierea Capului Cod şi pun bazele viitorului Massachusetts. Neaşteptat este faptul că, porniţi cu întârziere în cursa pentru colonii, defavorizaţi în toate privinţele, ei vor reuşi să-i depăşească, în cele din urmă, pe toţi ceilalţi competitori. În decursul secolului al XVII-lea, prin războaie sau prin bună înţelegere, englezii elimină una după alta toate enclavele, consecinţe ale colonizărilor străine: olandezii de la gurile fluviului Hudson, suedezii din Delaware. La sfârşitul veacului al XVIII-lea,

[3] Sir Walter Raleigh (1554? – 1618), aventurier englez şi scriitor, favorit al reginei Elisabeta I care îl înnobilează în 1585. Acuzat de trădare de către succesorul reginei, James I, a fost închis în Turnul Londrei şi executat. Deşi lui i se datorează primele încercări de întemeiere, între 1584 şi 1589, a coloniei britanice Virginia, Sir Walter Raleigh nu a ajuns niciodată în America.

Marea Britanie este stăpâna întregii coaste. Această reuşită imprevizibilă se explică, în parte, prin vitalitatea celor care populează regiunea, prin calităţile lor naturale şi, de asemenea, prin superioritatea lor numerică.

O populaţie eterogenă

O populaţie deloc omogenă, sub toate aspectele; compozită din punct de vedere etnic, nucleul principal al acesteia este format din englezi, scoţieni, galezi, dar şi din coloniştii veniţi din Provinciile Unite, Suedia, Germania; din Franţa chiar – după revocarea Edictului de la Nantes[4], o parte a emigraţiei protestante se îndreaptă spre America. Diversitatea opiniilor politice şi a credinţelor religioase nu este deloc de neglijat. Toţi cei care vor să se sustragă dominaţiei unei facţiuni rivale sau care au motive să se teamă pentru credinţa lor religioasă debarcă pe malurile fluviului Potomac sau Hudson. Istoria politică şi religioasă engleză din secolul al XVII-lea se înscrie, aşadar, în aceea a viitoarei naţiuni americane, prin urmările indirecte pe care le are asupra constituirii acesteia; toate tulburările dintr-o perioadă deosebit de bogată în mişcări sociale contribuie la îngroşarea rândurilor celor care emigrează. După disidenţii alungaţi de reacţiunea anglicană, urmează cavalerii, aristocraţii şi regaliştii izgoniţi de „capetele rotunde", apoi puritanii goniţi de Restauraţie şi iacobiţii care, decât să îl recunoască pe uzurpator, preferă să se expatrieze. Vicisitudinile dramatice ale istoriei interne a Angliei au efecte benefice asupra colonizării

[4] Edictul de la Nantes, lege promulgată la 13 aprilie 1598 de regele Henric al IV-lea al Franţei care acorda supuşilor protestanţi o mai largă libertate religioasă, precum şi drepturi civile complete. Sub presiunea clerului catolic, această lege a fost revocată în 1685 de regele Ludovic al XIV-lea.

britanice. Această emigrare are un caracter specific, care va lăsa urme adânci în mentalitatea americană. Puritani sau catolici, toţi aceşti emigranţi s-au supus unor considerente religioase. Ei au pus libertatea de a crede în cultul lor şi de a-l practica mai presus de avantajele legate de cariera şi de prosperitatea lor.

Formată de-a lungul timpului, prin acumulări succesive, populaţia de pe coasta atlantică a viitoarelor State Unite este la fel de fragmentată şi în spaţiu, grupându-se în aşezări situate departe una de alta, de regulă la gurile unui fluviu sau pe malul unui golf. Aceste nuclee demografice, la început extrem de modeste, răsfirate de la nord la sud, de la frontierele Canadei până la hotarele Floridei, pe aproape 2000 de kilometri, separate unul de altul prin spaţii neatinse de colonizare, acoperite de păduri şi savane, sau aflate încă în stăpânirea indienilor, devin, încetul cu încetul, centrele tot atâtor colonii independente una de alta, dar a căror capitală comună este Londra.

Trei grupuri de colonii

Pe măsură ce se dezvoltă, toate aceste aşezări se individualizează, originalitatea lor începe să se precizeze. Se conturează trei grupuri principale, diferenţiate prin activităţile lor productive, prin tipul de societate politică şi chiar prin modul de viaţă. Clima ar fi, de altfel, suficientă pentru a le face diferite: nu se situează ele pe o distanţă de 15° latitudine? Ceilalţi factori naturali contribuie şi ei la această originalitate. Contrastul cel mai pronunţat opune coloniile meridionale grupului nordic – această diferenţiere este de mare importanţă pentru viitor, pentru că poartă în germene antagonismul Nord-Sud, a cărui acutizare va duce la Războiul de Secesiune.

Grupul Noii Anglii

În secolul al XVIII-lea, economia Noii Anglii, care grupează 4 colonii de talie inegală – New Hampshire, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, a atins un grad relativ ridicat de complexitate: agriculturii şi creşterii animalelor, pescuitului, comerţului li se adaugă un început de industrie. Litoralul, stâncos şi crestat, asigura existenţa a numeroase porturi naturale. Vecinătatea pădurilor furniza şantierelor navale lemnul necesar. Echipaje bine pregătite porneau în fiecare an în fructuoase campanii de pescuit, în căutarea bancurilor de moruni din Terra Nova sau, mai departe, la vânătoare de balene. Din Newport sau din Portsmouth, vapoarele ajungeau până în Antile, de unde aduceau, încălcând pactul colonial, romul, melasa şi toate produsele de pe insulă. În sfârşit, pe firul numeroaselor ape care coborau din munţi şi din platourile din interior, se crease o mică industrie: mori, fabrici de zahăr, fabrici de hârtie, fabrici de cherestea, care prelucrau sumar roadele pământului sau produsele obţinute pe cale comercială. Îmbinarea acestor variate activităţi dădea de lucru şi aducea câştiguri însemnate unei populaţii întreprinzătoare, obişnuită să vadă în muncă raţiunea de a fi şi o datorie, iar în reuşita materială atestată prin bogăţie, un semn al bunăvoinţei divine.

Populate în majoritate de puritani, aceste colonii se definesc prin faptul că aici caracterul religios este cât se poate de pronunţat, marcând profund aspectul moral şi viaţa publică. Oamenii aceştia care au preferat să se expatrieze şi să înfrunte riscurile unei lungi şi pline de primejdii călătorii pe apă, în loc să accepte o existenţă plină de compromisuri, căzând la învoială cu prinţul şi cu Biserica oficială, înţeleg să trăiască după credinţa lor, orânduind viaţa micii lor comunităţi în conformitate cu aceasta. Religia guvernează nu numai existenţa privată, familia, dar, în aceeaşi măsură, şi viaţa publică. Nimic mai îndepărtat de idealul de toleranţă universală, aşa cum îl vor defini Franklin sau Jefferson, decât aceste societăţi primitive, dedicate cu trup şi suflet ideii de unitate religioasă, persecutând pe toţi aceia care îndrăznesc să gândească altfel decât gândeşte întreaga comunitate, cu aceeaşi înverşunare cu care, la rândul lor, fuseseră ei

persecutaţi. Statul este strâns legat de Biserică şi oricine se îndepărtează de Biserică se autoexclude *ipso facto* din societatea civilă. Intoleranţa se extinde din spaţiul credinţei în cel al obiceiurilor, comunitatea arogându-şi dreptul de a veghea asupra respectării cu stricteţe a legilor lui Dumnezeu şi ale Bisericii. Reglementare minuţioasă, Codul Albastru[5] duce la instaurarea unei ordini morale riguroase; contravenienţii sunt pedepsiţi fără milă, este epoca vânătorii de vrăjitoare. Aceste constrângeri religioase şi morale îmbracă întreaga viaţă socială în veşmintele austerităţii: distracţiile cele mai inocente par suspecte, totul trebuie dedicat muncii, porunca supremă este să îţi faci datoria întotdeauna. Religia veghează chiar şi asupra activităţilor intelectuale care iau naştere în Noua Anglie, mai devreme decât în alte părţi. Activitatea economică, goana după profit nu dăunează deloc vieţii spirituale, ba dimpotrivă. Aici se pune temelia primelor colegii, embrioane ale viitoarelor universităţi din Est – la Harvard, începând cu anul 1636. Iniţial ele au un profil exclusiv religios, fiind dedicate formării viitorilor pastori. Accentul pus pe religie în aceste prime aşezăminte nu a dispărut cu totul în Statele Unite: chiar şi politica externă se inspiră adesea, în moralismul său, din principiile care guvernau existenţa acestor mici comunităţi.

Religia îşi pune pecetea şi asupra vieţii politice. Nonconformiştii aceştia au îmbrăţişat, de regulă, credinţa unor secte care îşi au sorgintea în reforma calvină. Lipsiţi de episcopate, pastorii lor depind de notabilităţile comunităţii. Aceste biserici mici sunt obişnuite să se administreze liber. Locuitorii transpun în viaţa de cetăţeni obiceiurile lor de credincioşi: discută împreună despre interesele târguşorului, tot aşa cum deliberează în comun asupra acelora ale Bisericii. Pactul stabilit

---

[5] Codul Albastru, lege ce interzicea anumite activităţi seculare (cumpărăturile, vânzările, călătoriile, sportul şi distracţia publică) în ziua de duminică. Numele apare pentru prima oară în lucrarea lui Samuel A. Peters, *General History of Connecticut* (1781), în care sunt descrise reglementările sabatice foarte dure existente în New Haven, Connecticut şi tipărite pe hârtie albastră. În jargonul de secol XVIII ajunge să desemneze „rigiditate morală".

de pasagerii de pe *Mayflower* stipula deja, în mod expres, subordonarea preferinţelor individuale intereselor comunităţii. În felul acesta, adaptându-se pe nesimţite la practicile democratice, preceptele religioase şi disciplina ecleziastică orientează societatea din Noua Anglie spre o democraţie de fond. În aşezările care se formează în jurul porturilor, la răscruce de drumuri, în vecinătatea micilor fabrici, şi chiar în comunităţile rurale, începe să se dezvolte o adevărată viaţă municipală.

Activitatea economică diferenţiată şi profitabilă, pecetea religioasă, practica democratică, tradiţia intelectuală, toate aceste caracteristici ale Noii Anglii se încarnează într-un oraş: Boston, a cărui populaţie numără cam 20.000 de locuitori, la mijlocul secolului al XVIII-lea. Situat mult prea la nord pentru a putea pretinde mai târziu rangul de capitală a Statelor Unite, Bostonul este metropola desăvârşită a Noii Anglii, a cărei fizionomie morală o exprimă cu prisosinţă. Va fi unul dintre primele oraşe care se va ridica la luptă pentru independenţă.

Grupul sudic

Cu totul diferit este tipul de societate care s-a constituit la celălalt capăt al viitoarelor State ale Americii, în cele cinci colonii meridionale. Acestea sunt, de la nord la sud: Maryland, botezată astfel de catolicii lordului Baltimore, în cinstea Fecioarei Maria; Virginia care primeşte acest nume de la sir William Raleigh, dornic să-şi arate supunerea faţă de suverana sa, regina Elisabeta; cele două Caroline – de Nord şi de Sud – şi Georgia, una dintre ultimele întemeiate, care poartă numele lui George I, rege al Angliei din 1714. Suprafeţele lor sunt mult mai mici decât cele ale coloniilor din nord, dar asta nu înseamnă că sunt şi mai populate. Dimpotrivă, densitatea este mai redusă, oraşele sunt rare, porturile, puţine şi cu activitate redusă. Asta pentru că ele îşi câştigă existenţa aproape exclusiv din agricultură. Aceste colonii au adoptat o formă de ocupare şi de exploatare a solului cu totul diferită de aceea din Noua Anglie, mai concentrată şi mai extensivă. Plantaţia, cultivată cu ajutorul forţei de muncă importate din Africa, se reîmprospătează şi sporeşte continuu în urma

negoţului cu sclavi, tot mai înfloritor. Începând cu secolul al XVIII-lea, negrii sunt mai numeroşi decât albii, iar sclavii decât oamenii liberi. În lipsa unor activităţi complementare, întreaga existenţă a acestor colonii şi toată bogăţia lor depind de recolta câtorva produse adaptate la climatul cald şi umed: tutunul, orezul şi, mai târziu, bumbacul, cultivate pe suprafeţe mari. Producând mai mult decât le este necesar pentru consumul propriu, plantatorii trebuie să vândă în exterior. Dependenţa lor faţă de condiţiile atmosferice este dublată şi de o dependenţă comercială, faţă de cumpărători; germen de slăbiciune pentru economie, în vreme ce sclavia face ca societatea să fie vulnerabilă. Societatea din sud, aristocratică la temelia ei, aristocratică şi în ceea ce priveşte gusturile, este cât se poate de diferită de societăţile democratice din Noua Anglie. Deasupra unei mase de sclavi domneşte o oligarhie de plantatori care stăpâneşte pământurile şi guvernează colonia, din rândurile ei alegându-se clasa politică. Între aceste clase sunt puţine elemente intermediare. Cultivată, civilizată, clasa aceasta, care descinde în parte din cavaleri şi duce o existenţă de nobili de ţară, a transplantat în America modul de viaţă al aristocraţiei europene. În această societate ospitalieră, ducând un trai îmbelşugat, pentru care banii sunt mult mai puţin importanţi decât felul în care ştii să profiţi de ei, sistemul de valori european se poate recunoaşte mult mai uşor decât la burghezii din Noua Anglie; aici se regăseşte un crâmpei din bătrânul continent.

Grupul intermediar

Oricât de diferite ar fi aceste două grupuri de colonii, deosebirile dintre ele nu ridică nici o problemă în secolul al XVIII-lea. Ele nu fac parte dintr-o adunare comună, sunt pur şi simplu juxtapuse. Nu există nici o instituţie comună care să dea efect juridic analogiei dintre modurile lor de viaţă sau dintre activităţile lor: fiecare dintre aceste colonii se bucură de o autonomie deplină. Raportul dintre suprafaţă şi populaţie face de neconceput posibilitatea unui conflict. Întrucât nu au interese comune, coloniile nu au nici interese divergente. Pe de altă parte, aceste două grupuri, cărora noi le conferim o omogenitate de care ele însele nu erau

nici pe departe conştiente, se află la sute de kilometri unul de altul: un al treilea grup de patru colonii (New York, New Jersey, Delaware, Pennsylvania) care nu aparţine nici unuia, dintre acestea două, având, totuşi, mai multe trăsături comune cu primul, se interpune între ele. Este, în ceea ce priveşte originile şi populaţia, partea cea mai puţin omogenă; vestigiile colonizării olandeze (New York s-a numit, mai întâi, New Amsterdam), ale prezenţei suedeze (în Delaware) se învecinează cu emigranţii din insulele britanice. O colonie foarte originală, Pennsylvania, care poartă numele întemeietorului ei, William Penn, era populată de *quakers*[6]. Capitala ei, Philadelphia, al cărei nume exprimă acea virtute din care prietenii şi-au făcut o regulă, este cel mai mare şi cel mai admirat dintre oraşele americane; urbanismul său este avansat, chiar dacă ne raportăm la Europa. Numără cam treizeci de mii de locuitori, într-o vreme în care un târg cu o populaţie de trei sau de patru ori mai mică se consideră, deja, o capitală. Obiceiurile din cale afară de ciudate, tutuirea, pălăriile purtate oriunde şi oricând, simplitatea veşmintelor, frumuseţea tinerilor *quakeri*, atrag curiozitatea şi eclipsează în mintea călătorilor acele calităţi mai puţin stranii – cinstea renumită, onestitatea în afaceri care nu constituie o piedică în reuşita lor comercială.

Diversitatea populaţiei acestor colonii ne lasă deja să presimţim că imigraţia va fi o constantă a istoriei Statelor Unite. Poziţia lor centrală, la jumătatea drumului dintre Noua Anglie şi Sud, ca punct de pornire al principalelor căi de acces spre Vest, le hărăzeşte un rol de arbitru. Este locul dinainte desemnat al capitalelor federale, al adăposturilor temporare ale Congresului Continental şi apoi al sediului definitiv al Guvernului Federal. Este, de asemenea, câmpul de luptă şi miza pentru care se vor bate cu furie nordiştii şi sudiştii. Dar, în momentul de faţă, celor din nord şi celor din sud nici nu le trece prin cap să se înfrunte.

---

[6] Quakers, membrii unui grup creştin intitulat *Societatea Prietenilor* sau *Biserica Prietenilor*, înfiinţat la mijlocul sec.al XVII-lea în Anglia de către George Fox şi rapid răspândit în coloniile britanice nord-americane. Quaker-ii cred în apropierea directă de Dumnezeu, fără cler sau alte forme ecleziastice, şi au o lungă tradiţie în opoziţia la război.

Analogii şi puncte comune

Cu toate aceste diferenţe care se manifestă în ceea ce priveşte economia, compoziţia socială şi moravurile, între cele treisprezece colonii există şi o oarecare înrudire: originile asemănătoare, populaţia, dependenţa lor comună faţă de Coroană, anumite tradiţii politice, chiar acelea ale parlamentarismului britanic, instituţiile lor politice. Toate sunt dotate cu constituţii – prima a fost întocmită pentru Virginia, în 1609. În cadrul unor regimuri juridice diverse (colonii ale Coroanei, guverne proprietare, colonii cu cartă[7]) vom întâlni nişte mecanisme care funcţionează într-un mod foarte asemănător: un guvernator care reprezintă Coroana, ales în general din vechile familii ale coloniei, un organism ales de proprietari şi care îi reprezintă pe colonişti. Între această adunare de aleşi ai proprietarilor şi acest guvernator repartiţia puterii se stabileşte conform modelului oferit de evoluţia constituţională engleză: adunarea votează impozitul şi este de la sine înţeles că guvernatorul are nevoie de asentimentul acesteia pentru a percepe taxele. În astfel de adunări care îşi aleg membrii din rândul unei societăţi destul de restrânse, cu dare de mână, cultivate, se formează o clasă politică, se conturează o manieră de abordare a afacerilor publice, ca şi un mod de gândire comun. Aceste analogii nu erau, singure, suficient de puternice pentru a inspira coloniilor sentimentul unei personalităţi comune şi al unui destin identic.

Pericolul indian

Lupta împotriva unor vrăjmaşi comuni va contribui mult mai mult la aceasta: francezii şi indienii mai întâi, englezii după aceea. Continentul, într-adevăr, nu era absolut gol.

[7] Colonii încredinţate prin acte speciale de către Coroana Britanică grupurilor de investitori privaţi (exemplu: compania pe acţiuni *Virginia Company of London*).

Indigenii, pe care coloniştii s-au încăpăţânat să-i numească în mod impropriu indieni, ca o consecinţă a erorii geografice iniţiale făcute de primii descoperitori, aveau să fie, în mod firesc, duşmanii lor. Primii colonişti se vor aşeza pe pământul american luptând împotriva lor; exemplul unui William Penn, care a vrut să încheie un contract după toate regulile legale cu primii ocupanţi şi să le cumpere teritoriul, nu avea să-şi găsească imitatori. Drept urmare, aşezările aveau să rămână tot timpul în stare de alertă, pentru a preîntâmpina eventualele contraofensive ale băştinaşilor. Coabitarea celor două rase nu s-a dovedit posibilă: modurile lor de viaţă erau prea diferite. Indienii, obişnuiţi cu o existenţă liberă şi aventuroasă, seminomazi, trăind mai ales din vânătoare, îşi căutau adăpostul în pădure şi aveau nevoie de spaţii întinse. Coloniştii, agricultori, sedentari, defrişau şi cultivau. Pe măsură ce deveneau mai numeroşi, se afundau în interior şi îi izgoneau tot mai departe pe indieni. Războiul întrerupt de perioade de suspendare a ostilităţilor şi de răstimpuri de acalmie, apărute după încleştări furioase, avea să fie modul normal de manifestare a relaţiilor dintre vechii şi noii americani. Aceasta avea să dureze până la sfârşitul secolului al XIX-lea. Războiul de uzură, cu ambuscade şi lovituri fulgerătoare, avea să-i ofere naţiunii americane acea epopee de care orice istorie naţională are nevoie; aceste cruciade aveau să-şi afle propriul *Cântec al lui Roland* [8]. Peripeţiile acestei lupte de două secole şi jumătate vor alimenta intriga din majoritatea romanelor lui

[8] *Cântecul lui Roland*, unul dintre cele mai vechi poeme medievale epice franceze, scris probabil de un autor normand, Turold, în jurul anului 1100. Poemul descrie legendara bătălie de la Roncesvalles (Roncevaux) din anul 778, dintre Carol cel Mare (Charlemagne) şi arabi, figura principală, Roland, devenind, prin sacrificiul său, simbol al eroului războinic.

Fenimore Cooper, vor sta la baza literaturii americane pe cale să se nască, înainte de a constitui sursa de inspiraţie a nenumărate *western*-uri, a literaturii pentru copii sau a jocurilor de cercetaşi. Dar, înainte de transformarea sa în mit, pericolul indian a fost cât se poate de real în secolul al XVIII-lea: coloniile erau încă prinse strâns între ocean şi pădure. Răsfirate pe o lungime de 2000 de kilometri, nu aveau în lăţime decât câteva zeci. Oraşele lor se aflau la doar câteva zile de deşert. Din fericire, partea aceasta a continentului american era departe de a fi la fel de populată cu indigeni ca America spaniolă. Indienii compensau însă numărul lor redus prin mobilitate şi prin calităţile lor de războinici; viclenia şi cele ce se spuneau despre ferocitatea lor stârneau oroarea şi semănau spaima.

Împresuraţi de francezi

Ameninţarea indiană era amplificată de un al doilea pericol, care o făcea şi mai înspăimântătoare: primejdia franceză. Veniţi târziu pe noul continent, britanicii fuseseră devansaţi de spanioli şi de francezi. Cu spaniolii, coloniştii nu aveau diferende. Nu acelaşi lucru avea să se întâmple, însă, şi cu francezii. Aceştia se stabiliseră în Canada cu mult înainte de instalarea primilor colonişti englezi. Multă vreme, între ei avea să existe suficient spaţiu gol ca să nu aibă ocazia să se întâlnească. Începând cu secolul al XVIII-lea, ciocnirea a devenit inevitabilă, în joc fiind stăpânirea teritoriilor neocupate. Pe de o parte, coloniştii englezi încep să se simtă înghesuiţi pe litoral şi se revarsă spre interior – mânaţi de gustul pentru independenţă sau pentru aventură, pentru a se sustrage, în nord, autorităţii Bisericii, iar în sud, autorităţii proprietarilor. Urmând exemplul părinţilor lor, întorc spatele coastei, se afundă spre vest, se înşiră de-a lungul văilor, străbat defileele din

M-ţii Alegani, avangarda lor ajunge la loc deschis şi coboară pe versantul opus. Aici se izbesc de posturile franceze. Încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea, pornind în explorare de la bazele lor canadiene, misionarii iezuiţi sau călugării franciscani, vânătorii şi toţi cei obişnuiţi să cutreiere pădurile, au ajuns, încetul cu încetul, până la Marile Lacuri, până la izvoarele fluviului Mississippi. Au coborât apoi la gurile lui, au urcat de-a lungul afluenţilor de pe malul stâng, au înaintat până în dreptul Aleganilor şi au pus stăpânire, în numele regelui Franţei, pe imensul teritoriu ce se întinde de la gurile fluviului Saint-Laurent până la cele ale fluviului Mississippi. Un imperiu francez s-a născut în America, iar suprafaţa lui imensă, întinsă pe mii de kilometri, a încercuit complet cele treisprezece colonii, interzicându-le orice încercare de a pătrunde în interior, ameninţându-le chiar să le arunce în valurile oceanului, dacă persistă în această tentativă. Pentru coloniştii englezi este în joc viitorul lor, însăşi existenţa lor. Fiecare dintre cele două puteri inamice profită de rivalităţile dintre triburile indiene şi îi asmut pe aliaţii lor autohtoni împotriva adversarului. Două politici indiene se înfruntă.

Ameninţarea franceză este îndepărtată

În cursa contra cronometru în care se angajează cei doi beligeranţi pentru stăpânirea întregii Americi de Nord, francezii sunt aparent avantajaţi: deţin spaţiul şi au libertatea de mişcare. Dar alţi factori, în special numărul locuitorilor, se vor dovedi decisivi în viitor. În vreme ce anglo-americanii se apropie de un milion şi jumătate, concentraţi fiind pe un teritoriu relativ restrâns, francezii nu sunt mai mult de şaizeci de mii răsfiraţi într-un spaţiu mare cât un continent. În plus, coloniştii englezi primesc din partea metropolei un ajutor substanţial faţă de cel primit

de francezi. Marina britanică asigură legătura, supraveghează căile de comunicaţie şi interceptează întăririle care ar fi trebuit să ajungă la adversarii lor. Coloniile engleze profită de fiecare război franco-britanic pentru a-şi ameliora poziţiile; din conflict în conflict, raportul de forţe se schimbă, balanţa începând să se încline în favoarea lor. În 1784, francezii pierd căile de acces de pe malurile fluviului Saint-Laurent, din Terra Nova şi Acadia. Iată-i ameninţaţi în orice clipă să fie izolaţi de Franţa, căile lor de contact fiind la discreţia escadrelor engleze, în vreme ce ei continuă să împresoare pe uscat coloniile engleze. Războiul de şapte ani pune capăt acestei situaţii instabile. Francezii sunt covârşiţi de numărul adversarilor lor şi pierd toate poziţiile. Canada trece în stăpânirea Angliei, iar Louisiana în cea a Spaniei. Imperiul francez din America s-a sfârşit. Coloniile engleze sunt salvate, viitorul lor este asigurat, porţile Vestului s-au redeschis. În lupta aceasta împotriva francezilor şi aliaţilor lor indieni, coloniştii şi-au dovedit forţa, trupele lor s-au oţelit, ofiţerii lor s-au distins pe câmpul de luptă. Unul dintre ei, mai ales, se va bucura de-acum de mare faimă, curajul şi sângele său rece devenind renumite – George Washington. În plus, au devenit conştienţi de o anumită comuniune de interese. O dată ce şi-a înlăturat inamicii tradiţionali, această comuniune se va afirma din nou, după o mulţime de peripeţii şi de incertitudini, împotriva metropolei.

Capitolul II

INDEPENDENŢA (1763-1783)

1. Cauzele rupturii

Secesiunea, o consecinţă indirectă a victoriei asupra francezilor

1763 este anul eliminării pericolului francez şi al victoriei comune a metropolei şi a coloniilor. În 1776, coloniile se desprind de metropolă. Treisprezece ani despart cele două evenimente. Nimic nu lăsa, în 1763, să se prevadă o evoluţie în acest sens. Nimeni, printre anglo-saxoni, nu lua în considerare o ruptură şi o dorea cu atât mai puţin. Chiar atunci când părea inevitabilă, mulţi au ezitat să o accepte. Independenţa este totuşi o consecinţă a acestei victorii comune, printr-o înlănţuire de cauze şi efecte în care întâmplarea joacă un rol mult mai mare decât acţiunile deliberate. Diversitatea originilor îngăduie o anumită diversitate de interpretări, iar istoricii Independenţei le vor alege pe acelea care se vor potrivi cel mai bine cu filozofia lor.

Prima cauză ar fi chiar această victorie, care face ca, deodată, sprijinul metropolei să fie mai puţin indispensabil. În ochii coloniilor, principalul motiv al menţinerii trupelor engleze pe teritoriul lor a dispărut – acum consideră că se pot apăra şi singuri. Între armata coloniştilor şi regimentele engleze există o oarecare animozitate. Mai puţin necesară, în consecinţă mai puţin dorită, prezenţa engleză începe să devină apăsătoare. Or, chiar în acest moment, metropola găseşte de cuviinţă să gafeze, înmulţind

ofensele care lezează interesele coloniilor sau le rănesc amorul propriu. O serie de măsuri, considerate jignitoare de coloniști, sunt impuse de starea financiară precară. Disputele legate de plata datoriilor vor constitui una dintre căile indirecte prin care victoria repurtată asupra francezilor va duce, în cele din urmă, la independenţă.

Guvernul Maiestăţii Sale consideră firesc ca toate coloniile din America să-şi achite partea lor de cheltuieli aprobate iniţial în interesul lor. Concomitent, se pregăteşte să autorizeze reintrarea în vigoare a regimului stabilit prin pactul colonial şi votarea unor noi taxe. Aceste două hotărâri tind, în mod indirect, să pună din nou în discuţie raporturile existente între metropolă şi colonii. Acea clauză a exclusivităţii, care le interzicea coloniilor să întreţină relaţii comerciale cu alte ţări în afara metropolei lor şi le condamna să aibă o economie strict complementară cu a acesteia, fusese de multă vreme eludată. Întoarcerea efectivă la aplicarea riguroasă a acestui statut însemna, practic, falimentarea unei întregi clase de comercianţi, de armatori şi de marinari care făcuseră avere din comerţul cu Antilele franceze şi spaniole. În felul acesta, o mare parte din populaţia coloniilor era constrânsă să aleagă între legăturile politice cu Anglia şi relaţiile comerciale cu insulele, între jurământul de credinţă faţă de Coroană şi interesele ei. Coloniştii nu obţineau nici măcar compensaţiile pe care le-ar fi putut oferi Vestul; întrucât luptaseră pentru a-i alunga pe francezi de acolo, considerau că aceste teritorii le vor reveni lor. Or, guvernul de la Londra, într-o anumită măsură pentru a-şi proteja noii supuşi canadieni, a hotărât să şi le rezerve şi a interzis accesul coloniştilor americani. Dezaprobarea cu care a fost întâmpinată această hotărâre a contribuit mult la alterarea raporturilor dintre metropolă şi colonii.

O dezbatere de principiu

Noile impozite, în esenţă taxe pe bunurile de consum, nu au fost nici ele mai bine primite. În afară de faptul că îi împovărau pe colonişti cu cheltuieli suplimentare, acestea atingeau o chestiune de drept a cărei dezbatere avea să joace un rol din ce în ce mai important în dezacordul dintre cei doi parteneri. Se punea întrebarea dacă guvernul englez avea dreptul să perceapă aceste impozite; o întrebare care se leagă de marele principiu constituţional englez: nici un nou impozit fără consimţământul reprezentanţilor. Coloniile din America nu ar fi fiicele Marii Britanii, dacă nu ar fi gata să se agite şi, în caz de nevoie, să se bată pentru respectarea acestui principiu. De fapt, nu aveau să fie niciodată mai aproape de spiritul metropolei lor ca în momentul secesiunii. La drept vorbind, dezacordul nu se referă la principiu, pe care nimeni nu îl contestă, ci la o interpretare a acestuia şi anume dacă se poate spune că într-o asemenea împrejurare votul Parlamentului din Londra exprimă şi consimţământul coloniilor. Aceasta era teza guvernului: Parlamentul îi reprezintă pe toţi supuşii Coroanei. Dar americanii nu înţelegeau lucrurile astfel. Ei nu au nici un reprezentant acolo şi numai adunările lor coloniale au căderea de a aproba un impozit în numele lor. Punctul de vedere avansat de cabinet pune în discuţie puterea de control pe care şi-au cucerit-o treptat: după autonomia comercială, coloniile îşi văd ameninţată şi autonomia politică. Un întreg ansamblu de relaţii dintre metropolă şi colonii este, aşadar, pe cale de a fi revizuit într-un sens defavorabil acestora din urmă. Această dezbatere de principiu, căreia unii istorici îi vor atribui un rol secundar, văzând în ea doar un conflict de interese camuflat, grăbeşte naşterea unei gândiri politice în America şi va duce la secesiune. Aflaţi în imposibilitatea de a obţine din

partea Marii Britanii aplicarea principiilor constituţionale engleze în colonii, neputând să fie în întregime englezi, coloniştii vor prefera să fie doar americani.

Etapele desprinderii

Această concluzie extremă nu se va contura decât după o perioadă de incertitudini şi după eşecul tentativelor de conciliere. De o parte şi de alta a oceanului, părerile erau profund împărţite. Cauza americană avea la Londra şi în Camera Comunelor avocaţi devotaţi şi adesea elocvenţi – Burke[9] susţine, în plin Parlament, revendicările coloniilor. Guvernul regelui alternează măsurile severe cu gesturile concesive. Astfel, în 1770, Parlamentul acceptă să abroge aproape toate taxele care constituiau un subiect în litigiu, cu excepţia aceleia asupra ceaiului. Dar acest gest de bunăvoinţă nu duce, cum era de aşteptat, la calmarea spiritelor, căci metropola refuză, în continuare, să cedeze în ceea ce priveşte principiul de drept pus în discuţie. Nimic nu le garantează coloniilor că astfel de măsuri nu vor fi luate şi în viitor; soarta lor atârnă, în continuare, de bunul plac al Parlamentului, de arbitrarul deciziilor regale.

În ceea ce îi priveşte, majoritatea americanilor nu este de acord cu separarea de metropolă. Mulţi dintre ei se tem să rămână singuri şi nu cred că se pot dispensa de ajutorul britanic şi, cu atât mai mult, că s-ar putea elibera cu forţa de sub dominaţia engleză. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că nu exista încă un organism menit să vorbească în numele coloniilor reunite, să le coordoneze acţiunile sau, pur şi simplu, capabil să-şi dea seama de interesele lor comune. Soluţia de temut, rareori dorită, ruptura va prevala în cele din urmă. Printr-o înlănţuire de factori în care „forţa lucrurilor" este la fel de importantă ca şi voinţa oamenilor, confruntarea devine din an în an

[9] Edmund Burke, (1729 - 1797), om politic britanic şi important reprezentant al filozofiei politice, figură proeminentă a vieţii publice între 1765 şi 1795. Se opune tendinţelor autoritare ale regelui George al III-lea, militând pentru respectarea rolului preeminent al puterii legislative. Va adopta o poziţie conservatoare faţă de radicalismul iacobinilor în lucrarea sa *„Reflecţii asupra Revoluţiei Franceze"* (1790).

tot mai probabilă. Evenimentele şi opinia publică se influenţează reciproc. Analizând situaţia existentă, unii ajung la concluzii încă imprevizibile până atunci şi, cu timpul, spiritele ajung să se obişnuiască cu ideea unei secesiuni care înainte li se părea curată nebunie. Începând cu 1773, o succesiune de incidente, din ce în ce mai grave, când neprevăzute, când provocate, se prind într-un lanţ ale cărui ultime verigi vor fi războiul şi independenţa. Toate aceste episoade constituie istoria glorioasă a libertăţii americane.

Pe 16 decembrie 1773, în portul din Boston, o ceată de vreo cincizeci de cetăţeni, deghizaţi în indieni, urcă în timpul nopţii pe puntea vaselor ce aparţin Companiei Indiilor[10] şi aruncă în apă întreaga încărcătură. Prin pasivitatea lor, autorităţile locale îşi dovedesc complicitatea. În faţa acestei provocări, Guvernul englez înţelege să riposteze cu o fermitate exemplară; cele cinci Acte ruinează comerţul din Boston şi desfiinţează toate libertăţile din Massachusetts. Voia să dea un exemplu, dar nu reuşeşte decât să grăbească naşterea unei solidarităţi continentale. Toate celelalte colonii se declară de partea celei din Massachusetts. Ca urmare a unei sugestii a lui Franklin[11], un prim Congres Continental se reuneşte la Philadelphia, în septembrie 1774. În intenţia celor care

---

[10] Compania Indiilor (*United Company of Merchants of England Trading to the East Indies*) apare în 1708, preluînd rolul Companiei pentru India de Est, înfiinţată în 1600 pentru exploatarea comerţului Angliei cu Asia de Est şi Sud-Est şi India. Compania Indiilor primeşte în 1773 monopolul comerţului cu ceai indian în colonii (inclusiv în America), eliminând practic negustorii independenţi şi intermediarii americani, ceea ce va trezi reacţia coloniştilor.

[11] Benjamin Franklin (1706 – 1790), om politic, scriitor, savant, unul dintre cei mai importanţi americani ai secolului al XVIII-lea. Cariera sa politică are drept repere poziţia de purtător de cuvînt al coloniilor britanice din America de Nord, participarea sa esenţială la crearea Declaraţiei de Independenţă, obţinerea ajutorului militar şi financiar din partea Franţei în timpul Revoluţiei Americane, negocierea Tratatului prin care Marea Britanie a recunoscut suveranitatea celor 13 colonii, întocmirea Constituţiei. A devenit larg cunoscut în cercurile ştiinţifice europene datorită teoriilor şi experimentelor sale în domeniul electricităţii, inventării paratrăznetului şi a ochelarilor bifocali; a înfiinţat instituţii precum: biblioteci publice, companii de asigurare, academii, spitale publice.

se intitulează „delegaţi ai bunului popor al coloniilor" nu este încă vorba de a rupe relaţiile cu Anglia sau de a forma un guvern comun. Scopul principal este acela de a decide care ar putea fi mijloacele de a obţine recunoaşterea drepturilor lor prin negocieri.

Dar, în acest timp, încetul cu încetul, încep să se adune toate elementele unui adevărat dispozitiv insurecţional. Se formează comitete de corespondenţă care împânzesc treptat colonia, înfăşurând-o ca într-o plasă deasă. Sunt improvizate legislaturi revoluţionare. Două colonii sunt în fruntea mişcării: Massachusetts şi Virginia. Alăturarea acestor două colonii bogate şi cu o populaţie numeroasă va constitui un avantaj decisiv pentru viitorul mişcării. Limitată la o singură regiune ar fi părut o simplă agitaţie locală, dar animată de aceste colonii, dintre care una aparţinea Noii Anglii, iar cealaltă grupului meridional, aceasta căpăta o semnificaţie continentală. Era o prefigurare şi o garanţie a viitoarei uniri. Locuitorii din Boston şi din Virginia îşi vor menţine hegemonia în Uniune vreme de o jumătate de veac, mai exact până în 1829, când alegerea lui Jackson va introduce în scenă un al treilea element: Vestul. Treptat, intransigenţii câştigă teren în faţa spiritelor conciliante şi trec la cârma mişcării. Aceşti patrioţi sunt nişte radicali care speră ca, o dată cu obţinerea independenţei, să poată trece la reconstruirea societăţii pe fundamente mai democratice. Activitatea lor ia amploare, pamfletele şi ziarele se înmulţesc. Revoluţia din America este prima în care presa are o contribuţie însemnată.

Ziua de 18 aprilie 1775 este ziua schimbului de focuri de la Lexington. Generalul englez care deţinea comanda în Boston a trimis o coloană să captureze un depozit de arme şi muniţii amplasat la Concord de un comitet insurecţional. Patrioţii din partea locului sunt de îndată înştiinţaţi. Fermierii au năvălit de pretutindeni şi din spatele gardurilor de nuiele, au tras asupra soldaţilor englezi. A fost prima ciocnire dintre tunicile roşii şi voluntarii americani. Emerson avea să spună că zgomotul acestui schimb de focuri a făcut înconjurul lumii*. Două luni mai târziu,

* Joc de cuvinte intraductibil. În limba franceză *bruit* înseamnă şi „zgomot, vacarm, gălăgie", dar şi „vâlvă, zarvă, zvon" (n.t.).

la Bunker Hill, chiar la porţile oraşului Boston, are loc prima bătălie adevărată, purtată între două armate înşirate una în faţa celeilalte. Luând cu asalt o colină pe care se retrăseseră americanii, infanteria engleză pierde aici aproximativ o mie de oameni (17 iunie 1775).

Revendicarea şi proclamarea independenţei

Între aceste două evenimente s-a reunit cel de al doilea Congres Continental. Acesta a format o armată continentală şi i-a încredinţat comanda lui George Washington. Alegere decisivă: independenţa americană, încrederea insurgenţilor în succesul cauzei lor, renumele pe care şi l-au dobândit dincolo de ocean se datorează mai mult decât oricărui alt factor altruismului acestui om şi virtuţilor sale civice. De acum înainte, independenţa este câştigată, în fapt, chiar înainte de a fi revendicată. Mişcarea de idei, exprimarea într-un text vor ajunge din urmă realitatea cu un an mai târziu, o dată cu *Declaraţia de Independenţă* (4 iulie 1776). Acest text pe drept cuvânt faimos, a cărui aniversare este comemorată cu religiozitate în fiecare an de republica americană, fundamentează juridic insurecţia şi enunţă un sistem de valori la care se vor referi toţi oamenii de stat. Ea constituie chiar şi în zilele noastre fondul filozofiei politice a poporului american. *Declaraţia de Independenţă* se compune, în principal, dintr-o trecere în revistă a plângerilor formulate de colonii împotriva Angliei, dar marchează, de asemenea, o dată în istoria universală. Înainte de *Declaraţia Drepturilor Omului şi ale Cetăţeanului* şi pentru prima oară în lume o naţiune proclamă solemn o serie de principii fundamentale pe care trebuie să-şi întemeieze existenţa o societate politică. Declaraţia aceasta stă la originea a două mişcări politice. Pe de o parte, este prima oară când coloniile se emancipează:

răzmeriţa americană anunţă astfel şi anticipează toate mişcările de independenţă colonială. Ea sădeşte în mentalitatea americană reflexul anticolonialist. Oare Statele Unite nu îşi datorează existenţa refuzului de a depinde de o metropolă? Pe de altă parte, se află la originea valului revoluţionar care, reluat şi amplificat de Revoluţia Franceză, va mătura, de-a lungul epocilor, toate regimurile constituite până la Revoluţia din 1917: Revoluţia americană este, în acelaşi timp, „mama revoluţiilor", ca şi aceea a mişcărilor de independenţă.

2. Războiul de independenţă

Odată proclamată, independenţa trebuia cucerită. Au fost necesari, pentru aceasta, aproape şapte ani – durata îndelungată este o trăsătură constantă a războaielor coloniale, în care o armată regulată se înfruntă cu o trupă improvizată, iar puterea organizată şi recunoscută se confruntă cu autorităţile insurecţionale. În fapt, acţiunea aceasta era, la început, disperată; totul, sau aproape totul, era împotriva insurgenţilor. Războiul le punea multiple probleme. O problemă pur militară era aceea că insurgenţii nu aveau decât o armată înjghebată în pripă care trebuia să se lupte cu cele mai bune trupe regulate din Europa. În plus, obligaţi să înfrunte o armată permanentă, coloniştii care se înrolaseră erau voluntari, pe jumătate soldaţi şi pe jumătate cultivatori, cu un ochi aţintit asupra pământului sau asupra comerţului lor; nu depindea decât de ei să pună capăt angajamentului. În absenţa unei discipline stricte, comandamentul vedea, în unele momente, cum efectivele sale dispar. Cum să duci la bun sfârşit, în aceste condiţii, un plan de campanie? Armata aceasta

trebuia, de asemenea, finanţată, aprovizionată, echipată. Or, coloniile nu aveau industrie, iar Congresul Continental nu era abilitat să aplice taxe.

Alianţa franceză

În faţa unui raport de forţe atât de dezavantajos, căutarea unor aliaţi era o necesitate. Împotriva Angliei, insurgenţii nu se puteau adresa decât celeilalte puteri maritime, Franţa, ceea ce însemna să se alieze chiar cu cei împotriva cărora luptaseră coloniile cu cincisprezece ani mai devreme. Această schimbare bruscă de direcţie în planul alianţelor nu avea să atragă după sine riscul de a resuscita un pericol care fusese îndepărtat cu atâtea eforturi? Franklin avea să fie negociatorul abil al acestei alianţe, a cărei înfiripare se încadrează între două victorii: capitularea, la Saratoga (17 octombrie 1777), a unei coloane engleze, în plin şes, încercuită de armata insurgenţilor, face ca Guvernul francez să se hotărască să semneze tratatul de alianţă; patru ani mai târziu (19 octombrie 1781), o altă capitulare, de data asta a unei garnizoane repliate într-o fortăreaţă din Yorktown, vine să încununeze operaţiunile desfăşurate concomitent, atât pe apă, cât şi pe uscat de colonişti şi francezi. Franţa aducea Americii bani, arme, un corp expediţionar, o escadră şi alianţa spaniolă.

Aspectul cel mai delicat al situaţiei era, probabil, cel politic. Pentru a înrola cetăţenii în armată, pentru a încheia o alianţă, pentru a face împrumuturi era indispensabilă o autoritate politică. Or, coloniile nu aveau un guvern şi nici nu aveau de gând să aibă. Cele 13 state, devenite suverane, ţineau prea mult la independenţa lor de-abia dobândită, ca să accepte să sacrifice o parte din ea, fie chiar şi pentru

menţinerea ei. Congresul Continental, acest embrion al Guvernului central, nu dispunea de nici o putere coercitivă pentru a putea impune executarea deciziilor sale; el depindea întru totul de bunul plac al celor 13 state. Această neputinţă a sa avea să ducă la prelungirea războiului. În absenţa unei puteri centrale, autoritatea personală a lui Washington avea să suplinească ceea ce îi lipsea ca autoritate funcţională. A trebuit să vină martie 1781 pentru ca, o dată cu adoptarea articolelor Confederaţiei de către toate statele, Guvernul central să fie învestit cu un început de putere efectivă. Dacă problema militară avea să fie, de bine, de rău, rezolvată, iar cea diplomatică soluţionată într-un mod fericit, problema politică nu avea să fie reglementată satisfăcător pe toată durata războiului.

Victoria şi pacea

Totuşi, Anglia s-a resemnat să negocieze. După o serie de tratative secrete se ajunge la o pace separată (30 noiembrie 1782). Anglia recunoaşte independenţa fostelor sale colonii şi chiar le cedează teritoriul cuprins între Marile Lacuri la Nord, Mississippi, la Vest, şi posesiunile spaniole, la Sud. Un cadou somptuos. O negociere generală cu aliaţii insurgenţilor îşi va arăta roadele în Tratatul de la Versailles (3 septembrie 1783). O revanşă pentru Franţa, după dezastruosul Tratat de la Paris şi încheierea unui proces de durată pentru ex-coloniile engleze. În douăzeci de ani, rând pe rând, acestea îndepărtează Franţa şi se eliberează de sub dominaţia Angliei. Începea propria lor istorie: aceea a unei noi Americi independente, o prelungire a Europei şi, în acelaşi timp, desprinsă de ea, moştenitoare a Angliei, dar născută din revolta împotriva unui guvern.

Capitolul III

CONSTITUŢIA STATELOR UNITE

1. *E pluribus unum*

Eşecul Guvernului Confederal

Insurgenţii câştigaseră războiul, dar nu şi pacea. Problema politică nu era rezolvată. Aceleaşi cauze, în timp de pace, ca şi în timp de război, aveau aceleaşi efecte. Neputincios mai înainte în ceea ce priveşte războiul, Congresul nu este mai puţin incapabil să facă faţă obligaţiilor ce îi revin o dată cu instaurarea păcii: aplicarea tratatelor, rambursarea împrumuturilor, negocierile comerciale. Confruntat cu realitatea, guvernul numit pe baza aplicării Statutului Confederaţiei se dovedeşte absolut nepregătit pentru misiunea ce i-a fost încredinţată; clauza unanimităţii statelor îi paralizează toate acţiunile. Situaţia se degradează rapid – cheltuielile depăşesc resursele financiare, datoriile se acumulează, moneda se depreciază; armata se dezbină sau se revoltă, soldaţii pornesc spre Philadelphia, iar Congresul părăseşte oraşul în grabă. Opinia publică este neliniştită, tulburările iau amploare, puterile străine judecă sever această neputinţă. Este evident că, dacă victoria a dus la emanciparea coloniilor, nu a făcut din ele nici o putere, nici o naţiune, în lipsa unui stat închegat. Aceşti ani critici, adesea trecuţi cu vederea în relatarea momentului naşterii Statelor Unite, sunt de o importanţă capitală pentru viitor. Pe parcursul lor se impune ideea unei revizuiri a instituţiilor.

Convenţia

Salvarea va veni în urma iniţiativelor ce vor fi luate în afara Congresului pentru a-i întări autoritatea aproape inexistentă, iar principalul lor promotor va fi cel mai ilustru cetăţean american – George Washington. După mai multe amânări, „pentru a hotărî măsurile care li se vor părea necesare pentru a face în aşa fel încât Constituţia Guvernului Federal să corespundă exigenţelor Uniunii", delegaţii desemnaţi de toate statele, în afară de Rhode Island, se vor întâlni pe 25 mai 1787, la Philadelphia. 55 dintre ei aveau să participe la toate sau la o parte din lucrările acestei adunări, care reunea aproape întreaga elită a fostelor colonii (lipsea doar Jefferson, pe atunci ambasador în Franţa). Cea mai mare parte dintre ei aveau deja experienţa afacerilor publice; 39 făcuseră parte din Congresul Continental; 31, adică mai mult de jumătate, erau jurişti de profesie. Cu toate acestea, vârsta medie de-abia depăşea patruzeci de ani, iar unii dintre cei care aveau să participe activ la deliberări erau mult mai tineri: Hamilton avea doar 30 de ani, iar Madison 36. Astfel era alcătuită această adunare excepţională pe care istoricii americani, luându-se după spusele contemporanilor, o vor compara cu conciliul unor semizei.

Încă din şedinţa de deschidere, delegaţii se angajaseră să nu divulge nimic din discuţiile lor în afară; secretul avea să fie păstrat cu scrupulozitate. Această hotărâre care ţinea la distanţă pasiunile din exterior avea să ajute mult la apropierea punctelor de vedere opuse. Totuşi, o serie de divergenţe aparent insurmontabile au ieşit destul de repede la iveală, cu precădere între delegaţii statelor mari şi ai celor mici. În urma instaurării unei atmosfere de înţelegere reciprocă, aproape întotdeauna s-a ajuns la un acord. Bonomia surâzătoare a lui Franklin, simţul umoru-

lui, spiritul său conciliant au contribuit, de asemenea, la aplanarea disensiunilor. Washington, desemnat în unanimitate preşedinte al Adunării, avea să-şi exercite funcţia în aşa fel, încât să-i mulţumească pe toţi. Deliberările au durat aproape patru luni, de la 25 mai până la 17 septembrie 1787, şi s-au desfăşurat pe parcursul a aproximativ trei sute de ore. Din toate aceste dezbateri rezultă un text cât se poate de concis. Amatorii de statistică au calculat că se compunea din 89 de fraze şi din 4000 de cuvinte. Lectura sa cu voce tare nu avea să ceară mai mult de douăzeci şi trei de minute. Deşi atât de scurt, reuşeşte să prevadă toate eventualităţile. Chiar şi în ziua de azi funcţionarea instituţiilor americane este reglementată de acest text. Amendamentele adoptate ulterior – 26 chiar în acea zi, dintre care primele zece votate abia în 1791 – nu îi vor modifica în mod esenţial arhitectura.

Cu toate acestea, Constituţia avea un caracter conjunctural. Membrii Adunării Constituante nu ascultaseră de nici o regulă. Aspirând să adapteze guvernarea Uniunii la principiile fundamentale ale oricărei societăţi politice, ei au încercat, mai ales, să elaboreze un text pragmatic care să răspundă problemelor de moment; mereu acest amestec atât de caracteristic de idealism şi de spirit practic. Şi-au confruntat cu răbdare punctele de vedere, şi-au verificat soliditatea argumentelor. Încetul cu încetul, dezacordurile s-au redus, concepţiile s-au apropiat şi au apărut căile de compromis. Din acest proces tranzitoriu a ieşit Constituţia. Dacă nici un participant nu a refuzat să-şi pună semnătura la încheierea lucrărilor, asta nu a însemnat că vreunul dintre ei ar fi fost în întregime satisfăcut de rezultate. Tocmai din cauza caracterului tranzitoriu, această Constituţie avea să dăinuie mai mult decât oricare alta – supleţea textului i-a conferit capacitatea de a se adapta în timp.

Statul federal şi statele

Două chestiuni cât se poate de clare se cereau rezolvate cu înţelepciune de către membrii Adunării Constituante şi ambele păreau la fel de insolubile. Cum să împaci necesitatea întăririi puterii centrale, devenită evidentă după eşecul articolelor Confederaţiei, cu refuzul statelor de a-şi pierde o parte din suveranitate? Exigenţe aparent incompatibile care, totuşi, prin ingeniozitatea compromisurilor, vor fi, în cele din urmă, puse în acord. Noua idee, a cărei fertilitate avea să fie demonstrată de cele ce aveau să urmeze, consta în crearea unui dublu sistem de suveranităţi. Deasupra statelor care îşi păstrau, fiecare, independenţa, urma să se creeze un stat federal având aceleaşi atribuţii de suveranitate în sfera lui de acţiune. Între ele, Constituţia opera o împărţire a competenţelor – statului federal îi reveneau de drept politica externă, apărarea, comerţul cu străinătatea şi între state. Tot ceea ce nu era distribuit în mod expres Guvernului Federal rămânea de competenţa exclusivă a statelor. În limitele atribuţiilor lor, cele două suveranităţi erau absolute şi se exercitau fără nici o restricţie. Cetăţenii se supuneau, aşadar, simultan autorităţii celor două state – faţă de unul, în limita drepturilor rezervate acestuia, faţă de celălalt, cel federal, în limita drepturilor cu care fusese împuternicit – şi erau constrânşi să-şi îndeplinească obligaţiile faţă de ambele. De acum înainte viaţa politică se va derula pe două planuri suprapuse. Astfel, Statele Unite ofereau lumii primul exemplu de federalism aplicat.

Cea de-a doua problemă nu era mai puţin arzătoare şi puţin a lipsit ca divergenţele legate de ea să fie gata să compromită efortul de conciliere. Se ridică problema cum să se pună de acord statele mari, dornice în mod cât se poate de firesc să dispună în cadrul noului sistem de o

influenţă direct proporţională cu importanţa populaţiei lor, a bogăţiei lor, a activităţii lor, cu statele mici care se temeau să nu fie înghiţite şi erau ferm hotărâte să nu facă nici o concesie în ceea ce priveşte egalitatea. Şi în această privinţă, spiritul de compromis, încarnat de Franklin, avea să găsească o soluţie ingenioasă: reprezentare egală la Senat, unde toate statele, mici sau mari, vor avea două mandate şi reprezentare proporţională în Camera Reprezentanţilor. Era de la sine înţeles că aceste două puncte nu erau susceptibile de nici o revizuire.

Repartizarea puterii

Spiritul pragmatic şi ataşamentul pentru un număr mic de principii considerate esenţiale aveau să prezideze, de asemenea, repartizarea puterii la nivelul Guvernului Federal şi articularea raporturilor specifice legate de acest aspect. Membrii Adunării Constituante nu ar fi fost oameni ai timpului lor, dacă nu ar fi arătat o neîncredere instinctivă faţă de concentrarea excesivă a puterii. Ei aderă la postulatul doctrinei liberale, conform căruia puterea trebuie limitată şi fragmentată. Aşa că au pus la punct un mecanism subtil şi ingenios care nu avea cum să nu fie pe placul imaginaţiei de ceasornicari a contemporanilor lor. Mecanism aparent complex şi delicat, dar care confruntat cu realitatea avea să-şi dovedească robusteţea, rezistând cu succes de-a lungul timpului. Separate cu grijă, nucleele puterii sunt independente unul faţă de celălalt; în caz de dezacord, nici un organism nu are posibilitatea să pună capăt existenţei unui alt organism. Aşa că nu există o responsabilitate a executivului în faţa legislativului. Preşedintele îşi alege miniştrii după bunul său plac, iar aceştia nu răspund decât în faţa lui. Reciproc, preşedintele nu poate dizolva o cameră a Congresului. Constituţia

veghează la menţinerea echilibrului între puterea executivă şi cea legislativă. Pentru a evita ca, în sfera lor, să devină omnipotente, fiecare este controlată indirect de cealaltă şi are nevoie de colaborarea acesteia. Astfel încât, pentru a căpăta putere de lege, actele legislative ale Congresului trebuie întărite cu semnătura preşedintelui, care le poate opune veto-ul său. Reciproc, preşedintele are nevoie de aprobarea Congresului în procedura legislativă şi pentru votarea bugetului. El nu poate numi anumiţi funcţionari (secretarii de stat, ambasadorii) fără consimţământul Senatului al cărui acord, de multe ori refuzat, este încă necesar, cu o majoritate de două treimi, pentru ratificarea tratatelor. Senatul şi executivul trebuie să fie de comun acord în ceea ce priveşte deciziile din domeniul politicii externe.

Sistemul acesta are ca scop esenţial prezervarea drepturilor individului. O altă regulă, una dintre cele mai originale ale acestei Constituţii, constituie o măsură de siguranţă cât se poate de importantă: puterea judecătorească este superioară celorlalte. Într-adevăr, egalitatea dintre cele trei puteri nu este absolută, actele executivului, deciziile legislativului putând fi deferite justiţiei. În vârful ierarhiei justiţiei, Curtea Supremă are puterea de a interpreta Constituţia. Acest fapt, alăturat moştenirii cutumei juridice engleze, duce la instituirea unei ordini sociale „guvernate de judecători".

Totul este calculat în aşa fel încât să împiedice o putere să o ia înaintea celorlalte, ca statul federal să nu sufoce drepturile statelor, ca puterea de decizie să nu impieteze asupra libertăţii indivizilor. Sistem profund liberal, dar deloc democratic. Membrii Adunării Constituante nu aveau încredere în popor, se temeau de despotismul majorităţii. Mulţi dintre ei admirau Guvernul britanic şi se îndoiau că ar putea exista un mod de guvernare superior.

Circula zvonul că se gândeau chiar la o restaurare a monarhiei. În realitate, aveau să instituie o formă de guvernare reprezentativă şi republicană, dar care, prin toate regulile sale, tindea să atenueze mişcările opiniei publice. Nicăieri sufragiul nu era universal; senatorii erau desemnaţi de legislatorii de stat, iar preşedintele ales de un colegiu restrâns de electori. Principiul echilibrului de forţe se aplica, de asemenea, puterii opiniei publice.

Perenitatea textului şi devierile ulterioare

Acestea erau ideile călăuzitoare ale textului care rezultase în urma deliberărilor Convenţiei. Constituţia, elaborată pentru o naţiune pe cale să se nască, formată din câteva milioane de locuitori, aşezaţi între Atlantic şi Alegani, îndeletnicindu-se cu cultivarea pământului, cu pescuitul şi comerţul, călăuzeşte şi astăzi destinele unei comunităţi de peste 210 milioane de oameni, întinzându-se de la un ocean la altul, devenită între timp prima putere a lumii şi ţara cu cea mai puternică industrie. Istoria oferă puţine exemple ale unei asemenea perenităţi, asociată cu asemenea transformări profunde. Este, de departe, cea mai veche dintre toate constituţiile în vigoare astăzi şi, în parte, responsabilă de acest viitor, determinând constituirea ca naţiune a Statelor Unite. Existenţa sa ca societate politică organizată datează de la adoptarea textului constituţional. Patriotismul american, spre deosebire de cel al popoarelor europene, se răsfrânge în aceeaşi măsură asupra instituţiilor şi a pământului natal. Franklin fusese un bun profet în ultima zi a Convenţiei, asigurându-i pe membrii adunării că soarele gravat pe fotoliul preşedintelui (despre care se întrebase adesea, vreme de patru luni, dacă este la răsărit sau la apus) era la răsărit.

Aceeaşi Constituţie reglementează încă şi astăzi funcţionarea instituţiilor publice. Înseamnă aceasta, oare, că aplicarea sa este întru totul în conformitate cu ceea ce prevăzuseră autorii ei? Tocmai pentru că intenţia lor fusese să creeze o operă de circumstanţă, interzicându-şi în mod deliberat orice previziune asupra evenimentelor ulterioare, cadrul textului lăsa un spaţiu larg interpretărilor. Aceea care avea să prevaleze era, fără îndoială, destul de îndepărtată de spiritul în care o concepuseră membrii Adunării Constituante. Aplicarea sa avea să ducă la o deviere a sistemului de principii, deviere ce se va manifesta în două direcţii principale: în primul rând, o evoluţie democratică avea să facă să sară toate lacătele şi zăvoarele cu care liberalismul fondatorilor ferecase posibilităţile de exprimare ale cetăţenilor, iar opinia publică avea să devină puterea fundamentală şi sursa tuturor celorlalte. Pe de altă parte, noutatea mulţimii de probleme puse societăţilor moderne industrializate şi şocul imperialismelor aveau să rupă echilibrul stabilit între state şi confederaţie. Centrul de greutate s-a mutat astăzi în domeniul statului federal.

Ratificarea

Membrii Convenţiei hotărâseră că, pentru a intra în vigoare, Constituţia trebuia adoptată de cel puţin nouă din treisprezece state. A fost nevoie de un an pentru a se ajunge la un acord. Doar în trei state Constituţia a fost ratificată fără controverse; două state au refuzat vreme de mai mulţi ani să intre în noua naţiune. În condiţiile în sfârşit îndeplinite, noul Guvern Federal putea să intre în funcţiune. O dată cu alegerea, în ziua de 4 martie 1789, a lui George Washington ca preşedinte al Statelor Unite, o epocă ia sfârşit, aceea a anilor critici, dar o nouă istorie începe.

2. Naşterea partidelor

Două interpretări: federaliştii şi republicanii

Washington fusese ales în unanimitate. Persoana sa nu fusese contestată: în schimb, administraţia sa avea să fie. Dacă unanimitatea domneşte în 1789, ea nu va întârzia să se destrame. La drept vorbind, divergenţele din 1787 vor fi acelea care vor ieşi din nou la iveală. Legat de problemele practice, de instituirea unei bănci naţionale privilegiate de stat, de impozitele federale, se precizează şi se stabilizează două curente de idei al căror dezacord pune în discuţie chiar interpretarea pactului federal, precum şi distribuirea competenţelor între state şi puterea federală. Poziţiile adoptate sunt legate de simpatia sau de antipatia manifestată faţă de democraţie. Este în joc, nici mai mult, nici mai puţin, decât evoluţia democratică a noii republici. În funcţie de aceste interpretări se constituie primele partide politice, un element pe care Constituţia, din motive bine întemeiate, nu îl menţiona şi a cărui influenţă va modifica în mod sensibil funcţionarea instituţiilor.

Un prim curent de idei aspiră să întărească puterea federală – de unde şi numele său de *federalism*. Un guvern central puternic i se pare de două ori necesar: statul nu se poate lipsi de un executiv eficace şi nici societatea de un instrument capabil să menţină ordinea publică, impunându-se în faţa facţiunilor şi a pasiunilor. În adâncul sufletelor lor, chiar dacă au combătut arbitrariul Guvernului englez, federaliştii rămân la convingerea că monarhia este cea mai solidă formă de a cârmui societatea şi visează la instaurarea unei monarhii fără monarh în cadrul noii Constituţii. Aşa că doresc să-i ofere ca zestre tânărului Guvern Federal toate atribuţiile şi instrumentele de execuţie ale unui stat veritabil: o bancă privilegiată de

stat şi un sistem de impozite care să-i asigure periodic resursele. Înclinaţiile lor monarhiste sunt dublate de o neîncredere instinctivă în popor şi de sentimente aristocratice; conducerea afacerilor publice trebuie să revină acelora pe care bogăţia, educaţia şi o tradiţie familială care i-au obişnuit să conducă i-au pregătit în acest sens. După Războiul de Independenţă, s-au gândit să-i regrupeze pe veterani într-un ordin, Cincinnati, care ar fi putut deveni germenele unei noi aristocraţii. Opoziţia lui Franklin la transmiterea ereditară a prerogativelor acordate acestui ordin avea să ducă la eşuarea acestui proiect.

Într-adevăr, un al doilea curent de idei se opune din toate puterile oricărei încercări de restaurare a monarhiei. Hrăniţi cu marile exemple ale istoriei greco-latine, republicanii sunt hotărâţi să facă din Statele Unite o republică – de unde şi numele lor de *republicani*. Idealul lor este acela al unei Arcadii americane, al unei societăţi democratice de mici proprietari, liberi şi egali, trăind din munca lor, fără să datoreze nimic nimănui, bucurându-se de o bunăstare decentă şi dobândită în mod onest. Este vorba de readucerea vârstei de aur pe pământ. O concepţie arhaizantă care aduce tot atât de mult cu *aurea mediocritas* a lui Horaţiu, cât şi cu filozofia lui Jean-Jacques Rousseau. Ataşaţi libertăţii individuale pe care consideră că o pot apăra mai bine prin intermediul statelor, nu au încredere într-o putere centrală, temându-se că aceasta ar putea deveni instrumentul unor ambiţii personale sau al dominaţiei unei facţiuni şi veghează, printr-o interpretare restrictivă a Constituţiei, ca nu cumva puterea federală să-şi aroge şi alte atribuţii decât acelea recunoscute în mod expres de state, ale căror drepturi le apără cu îndârjire.

Hamilton împotriva lui Jefferson

Opoziţia celor două sisteme de gândire, republican şi federalist, a acestor două filozofii politice ajunge, încă de la naşterea Statelor Unite, la acea simplitate dramatică a marilor conflicte care împart opinia publică în statele moderne. Clientela de la început a federaliştilor este mai degrabă una urbană, în timp ce cultivatorii sunt, în mod firesc, înclinaţi să îmbrăţişeze punctul de vedere republican. Opoziţia a doi oameni care fac parte, şi unul, şi celălalt, din cabinetul lui Washington şi ale căror calităţi eminente se bucură de o unanimă recunoaştere naţională simbolizează opoziţia celor două curente de gândire. Alexander Hamilton, a cărui campanie înflăcărată a contribuit decisiv la aderarea statului New York la Constituţie şi în mâinile căruia se afla vistieria publică, era căpetenia federaliştilor. Thomas Jefferson, care a redactat Declaraţia de Independenţă, secretar de stat al Uniunii, era purtătorul de cuvânt şi filozoful republican. Atât unul, cât şi celălalt erau înzestraţi cu cele mai alese însuşiri spirituale.

Dezacordul va supravieţui acestei generaţii de oameni politici. De-a lungul timpului, partidele vor continua să aibă poziţii opuse în ceea ce priveşte drepturile ce se cuvin statelor şi statului federal. Această polemică îl va opune pe Jackson lui Calhoun[12] şi Carolinei de Sud în conflictul, soluţionat pe cale paşnică, în care mărul discordiei îl va constitui *anularea*[13]. Aceeaşi polemică îl va opune pe

[12] John Caldwell Calhoun, (1782 – 1850), lider politic, congresman, ministru de război, vicepreşedinte (1825 - 1832), senator şi ministru de Externe. A militat pentru dreptul statelor de a se opune administraţiei federale, pentru păstrarea sclaviei, fiind considerat un adevărat simbol pentru Sud.

[13] Doctrină politică ce afirmă dreptul unui stat de a declara nulă şi de a nu aplica în graniţele sale o lege a Guvernului Federal.

Lincoln şi întreg Nordul, Sudului şi va târî Uniunea în înspăimântătoarea tragedie a războiului civil; şi tot aceeaşi polemică îi va opune, vreme de patruzeci de ani, pe partizanii şi adversarii politicii economice denumită *New Deal*. Dar, atât în ceea ce priveşte termenii polemicii, cât şi în ceea ce priveşte poziţia celor două curente, a intervenit o modificare. În 1789, alternativele erau următoarele: întărirea puterii federale şi constituirea unei societăţi aristocratice sau o democratizare ce implica autonomia cât mai extinsă cu putinţă a statelor. Paradoxul evoluţiei politice americane este că termenii dilemei s-au disociat şi s-au regrupat conform unor noi combinaţii. Programul lui Hamilton a fost realizat mult mai târziu de moştenitorii spirituali ai lui Jefferson (de la Jackson la Roosevelt). Evoluţia politică a Statelor Unite a avut loc simultan, în sensul unei sporiri considerabile a puterii statului federal şi al unei democratizări accentuate a vieţii politice.

Divergenţele legate de Revoluţia Franceză

Pe durata preşedinţiei lui Washington, evenimentele din afară vin să acutizeze diferendul dintre cele două facţiuni: Revoluţia Franceză şi războiul din Europa. Federaliştii, şi Washington o dată cu ei, în ciuda gratitudinii pentru ajutorul francez, sau tocmai din recunoştinţă pentru rege, îşi exprimă repede dezaprobarea faţă de violenţele de care se făcea vinovată revoluţia, faţă de excesele iacobinilor: de teama unei eventuale contaminări, datorită convingerilor lor monarhiste, simpatia li se îndreaptă mai degrabă spre Anglia. Republicanii, dimpotrivă, aplaudă Revoluţia Franceză, se roagă în mod public pentru succesul ei. Washington încearcă, de bine, de rău, să ferească America de vârtejurile pe care le provoacă această formidabilă

zdruncinare din temelii a unei ordini sociale prestabilite şi să prezerve neutralitatea Statelor Unite; americanii nu au ce căuta şi nu au ce câştiga în conflictul care sfâşie Europa. Ultima recomandare din cuvântul său de adio către poporul american, testamentul său politic, este să se ţină deoparte de conflictele europene. Politica externă a Statelor Unite va rămâne mai bine de un secol fidelă acestui principiu, iar opinia publică americană şi mai multă vreme.

Alegerea lui Jefferson

Dezgustat de atacurile republicanilor care îl acuză că nu are o atitudine imparţială faţă de beligeranţi, că intenţionează să târască Statele Unite într-un posibil război împotriva Franţei şi că pune în pericol libertăţile printr-o legislaţie de excepţie, credincios rolului său de Cincinnatus american, Washington refuză să candideze pentru a treia oară la preşedinţie şi se retrage în scumpul său Mont Vernon. Acest precedent creează o tradiţie atât de puternică, de parcă ar fi fost înscrisă în Constituţie şi va fi nevoie de un eveniment cu totul ieşit din comun, cum avea să fie cel de-al Doilea Război Mondial, ca să poată fi încălcată în 1940 şi 1944. De atunci, un amendament, al 22-lea, adoptat în 1951, va preveni repetarea unei asemenea eventualităţi şi va face din exemplul dat de Washington o regulă de drept. După mandatul federalistului John Adams (1797 —1801), la preşedinţie va accede şeful Partidului Republican, William Jefferson. Alegerea sa marchează o cotitură în istoria Statelor Unite, şi nu numai, pentru că transferă sediul Guvernului în noua capitală federală, a cărei creare din neant era de două ori simbolică: o dată pentru tânăra putere federală şi a doua oară pentru începutul istoriei poporului american.

Aceasta s-a datorat, în primul rând, noului preşedinte. Jefferson avea deja în spate o carieră suficient de impunătoare ca să rămână în memoria poporului său. Autor al Declaraţiei de Independenţă, reprezentant al Statelor Unite pe lângă Curtea Franţei, el este succesor al lui Franklin în funcţia de secretar de stat[14]. Dar faptele sale sunt mai puţin importante decât gândirea sa. Acest filozof pasionat de arhitectură avea să deseneze el însuşi planurile locuinţei sale de la Monticello. Preocupat de învăţământ (unul dintre titlurile sale de glorie îl reprezintă recunoştinţa pe care i-o datorează posteritatea în calitate de fondator al Universităţii din Virginia), interesat de toate, prieten cu toţi gânditorii Franţei, suspectat de ateism de către adversarii săi, profesează o filozofie optimistă influenţată de Condorcet. Credea în dezvoltarea spiritului uman, în raţiune, în toleranţă, detesta arbitrariul şi inegalitatea. Aderă la principiile democraţiei, fără să aplice toate consecinţele practice (are numeroşi sclavi). Preşedinţia sa elimină virtualităţile monarhice şi aristocratice ale Constituţiei. El însuşi adoptă în exercitarea prerogativelor sale o simplitate cu adevărat democratică şi se străduieşte să realizeze idealul unei guvernări practic inexistente şi, totuşi, cât se poate de eficiente, în conformitate cu doctrina liberală.

Este un fel de a doua întemeiere a instituţiilor, comparabilă cu ceea ce a fost ascensiunea lui Jules Grévy la preşedinţia Republicii franceze. Cele două mandate ale lui Jefferson (1801 – 1809), urmate de un lung şir de preşedinţi animaţi de acelaşi spirit, constituie primele manifestări ale unei evoluţii democratice, închegate în urma unor „mişcări tectonice" succesive, dintre care cele mai importante aveau să-i aducă la preşedinţia Statelor Unite pe Jackson, Lincoln şi, pentru a doua oară, pe Roosevelt.

[14] Secretar de stat, ministru de Externe.

Epoca bunelor sentimente

Orientarea imprimată de Jefferson este definitivă. Nimeni nu se va gândi să revină asupra ei. Această acceptare pe cale raţională a opţiunilor fundamentale este caracteristică pentru viaţa politică americană şi explică stabilitatea sa. Instituţiile sunt acceptate de toată lumea. Facţiunea federalistă dispare, luptele dintre partide se domolesc; partidele înseşi, care au pierdut noţiunea a ceea ce le separa, par să nu mai existe. Alegerile se desfăşoară în modul cel mai liniştit din lume; Madison (1809 – 1817) şi Monroe (1817 – 1825) îi urmează fără nici o problemă lui Jefferson. Este *era of good feelings*. Un popor fericit nu are istorie.

Problemele de politică externă: de la achiziţionarea Louisianei la doctrina Monroe (1808 — 1823)

Istoria le asaltează din exterior, intervine în destinul tinerelor State Unite pe calea ocolită a raporturilor cu străinătatea, ceea ce corespundea ideilor călăuzitoare ale autorilor Constituţiei, în concepţia cărora relaţiile externe erau de competenţa Guvernului Federal. În acest sens, trei sau patru evenimente au o importanţă istorică pentru dezvoltarea Statelor Unite, rupând curgerea netulburată a anilor şi constituind tot atâtea consecinţe ale marii convulsii revoluţionare care zguduise Europa. În 1803, Bonaparte propune Statelor Unite să le cedeze Louisiana care tocmai îi fusese retrocedată de Spania. Jefferson nu scapă această ocazie şi cumpără cu 15 milioane de dolari un teritoriu care îl va mări de mai mult de două ori pe acela al Uniunii. Făcând acest lucru, imprimă o direcţie viitorului într-un mod şi mai pregnant decât prin maniera în care îşi exercită autoritatea de preşedinte.

Între 1812 şi 1815 se desfăşoară conflictul cu Anglia, numit Al Doilea Război de Independenţă. Războiul izbucneşte de la pretenţia englezilor de a interzice orice formă

de comerţ între Franţa şi Statele Unite şi de la blocada instituită de marina britanică; Madison dorea ca drepturile de naţiune neutră să fie respectate. Un secol mai târziu, aceeaşi combinaţie de consideraţii juridice şi de interese va hotărî intrarea Statelor Unite în Primul Război Mondial. O asemenea identitate de motive arată continuitatea politicii comerciale şi externe americane din 1812 până în 1917. Operaţiunile militare numără puţine acţiuni spectaculoase, cum ar fi incendierea Washingtonului de către britanici. Americanii obţin o victorie în faţa oraşului New Orleans (8 ianuarie 1815), provocând la luptă un corp expediţionar. Această victorie asupra învingătorilor lui Napoleon îi convinge că sunt cei mai buni soldaţi din lume, de aici începând să se răspândească faima generalului lor, Andrew Jackson, a cărui stea avea să urce vertiginos. Tratatul de la Gand, semnat două luni mai devreme (noiembrie 1814), confirma independenţa americană fără să modifice dispoziţiile teritoriale din 1783 şi fără să stipuleze nimic în ceea ce priveşte drepturile statelor neutre.

În 1819, folosindu-se în acelaşi timp de ameninţare şi de persuasiune, Statele Unite conving Spania, aflată în plin război cu coloniile sale revoltate, să le cedeze, împreună cu Florida, şi porţiunea de litoral pe care încă o deţinea între Atlantic şi cursul inferior al fluviului Mississippi şi care le despărţea de golful Mexic. Tot în legătură cu Spania, mai precis cu coloniile sale revoltate din America, va defini generalul Monroe poziţia Statelor Unite într-o declaraţie faimoasă menită să traseze, pentru generaţiile viitoare, o linie de conduită fermă şi clară. Cunoaşterea împrejurărilor în care a fost redactată este indispensabilă pentru justa ei înţelegere. O expediţie franceză tocmai restabilise autoritatea lui Ferdinand al VII-lea asupra Spaniei. Acest eveniment confirma zvonurile potrivit cărora puterile europene

se gândeau să intervină în America pentru a obliga coloniile revoltate să se supună suveranului lor legitim. Ce poziţie aveau să adopte Statele Unite? Totul le îndeamnă să se opună acestui proiect de intervenţie: simpatia pentru insurgenţii care nu fac decât să le urmeze exemplul; interesul lor, care nu era, cu siguranţă, acela de a vedea din nou marile puteri instalându-se în vecinătate, preferând să aibă la graniţă nişte state tinere care nu reprezintă, deocamdată, o ameninţare pentru ele. Preşedintele Monroe hotărăşte, aşadar, să recunoască guvernele nesupuse şi să dea un avertisment Europei. Într-un mesaj către Congres, defineşte principiile administraţiei sale: este ceea ce se va numi *doctrina Monroe*. Aceasta reafirmă principiul de neutralitate lăsat moştenire de Washington, dar precizând modalităţile de realizare şi extinzându-i spaţiul de aplicare la întreaga Lume Nouă. Statele Unite doresc să rămână în relaţii bune cu Europa şi îşi interzic să se amestece în afacerile ei interne. În schimb, îi cer să se abţină de la orice intervenţie în problemele continentului american; îi refuză dreptul de a-şi extinde dominaţia asupra unor teritorii care au scăpat până acum colonizării; îi notifică, mai ales, că orice acţiune îndreptată împotriva unui stat care şi-a proclamat independenţa va fi considerată un act ostil la adresa lor. Guvernele europene de-abia au remarcat această declaraţie, văzând în ea doar o simplă fanfaronadă sau un gest de uz intern, Statele Unite fiind absolut incapabile să asigure îndeplinirea ei. Dar aceasta nu scade importanţa textului. Este prima formulare a unei doctrine continentale care defineşte destul de exact cuvântul de ordine: *America, americanilor!*, care, de asemenea, conţine în germene afirmarea, prin intermediul panamericanismului, a unei hegemonii reale a marii republici pe teritoriul celor două Americi.

Capitolul IV

VESTUL ŞI DEMOCRAŢIA AMERICANĂ

În planul secund al acestor evenimente militare şi diplomatice, al rivalităţilor dintre partide se derulează o altă istorie, nu mai puţin importantă pentru viitorul Statelor Unite şi care, în orice caz, avea să contribuie în mult mai mare măsură la afirmarea originalităţii lor: popularea Vestului. Căci, de fapt, destinul pe care îl voiau pentru ţara lor federaliştii şi republicanii nu era de o noutate absolută. Unii şi-l imaginau după modelul monarhiei britanice, ceilalţi, chiar dacă păreau să dovedească mai multă îndrăzneală în concepţiile lor, nu făceau decât să îl viseze după exemplul societăţilor antice. În cele din urmă, avea să se întâmple ceva cu totul diferit, în urma intrării în scenă a unui al treilea element, la fel de deosebit de Nord (ar trebui spus, de acum înainte, Nord - Est), ca şi de Sud: Vestul.

Oricât ar fi de deosebită de restul Statelor Unite, societatea care se formează aici (mai ales la început), istoria Vestului nu sunt doar un episod pitoresc şi exotic din afara istoriei americane, aşa cum este, de exemplu, în secolul al XIX-lea, acela al posesiunilor coloniale franceze în raport cu metropola lor. Vestul face parte integrantă din istoria Statelor Unite. În plus, de multe ori, el este acela care determină cursul general al istoriei poporului american, prin repercusiunile pe care le are asupra tuturor aspectelor principale ale existenţei sale: imigraţia care se

revarsă aici; economia a cărei dezvoltare o stimulează prin resursele sale; raportul de forţe politice al cărui echilibru îl frânge, făcând să se încline balanţa spre Nord; problema rasială pe care o exacerbează; avântul spre democraţie pe care îl grăbeşte; caracterul naţional asupra căruia, de asemenea, a lăsat urme puternice. Fără să mai punem la socoteală faptul că reprezintă o sursă inepuizabilă pentru imaginaţie şi că dă Statelor Unite marea lor epopee naţională, fiind ceea ce este gestul imperial pentru Franţa şi formarea imperiului colonial pentru britanici. Se ţine, oare, îndeajuns seama de faptul că Statele Unite ajung în fruntea tuturor naţiunilor colonizatoare şi că, prin amploarea teritoriilor şi a mişcărilor demografice, popularea Vestului constituie cel mai important capitol al expansiunii albilor pe suprafaţa globului din secolul al XIX-lea?

Ordonanţa referitoare la Nord - Vest (1787)

Capitolul acesta este la fel de vechi ca naţiunea americană, mai vechi chiar, pentru că am văzut că a avut importanţa lui în diferendul dintre metropolă şi colonii. În 1776, cam o sută de mii de pionieri trecuseră deja peste Munţii Alegani. Pacea oferă noilor state spaţiul vast, încă virgin, delimitat de Marile Lacuri, de Mississippi şi de Florida spaniolă. Dezvoltarea acestui ţinut, ca şi aceea a Statelor Unite, depindea de statutul ce urma să-i fie acordat. Împărţindu-l în tot atâtea parcele câte state existau şi trecându-l în proprietatea acestora ar fi însemnat să le îmbogăţeşti, dar, în acelaşi timp, să reduci acest teritoriu imens la condiţia unei posesiuni coloniale. Până la urmă, o altă hotărâre avea să prevaleze: statele au cedat această regiune Uniunii. O concesie comparabilă cu renunţarea la suveranitate în favoarea Guvernului

Federal, pe care o acceptau în acelaşi an, o dată cu adoptarea Constituţiei. Uniunii îi revenea astfel o bogăţie practic inepuizabilă, care putea constitui o garanţie pentru noi împrumuturi, îngăduind rambursarea datoriei federale. Marea Ordonanţă din 1787 trasa, astfel, un cadru pentru viitor. Regiunile din Vest se puteau constitui treptat în teritorii autonome şi, în cele din urmă, puteau chiar să acceadă la statutul de stat, bucurându-se de o deplină egalitate în drepturi cu cele treisprezece state constitutive. Primii care se stabileau aici primeau, în felul acesta, asigurarea că, în loc să depindă, ca nişte cetăţeni de al doilea rang, de o autoritate îndepărtată, puteau să se administreze liber şi să devină, de îndată ce se va atinge cvorumul (60.000), cetăţeni cu drepturi depline ai unui stat suveran. Adoptarea acestei ordonanţe în acelaşi timp cu redactarea Constituţiei face ca anul 1787 să fie de două ori anul naşterii efective a Statelor Unite. Cele două texte sunt nu numai contemporane, ci contribuie, fiecare în felul său, la punerea temeliilor măreţiei americane. Primele efecte ale acestei Carte a Vestului se văd foarte curând: încă din 1792 ţinutul Kentucky intră în calitate de stat în Uniune. De atunci, la intervale care subliniază ritmul accelerat al populării, alte stele vin să se aşeze pe drapelul federal lângă acelea ale statelor fondatoare: Tennessee (1796), Ohio (1803). Principiul acestui original proces de înmulţire spontan nu şi-a epuizat încă virtuţile, întrucât admiterea statului Alaska (1958) şi a insulelor Hawai (1959) ridică numărul statelor la cincizeci. Încă o asemănare între Constituţie şi Ordonanţa privind Nord-Vestul este că aceasta din urmă continuă să guverneze existenţa Uniunii.

Extinderile succesive (1803 — 1853)

Dacă această ordonanţă a avut consecinţe atât de ample, determinând naşterea a 35 noi state, acest lucru s-a întâmplat datorită faptului că aria sa de aplicare s-a extins considerabil. Din teritoriul cedat de Anglia în 1782 nu se puteau croi mai mult de şapte sau opt state. Dar acest cadru va căpăta, pe parcursul a jumătate de secol, dimensiuni prodigioase, în urma unor extinderi succesive. În anumite privinţe, popularea devansează anexarea. Cel mai adesea, însă, se întâmplă invers – încorporarea în teritoriul federal precede ocuparea efectivă. Aceste extinderi s-au făcut, bineînţeles, în detrimentul fostelor imperii coloniale: francez, spaniol, britanic sau al moştenitorilor lor. Expansiunea Statelor Unite se aşază, astfel, în prelungirea mişcării de emancipare. În 1803, Jefferson cumpără de la Primul Consul[15] întreagă Louisiana, un teritoriu imens a cărui achiziţionare dublează dintr-o dată suprafaţa Statelor Unite (la drept vorbind nimeni nu ştia exact până unde se întind graniţele sale extreme). Intrarea în New Orleans înlesneşte noilor state accesul maritim direct în valea fluviului Mississippi. Perspectivele de extindere par în acel moment nelimitate, prin Missouri sau Arkansas, în direcţia Munţilor Stâncoşi, iar dincolo de aceştia până la Pacific. Jefferson ia numaidecât în stăpânire acest domeniu. Încă din 1804, sub patronajul său şi cu colaborarea armatei federale, exploratorii Lewis şi Clark o iau în susul apei, pe afluenţii din dreapta ai fluviului Mississippi. În 1819, anexarea enclavei spaniole din

---

[15] Primul Consul, Napoleon Bonaparte. Această funcţie executivă este înfiinţată prin Constituţia din 1799 şi reprezintă practic primul pas spre dictatura napoleoniană. Primul Consul deţinea puteri excesive, ceilalţi doi consuli având mai degrabă un rol figurativ.

Florida va reprezenta, prin comparaţie, doar o sporire limitată a teritoriului şi va face să cadă zidul dintre Statele Unite şi Mexic, legând Georgia de Louisiana şi oferindu-le astfel, de acum încolo, o deschidere maritimă din Noua Scoţie până în delta fluviului Mississippi.

Treizeci de ani mai târziu, o altă extindere, desfăşurată simultan în mai multe direcţii, dilată din nou graniţele Uniunii, înainte chiar ca spaţiul dintre ele să se fi populat în întregime. În Nord-Vest, Anglia cedează Statelor Unite, după douăzeci de ani de dispute şi fără nici o dificultate, Oregonul, unde valul de imigranţi americani i-a inundat pe coloniştii englezi. Statele Unite au de acum încolo o fereastră spre Pacific (1846). La sud-vest şi la est, după un război, Mexicul este obligat să recunoască Texasului dreptul de a intra în Uniune şi să le cedeze două provincii imense (New Mexic şi California), despre ale căror bogăţii nu ştia încă nimeni nimic, cu câteva săptămâni înainte de descoperirea aurului (1848). Cinci ani mai târziu, anexarea (conform tratatului Gadsden, 1853) unei fâşii de pământ întinse la sud de New Mexic şi la vest de Rio Grande, care avea să amelioreze căile de comunicaţie dintre Texas şi California şi să rectifice frontiera din acea parte în avantajul exclusiv al Statelor Unite, dădea teritoriului federal conturul său definitiv. Exact într-o jumătate de secol, de la 1803 la 1853, Statele Unite îşi triplaseră suprafaţa, şi chiar mai mult: de la un ocean la altul, acopereau acum 7.800.000 de km^2 – un spaţiu mare cât patru cincimi din Europa, cu o populaţie de zece sau de douăzeci de ori mai mică. Iată întinderea practic pustie care se oferea populării, un cadru vast cât un continent, în care urma să se desfăşoare, de la un capăt la altul al secolului al XIX-lea, epopeea Vestului.

Evicţiunea* indienilor

Suprafaţă practic pustie, dar nu în totalitate. Odată îndepărtate fostele puteri coloniale, o altă problemă subzistă, şi mai veche încă. Chiar dacă se poartă de parcă ar fi primii sosiţi, pionierii americani aveau nişte predecesori: indienii. Cele două grupări erau la început puţin numeroase – nu le-ar fi fost posibil să trăiască în armonie? Fără să punem la socoteală dispreţul noilor veniţi pentru cei găsiţi deja acolo şi resentimentul indienilor faţă de spoliatorii lor, modurile lor de viaţă erau complet opuse. Desigur, legalitatea era de partea indienilor, dar aceştia sunt nişte seminomazi care se hrănesc în principal cu ceea ce vânează: animale cu blană, bizoni. Trebuie, aşadar, să meargă pe urmele vânatului, prin pădure, la început, în preerie mai târziu. Or, în spatele unei perdele subţiri de vânători liberi, de specialişti în capcane, obişnuiţi să cutreiere pădurile, al căror mod de viaţă este apropiat de acela al indienilor, grosul pionierilor este format din sedentari, chiar dacă li se întâmplă să-şi schimbe amplasamentul de mai multe ori pe parcursul existenţei: defrişează, cultivă, seamănă. Aşezările lor aruncă pe terenurile de vânătoare ale indienilor un năvod care încurcă mişcările acestora. Interesele celor două grupuri sunt incompatibile. Eternul conflict dintre sedentar şi nomad care, o dată cu îndepărtarea indienilor, va reizbucni mai la vest, între cultivatori şi crescătorii de vite. La acestea se adaugă toate pricinile de ceartă care rezultă în mod firesc din deosebirea de mentalităţi şi care întreţin o neîncredere reciprocă. Din când în când, conflictul latent se materializează în acte răzleţe de revoltă: un trib indian atacă pe neaşteptate câteva aşezări, masacrează locuitorii, devastează plantaţiile; în replică, grupurile de voluntari şi trupele federale pornesc atunci într-o acţiune punitivă. Totul reintră în ordine până la următoarea alertă. În acest mic război de hărţuială, membrii trupelor de voluntari se oţelesc, căpeteniile lor se acoperă de glorie. În felul acesta şi-au câştigat faima Jackson, Harrison şi mulţi alţii. Triburile indiene n-au decât să-i pună pe jar pe agricultori

* pierdere a posesiunii unui bun (imobil) ca urmare a exercitării de către o altă persoană a dreptului său asupra aceluiaşi bun (n.t.).

prin incursiunile lor; ele sunt cu totul neputincioase în faţa valurilor care se rostogolesc neîntrerupt dinspre est, cu complicitatea activă a autorităţilor locale sau federale.

Fiecare stat îşi are propria sa politică indiană, care are întotdeauna ca scop evicţiunea indienilor. Dar cum problema se pune concomitent pentru toate statele, ea este, de asemenea, şi de competenţa Washingtonului; este una dintre atribuţiile pe care Constituţia le-a trecut în mod explicit în sarcina Guvernului Federal. Cu mai mult respect pentru formă, cu o oarecare preocupare pentru aplicarea corectă a legii, cu acordarea unui răgaz ceva mai mare până la punerea în practică a măsurilor luate, Departamentul de Politică Indiană ajunge la acelaşi rezultat ca şi statele: împingerea progresivă a indienilor spre vest. În 1826, un prag important este trecut: indienii sunt transferaţi în totalitate de cealaltă parte a fluviului Mississippi. Piedica este definitiv înlăturată în ceea ce priveşte teritoriile de pe malul stâng. Problema nu se va mai pune din nou cu acuitate decât de-abia patruzeci de ani mai târziu, după Războiul de Secesiune.

Însuşirea pământurilor

Odată rezolvată chestiunea indienilor, iată, aşadar, disponibilă o imensă întindere de pământ, a cărei suprafaţă nu va înceta să crească şi va rămâne în secolul al XIX-lea aproape constant superioară aceleia a statelor federale. Devenită proprietate federală prin *Ordonanţa referitoare la Nord-Vest*, aştepta să fie luată în posesie; condiţiile de împroprietărire puse de legistator au fost dintre cele mai liberale. Dacă aceste pământuri publice nu sunt distribuite gratuit, preţul lor de vânzare este fixat la un nivel foarte jos, în medie 1 $ acrul (sunt 640 de acri într-un pătrat cu latura de 1.000 m), în aşa fel încât să nu descurajeze nici un candidat. Administraţia îi autorizează să se instaleze chiar şi pe aceia care nu dispun de fonduri suficiente, ca ocupanţi fără titlu de proprietate, chiar dacă, în

ziua în care parcela pe care au defrişat-o este pusă în vânzare, se declară ei înşişi cumpărători sau îi cer cumpărătorului o despăgubire care să acopere munca pe care au depus-o, pentru a se apuca din nou de lucru ceva mai departe. Toate aceste pământuri sunt măsurate, cadastrate, subîmpărţite în parcele cu formă regulată şi egale ca suprafaţă care primesc numere de ordine; cumpărările sunt înregistrate, titlurile de proprietate eliberate şi garantate de administraţie. O operaţie de proporţii uriaşe, fără precedent – în alte părţi însuşirea pământului s-a produs întotdeauna înainte de instaurarea ordinii de drept şi de înfiinţarea unei administraţii, ceea ce face ca originea dreptului de proprietate să se piardă în negura timpurilor. Statele Unite stabilesc acum şi creează din nimic o clasă de proprietari funciari. Ele fac pentru împroprietărirea individuală ceea ce istoria a făcut pentru ele laolaltă: un popor care se naşte la lumina zilei, o naţiune ale cărei origini sunt perfect cunoscute. Noutatea absolută a acestei operaţii se vădeşte până şi în configuraţia statelor, al căror contur reproduce traiectoria mărită a acestei multitudini de parcele, pe care voinţa omului le-a făcut să apară din neant. În această privinţă, diferenţa faţă de statele din Est sare în ochi. În Est, frontierele statelor şi ale districtelor se desenează în linii extrem de capricioase, descriu o serie de curbe, fac tot felul de ocoluri aparent fără nici un motiv, la fel ca cele din Europa. Dincolo de Munţii Alegani graniţele administrative nu ascultă de alte legi, decât de acelea ale unei geometrii abstracte: hotare trase la aţă, aliniate după structura convenţională a meridianelor şi paralelelor. Aici nu există un trecut care trebuie respectat, o geografie căreia să fii obligat să i te conformezi. Acest contrast vizual corespunde unor deosebiri efective. Estul este încă un crâmpei din bătrâna Europă,

iar Atlanticul mai mult uneşte decât desparte aceste două ţărmuri ale unei mări interioare. Munţii Alegani separă două lumi. Dincolo de ei este într-adevăr *tabula rasa*, un spaţiu în care are loc o experienţă fără precedent, un spaţiu în care istoria reîncepe, creuzetul unei noi societăţi.

Popularea ţinutului

Se pune acum întrebarea: de la care elemente se poate porni? Popularea Vestului se află într-o strânsă relaţie cu celălalt mare capitol demografic al istoriei americane: imigraţia europeană. Pe tot parcursul secolului al XIX-lea, o revărsare continuă, la început subţire ca un firicel de apă, apoi crescând fără încetare până când se transformă într-un şuvoi torenţial, aduce în America milioane de europeni. Statele Unite se află în faţa unui val de imigranţi foarte puţin omogen în toate privinţele. Aportul german depăşeşte elementul britanic sau scandinav; proscrisul politic stă alături de băiatul de bani gata împovărat de datorii, comerciantul, alături de muncitorul în şomaj. Cu toţii vin să îşi refacă viaţa, sperând să găsească aici, unii libertatea, alţii, prosperitatea. Dar între sosirea europenilor şi popularea Vestului nu există o corelaţie directă; această imigraţie nu alimentează în mod expres deplasarea spre Vest, noii veniţi căutând, mai degrabă, de lucru în porturi sau în vecinătate. Ei iau locul americanilor de viţă mai veche, plecaţi spre Vest. Imigraţia dinspre Europa şi deplasarea spre Vest constituie, astfel, etapele distincte ale unui ciclu în doi timpi, care mută încetul cu încetul centrul de greutate al procesului de populare a teritoriului Americii de pe coastă spre interior, din New York spre Cincinnati. Pionierii părăsesc oraşele şi regiunile locuite, mânaţi de spiritul de aventură, aşa cum au făcut şi părinţii lor. Nu există la ei nimic care să amintească de acel ataşament aproape reli-

gios al ţăranului european pentru bucata lui de pământ, unde îşi dorm somnul de veci strămoşii lui. Fermierul american este preocupat mai mult de independenţa sa spirituală şi de singurătatea sa, decât de pământul pe care trăieşte. Aşa că nu este deloc rar cazul în care fermierii refac de trei sau chiar de patru ori în decursul vieţii lor drumul spre Vest. Exemplul tatălui lui Lincoln, deseori citat, care a trecut succesiv din Kentucky în Indiana şi din Indiana în Illinois, este departe de a constitui o excepţie. Este vorba de nişte rătăcitori la care instinctul călătoriei îl precede pe acela al civilizaţiei, făcându-i să o ia numaidecât din loc de îndată ce dau de o aşezare cât de cât închegată. De aceea, adjudecarea teritoriului se face în salturi succesive. Istoria populării Vestului este una a două mişcări suprapuse.

Linia de demarcaţie dintre teritoriile defrişate şi spaţiul încă virgin este o frontieră în perpetuă mişcare, când înainte, când înapoi, suprapunându-se în rare cazuri cu graniţa politică. Pe de altă parte, aceeaşi aşezare cunoaşte valuri succesive de ocupanţi, un schimb continuu, care a conferit avangardei suficientă forţă pentru a înainta mereu mai departe spre Vest. Pionierii pornesc, mai întâi, prin câteva trecători care străbat Munţii Alegani, după care coboară pe versantul opus, de-a lungul râurilor care străpung mantia de păduri dese; Ohio este principala cale de acces, cu sistemul său de afluenţi. Drumul pe apă este şi el un drum pe care se poate merge – de la căruţă se trece la plută. Să construiască o plută este o joacă de copii pentru oamenii aceştia obişnuiţi cu meseria de tăietor de lemne; sunt de ajuns câteva lovituri de secure. Apoi ambarcaţiunile folosite sunt vapoarele cu fundul plat (*flat boats*), din pricina bancurilor de nisip care îngreunează circulaţia pe fluviu. Mai târziu, dincolo de Mississippi vor fi utilizate în special acele *wagons* acoperite cu prelate, trase de cai sau de o pereche de boi. Odată ajunşi la capătul călătoriei, marcat de limita extremă a populării, vaporul este descărcat, iar din scândurile lui este înjghebat un adăpost provizoriu. Sunt doborâţi copacii din jur, iar smulgerea butucilor este lăsată pe mai

târziu, după care se seamănă o mână de grâu sau de porumb şi sunt crescute câteva păsări de curte. În anul următor, butucii sunt smulşi, suprafaţa poieniţei sporeşte, se amenajează o locuinţă. Curând, câţiva pionieri vin să se stabilească în preajmă, adică la o distanţă de o milă, două. Peste tot, din loc în loc, pădurea este perforată de o mulţime de poieniţe care, încetul cu încetul, încep să se unească; o mulţime de poteci le leagă între ele. Curând, un negustor cu experienţă deschide o prăvălie care devine, în acelaşi timp, şi cârciumă, în care pionierii găsesc toate articolele de care au nevoie: seminţe, praf de puşcă, sare, cuie, potcoave pentru cai, ţesături. Se înjgheabă un început de viaţă colectivă, locuitorii se înţeleg să construiască în comun o clădire cu pereţi de scândură care să ţină loc, în acelaşi timp, de şcoală şi de tribunal. În ziua în care un judecător trece pe acolo, sunt aleşi cei puşi să răspundă de interesele micii comunităţi. În felul acesta se naşte un oraş – o aventură emoţionantă în cadrul căreia civilizaţia se dezvoltă cu o vitalitate uimitoare. De acum înainte, acest colţ de lume este legat de restul universului, iată-l anexat: un drum îl face accesibil, poşta, serviciile obşteşti, administraţia îşi trimit aici câte un reprezentant. Aceia care preferă singurătatea în locul societăţii oamenilor şi aventura individuală în locul muncii în comun au pornit-o deja, din nou, la drum, reluând de la capăt, ceva mai departe, o a doua sau o a treia experienţă, fenomenul repetându-se în fiecare an. În felul acesta se nasc sute de noi centre locuite. Din această multitudine de defrişări pe tot frontul, trupul Statelor Unite creşte an de an, iar din această multitudine de aventuri individuale se făureşte o nouă naţiune.

O nouă societate

Dacă modul de viaţă are un oarecare efect asupra comportamentului, se poate spune că puţine situaţii erau mai potrivite pentru naşterea unui nou tip de om. Muncind din greu, gata oricând de harţă şi incapabil de viclenie, taciturn, dar cu bruşte accese de efuziune, realist şi totuşi accesibil marilor elanuri ale idealismului politic sau religios, în acest tip de individ sunt concentrate şi amplificate câteva din

trăsăturile cele mai pregnante ale caracterului american. Aceşti oameni aspri sunt într-adevăr moştenitorii legitimi ai pelerinilor de pe *Mayflower*, chiar dacă urmaşii acestora nu îi recunosc şi sunt deconcertaţi de manierele lor. Chiar şi viaţa religioasă se adaptează genului lor de existenţă şi caracterului lor – predicatorii în deplasare, baptişti sau metodişti, îi vizitează din când în când şi îi adună în aer liber pentru una dintre acele *camps meetings* al căror misticism primitiv şi a căror pietate demonstrativă îi scandalizează aproape în aceeaşi măsură pe credincioşii Bisericilor recunoscute şi pe călătorii europeni. Vestul este pământul clasic al acelor *revivals*[16], spaţiul preferat de toate sectele, de la mormoni până la adventişti. Această nouă societate este egalitară; nici o diferenţă de avere nu există la început între aceşti oameni, autentici *self-made men*, superioritatea socială întemeiată pe naştere sau pe moştenire nu înseamnă nimic în ochii lor. Fiecare om valorează exact cât forţa braţelor sale, rezistenţa sau îndemânarea sa. Fermentul democratic inclus în această existenţă va transforma încetul cu încetul întreaga societate americană.

Noi state

Mai întâi, la nivel local, datorită afluxului de imigranţi, populaţia Vestului sporeşte rapid: de la 700.000, la începutul secolului, trece la 1 milion în 1810 (recensămintele se fac

[16] *Revival* – reînviere. În general, termenul desemnează tendinţa de renaştere a fervorii religioase existente într-o comunitate creştină, dar semnificaţia specială se referă la mişcările existente în anumite biserici protestante ce îşi propun revitalizarea forţei spirituale a membrilor săi şi cîştigarea de noi aderenţi. Teritoriul nord-american cunoaşte două astfel de momente, între 1720 şi 1750 şi în intervalul 1795 – 1835, denumite generic „marile treziri" (*the great awakenings*), în cursul cărora s-a produs o creştere excepţională a numărului de membrii ai cultelor şi au fost stimulate o serie de reforme spirituale şi filantropice. După 1835, prezenţa profesioniştilor reînvierii ce călătoreau între oraşele şi tîrgurile americane, devenise o obişnuinţă.

din zece în zece ani) şi se apropie în 1830 de trei milioane, raportat la un număr total de locuitori de 12.900.000 în 1830. Condiţiile impuse teritoriilor prin *Ordonanţa din 1787*, pentru a deveni state, sunt curând îndeplinite. Din nebuloasa de la început se desprinde un număr tot mai mare de state. În 1820 sunt deja opt: Louisiana (1812), Indiana (1816), Mississippi (1817), Illinois (1818), Alabama (1819). Aceste state noi nu au nici istorie, nici tradiţii, nici o clasă de proprietari care să trebuiască să fie menajată (aceeaşi *tabula rasa* există şi la nivelul instituţiilor), aşa încât îşi pot îngădui să aibă constituţii net democratice. Regula este în acest caz *sufragiul universal*[17] (în Ohio, din 1803). Sunt primele societăţi organizate care îl experimentează.

Riscurile dezmembrării şi progresele căilor de comunicaţie

Apariţia acestor state noi nu întârzie să pună o problemă Uniunii, ameninţând unitatea sa politică şi morală: cum să menţii unit un teritoriu atât de vast care nu încetează să se mărească? Distanţele cresc, legăturile sunt din ce în ce mai greu de întreţinut. Într-o etapă în care trapul cailor este încă determinant pentru a măsura durata unei călătorii, unele dintre aceste state sunt la săptămâni de drum de Washington. Cum îşi poate face simţită influenţa administraţia în asemenea condiţii? Cum poate exercita un control de la o asemenea depărtare? Riscul unei secesiuni era cât se poate de real. Aceeaşi problemă şi în ceea ce priveşte relaţiile comerciale. După 1848, situaţia se înrăutăţeşte şi mai mult. California nu poate menţine legătura cu regiunile din Est decât prin istmurile din America Centrală sau prin Capul Horn. Pentru a preveni o posibilă dezmembrare, una dintre preocupările constante şi unul dintre obiectivele principale ale Guvernului

[17] Formula „sufragiului universal" este corectă pentru momentul respectiv numai în ceea ce reprezintă egalitatea socială (şi nici aceasta în totalitate) a participanţilor la procesul electoral. Femeile erau în continuare excluse din viaţa politică.

Federal, ca şi ale statelor, avea să fie dezvoltarea căilor de comunicaţie – a drumurilor şi a canalelor. Statele din Est cunosc în jurul anului 1820 o adevărată febră a canalelor, fiecare dintre marile porturi New York, Baltimore, Philadelphia străduindu-se să atragă spre el traficul dinspre Vest. Deschiderea canalului Erie, în 1825, legând valea fluviului Hudson cu lacul Erie prin depresiunea Mohawk, de la Albany la Buffalo, apropie dintr-o dată regiunea Marilor Lacuri de porturile atlantice. În această împrejurare se poate spune că unitatea americană a fost susţinută de progresul tehnic – avântul căilor de comunicaţie a fost, în definitiv, factorul coeziunii Statelor Unite: calea ferată ieri, avionul astăzi. Datorită suprafeţei imense, mijloacele de comunicaţie au avut întotdeauna, în Statele Unite, o importanţă mai mare decât oriunde în altă parte. Indispensabile pentru funcţionarea normală a statului, ele au contribuit, de asemenea, la naşterea unei conştiinţe comune.

Epoca lui Jackson şi avântul democratic

Neînţelegerile vor fi evitate graţie instituţiilor create. Elanul egalitar al noilor state se transmite statelor mai vechi care îşi revizuiesc constituţiile, pentru a introduce în ele dispoziţii mai democratice: alegerea prin sufragiu universal a preşedintelui, a reprezentanţilor, a judecătorilor, a funcţionarilor locali. Aceste state se îndepărtează şi ele, treptat, de bisericile recunoscute. Vestul cântăreşte din ce în ce mai mult în raportul de forţe; centrul de greutate al vieţii politice se deplasează în direcţia sa. Pentru prima oară, după o tentativă infructuoasă în 1824, Vestul reuşeşte, în noiembrie 1828, ca unul dintre oamenii săi să fie ales preşedinte. Alegerea lui Jackson întrerupe seria preşedinţilor din Virginia şi pune capăt acaparării magistraturii supreme de către statele vechi. Jackson reprezintă o întruchipare perfectă a calităţilor şi defectelor Vestului: energie şi brutalitate, sinceritate şi încăpăţânare. Rând pe rând, cultivator, profesor, avocat, soldat, a trecut prin toate meseriile, s-a războit cu indi-

enii, i-a aruncat pe englezi în valurile oceanului, i-a urmărit pe spanioli, şi-a combătut adversarii politici cu aceeaşi tenacitate de boxer cu care s-a luptat cu duşmanii ţării. Alegerea sa este de două ori simbolică: ea dovedeşte că Vestul este într-adevăr parte integrantă a Uniunii şi că se bucură efectiv de drepturi egale cu celelalte state. Marchează, de asemenea, o etapă pe calea evoluţiei democratice, etapă comparabilă cu alegerea lui Jefferson. Cele două aspecte sunt legate, avântul spre Vest fiind acela care accentuează evoluţia democratică. Sub preşedinţia lui Jackson (1829 – 1837), societatea americană îşi dezvoltă potenţialul democratic. O eră nouă se deschide şi o adevărată revoluţie se declanşează în instituţiile care, din liberale, devin cu adevărat democratice. Tocmai tabloul acestei transformări care nu se poate realiza decât cu preţul unor frământări adânci îl va fixa Tocqueville[18] în cartea sa *Democraţia în America*. Fidel concepţiei jeffersoniene a independenţei statelor, Jackson declanşează atacul împotriva privilegiilor acordate Băncii Naţionale care, în ochii Vestului, întruchipează capitalismul din Est. Jackson inaugurează, pe o scară atât de vastă cât îi îngăduie extinderea cadrului administrativ, acel *spoils system* care îl va face atât de nepopular în Europa, dar care este conform principiului democratic, întrucât atribuie exercitarea funcţiilor administrative acelora care au obţinut încrederea majorităţii. Statele pun punct final adaptării constituţiilor lor la noile condiţii politice. Pretutindeni oligarhiile tradiţionale sunt deposedate de privilegiile lor politice. Şcoala şi presa, aceste două pietre unghiulare ale regimului democratic, aceste două suporturi

[18] Alexis de Tocqueville, (1805 – 1859), filozof politic, istoric şi politician francez. Lucrarea sa *Democraţia în America* (1835 – 1840) reprezintă o analiză extrem de atentă a sistemului politic şi social al Statelor Unite la începutul sec. al XIX-lea.

ale ascensiunii sociale, cunosc o dezvoltare paralelă; datorită lor, poporul ia parte într-o măsură din ce în ce mai mare la viaţa politică. Atât din punct de vedere politic, cât şi din punct de vedere social, sub presiunea acestei noi societăţi care se dezvoltă, Statele Unite sunt pe cale să devină o democraţie.

În acelaşi timp, capătă o conştiinţă din ce în ce mai clară a unei originalităţi care, ea însăşi, se afirmă tot mai puternic. Statele Unite experimentează democraţia efectivă atunci când statele Europei, chiar şi cele mai evoluate, trăiesc încă sub un regim cenzitar strict. Originalitatea lor se exprimă până şi în domeniul spiritual. Două generaţii de scriitori obligă Europa să-şi schimbe convingerea că Statele Unite nu vor avea niciodată o literatură naţională. După Washington Irving şi Fenimore Cooper, a cărui faimă o egalează pe aceea a celor mai mari scriitori europeni şi în care este salutat un nou Walter Scott, îşi fac apariţia Melville, Hawthorne, Poe. O revistă importantă este *North American Review*, care poate fi oricând comparată cu oricare dintre revistele britanice. Emerson elaborează o doctrină filozofică originală ce reflectă idealismul şi pragmatismul american. Unitarianismul[19] propune o religie, o dogmă simplificată. Peste tot se revarsă vitalitatea acestui popor care nu are de ce să se mai teamă de comparaţia cu alte popoare şi poate fi pe drept cuvânt mândru de reuşitele sale în toate domeniile. El şi-a găsit propria sa cale, are încredere în destinul său şi, de-acum înainte, este convins că poate ajunge oricât de departe şi-ar dori.

[19] Unitarianism, mişcare religioasă ce susţine libertatea de gândire în cadrul religiei, afirmă unicitatea lui Dumnezeu negînd divinitatea lui Iisus şi doctrina trinităţii. Unitarianismul american s-a dezvoltat din bisericile protestante din Noua Anglie care au respins reînvierea religioasă a secolului XVIII şi s-a apropiat după 1800 de mişcarea transcendentală, răspândindu-se mai ales în regiunile de frontieră, modificându-şi treptat fundamentele spre înţelegerea aspiraţiilor umane şi a adevărului ştiinţific.

Capitolul V

SCLAVIA ŞI RĂZBOIUL DE SECESIUNE

Divergenţele dintre Nord şi Sud

În felul acesta, dezvoltarea reţelei de comunicaţii şi evoluţia democratică a societăţii americane contribuie în egală măsură la apropierea noilor state de cele vechi. Între economia Estului industrial şi aceea a Vestului agricol începe să se contureze o solidaritate de interese; obiceiurile şi viaţa spirituală încep să se armonizeze. În acelaşi timp şi aproape în acelaşi ritm, Nordul se îndepărtează de Sud, legăturile dintre ele slăbesc, divergenţele se accentuează. Independenţa Statelor Unite s-a întemeiat pe asocierea coloniilor din Nord şi din Sud. De atunci soliditatea Uniunii s-a bazat pe guvernarea în comun a celor din Boston şi din Virginia. Începând din 1830, însă, această armonie fundamentală va fi pusă progresiv în discuţie de o serie de cauze conjuncturale.

Este, mai întâi, vorba de dezvoltarea economică a Uniunii care creează o diferenţă din ce în ce mai accentuată între Nord şi Sud. Nord-Estul se industrializează, Sudul rămâne exclusiv agricol. Dar, în loc ca această deosebire să le facă să devină complementare, dimpotrivă, le va pune interesele lor în contradicţie. Industria Nord–Estului, în principal textilă, cu accesorii mecanice, a luat avânt în urma celui de Al Doilea Război de Independenţă care a întrerupt fluxul comercial obişnuit, privând brusc piaţa americană de produsele britanice.

Odată pacea restabilită, la cererea proprietarilor de manufacturi, incapabili să lupte împotriva concurenţei europene, Congresul prelungeşte această izolare artificială prin aplicarea unor taxe vamale, mărite periodic. La adăpostul acestor bariere financiare, industria Noii Anglii deţine monopolul pe piaţa naţională.

Interesul Sudului va fi exact contrariu, o dată cu extinderea cultivării bumbacului care, încetul cu încetul, va înlocui celelalte culturi; mai ales după inventarea maşinii de egrenat (1793), bumbacul invadează toate plantaţiile, domină economia. În Sud totul îi va fi, de acum înainte, subordonat. Această monocultură îl face să se orienteze spre exterior, faţă de care devine dependent în cel mai înalt grad. Plantatorii îşi vând cea mai mare parte a recoltelor manufacturilor din Lancashire; în acelaşi timp, se aprovizionează din Anglia. De multe ori sunt implicaţi în viaţa economică de aici prin clauze financiare. Având puţine lichidităţi, ei îşi vând recolta în avans şi trăiesc din conturile acordate de băncile britanice. Cu gusturi rafinate, înclinaţi spre lux, cu care sunt învăţaţi din naştere, preferă articolele europene a căror calitate este de regulă superioară produselor americane. În tot cazul, interesul lor este să menţină concurenţa dintre piaţa europeană şi cea americană. Au, deci, toate motivele să nu renunţe la liberul schimb şi să turbeze de furie atunci când văd cum Congresul se înclină în faţa cererilor manufacturierilor din Nord-Est.

Disputa în privinţa *anulării*

Conflictul provocat de taxele vamale ia o asemenea amploare, încât este transpus în plan constituţional şi, la un moment dat, tulbură unitatea statală. În Sud încep să apară o serie de oameni politici care îşi pun în modul cel mai serios întrebarea dacă un stat, sfâşiat între interesele sale vitale şi

legislaţia federală, nu ar avea dreptul să declare nule acele reglementări care îi pun în pericol existenţa. Calhoun lansează *teoria anulării*, iar Carolina de Sud, pe care o regăsim mereu în frunte de câte ori este vorba de a apăra interesele statelor, se aliază imediat acestui mod de gândire. Vechea controversă asupra drepturilor cuvenite statului federal şi statelor, dintre federalişti şi republicani, reizbucneşte cu violenţă. Calhoun şi Carolina de Sud nu-şi găsiseră, însă, interlocutorul potrivit. Preşedinte era Jackson, care se arătă ferm hotărât să uzeze de toate mijloacele pentru a aduce la ordine statul dizident. În mod paradoxal, omul căruia îi revenea sarcina de a face autoritatea Guvernului să fie respectată era moştenitorul spiritual al acelor republicani atât de ataşaţi drepturilor statelor. Fermitatea sa se va dovedi eficace. Carolina nu a reuşit să atragă şi celelalte state de partea sa; cei din Sud nu doreau o ruptură. Henry Clay[20] va interveni: se va ajunge la un compromis. Ruptura era evitată, dar asta nu însemna că punctele de vedere reuşiseră să se apropie.

Punerea în discuţie a sclaviei

După aceea, obiectul dezacordului se schimbă; din economic, devine social: nu mai este regimul vamal, ci sclavia. Statele Unite nu aveau nici o responsabilitate în ceea ce priveşte originea acesteia, ci doar în menţinerea ei. Era o moştenire a dominaţiei britanice, a perioadei coloniale; noua cârmuire o preluase împreună cu tot restul, sub beneficiu de inventar. Problema abolirii sclaviei fusese adusă în discuţie în 1787, dar membrii Adunării

[20] Henry Clay (1777 – 1852), congresman şi senator republican american, ministru de Externe, a încercat să menţină unitatea Statelor Unite, în ciuda diferendelor apărute între Nord şi Sud. Utilizând influenţa sa politică, dar şi talentul de negociator, a reuşit încheierea unor acorduri ce au întârziat izbucnirea războiului (Compromisul Missouri în 1820, încheierea crizei „anulării" în 1833, acordul din 1850).

Constituante au considerat că nu erau în drept să decidă în această privinţă, sclavia fiind o formă de proprietate. Au socotit mai înţelept să lase timpul să hotărască în locul lor, contând pe faptul că sclavia va dispărea treptat. S-au gândit că interzicerea negoţului cu sclavi, amânată peste douăzeci de ani, avea să fie suficientă; răul avea să fie stârpit de la rădăcină. În această privinţă, optimismul acestor legiuitori, încrezători în progresul spiritual, avea să fie categoric contrazis de realitate. Departe de a se stinge de la sine, sclavia, în ciuda intrării în vigoare a *Legii interzicerii negoţului cu sclavi* (1807), avea să cunoască o dezvoltare surprinzătoare. Exploatarea sclavilor se dovedea o afacere mai prosperă ca oricând. Doar că aceştia nu mai erau importaţi, ci proveneau din valorificarea resurselor locale. Răspunzător era, şi de data aceasta, tot bumbacul, a cărui cultivare pe suprafeţe din ce în ce mai mari cerea o mână de lucru docilă, din ce în ce mai numeroasă. Nimeni nu credea că munca pe plantaţiile de bumbac, în special recoltarea atât de dificilă, pe o căldură umedă, ar fi putut fi asigurată de albi. Pe marile plantaţii, cetele de sclavi, mânate cu asprime de şefii de echipă, începeau să-i înlocuiască pe cei câţiva negri care făceau parte din familie. Dezvoltându-se, sclavia devenea din ce în ce mai inumană. În acelaşi timp, necesitatea sa îi dădea o aparentă justificare, făcând din ea cheia de boltă a întregii economii din Sud şi, de asemenea, a ordinii sociale. De acum înainte, plantaţia nu se mai putea lipsi de sclavi. Abrogarea sa ar fi dus la fărâmiţarea proprietăţii, la ruinarea plantatorilor, la prăbuşirea acestei societăţi care, în ochii celor din Sud, prezerva valorile unei civilizaţii superioare aceleia a yankeilor.

Farmecul acestei societăţi elegante, ospitaliere, cultivate depindea de menţinerea sclaviei. Aşa că, prin tot

ceea ce le era scump – amintiri din copilărie, tradiţii familiale, obiceiuri sociale, oamenii de acolo erau strâns legaţi de sclavie. Menţinerea sa era, de asemenea, garanţia libertăţii lor, dovada că îşi puteau conserva instituţiile specifice. În mod paradoxal, pierderea definitivă a libertăţii negrilor devenea simbolul libertăţii în Sud.

Campania abolţionistă

În Nord, conştiinţa politică începe să fie frământată de starea de lucruri care aşternea o pată asupra reputaţiei Uniunii şi contrazicea principiile fundamentale ale Constituţiei. Deja, de multă vreme, câţiva precursori, *quakerii* în special, susţineau o campanie pentru abolirea sclaviei. La început sunt doar nişte glasuri izolate, generoase şi exaltate care denunţă fără cruţare cruzimea sclaviei: Garrison, Lovejoy. De multe ori sunt foarte rău văzuţi de concetăţeni, iar unii dintre ei, îşi pierd viaţa în încăierările de pe străzi. Încetul cu încetul, ideile lor încep să atragă tot mai mult opinia publică; bisericile intervin. Mişcarea se infiltrează mai ales în acel curent filantropic şi umanitar care străbate societatea americană şi cristalizează în folosul său aspiraţiile profund idealiste, mereu prezente în stare latentă în sufletul acestui popor. Această problemă, considerată multă vreme minoră – era afacerea statelor din Sud – le eclipsează încetul cu încetul pe toate celelalte, până când ajunge să acapareze interesul întregii naţiuni. Pornind de la publicarea celebrului roman al doamnei Beecher-Stowe, *Coliba unchiului Tom* (1852), care cunoaşte un succes fulgerător, atât în Statele Unite, cât şi în străinătate, nici un american nu mai poate rămâne în afara polemicii dintre apărătorii sclaviei şi partizanii abolirii sale. Sunt aruncate în luptă argumente de orice natură; consideraţiile generale şi datele de circumstanţă

se amestecă într-o avalanşă ameţitoare. Iniţiativa aparţine aboliţioniştilor; ei sunt plasaţi în poziţia favorabilă pentru a sublinia caracterul fundamental nedrept şi inuman al unei instituţii care înjoseşte fiinţa umană, coborând-o la rangul de obiect, vinde oamenii la mezat, nesocoteşte sfântul legământ al căsătoriei, desparte soţii de neveste şi copiii de părinţi, fiind o continuă aţâţare la dezmăţ. Cu răul nu se poate trata: sclavia trebuie abolită, iar proliferarea sclavilor interzisă, pentru aceleaşi motive pentru care a fost stârpit şi negoţul lor. Simple poziţii teoretice, cuvinte frumoase, dar fără nici un suport practic, ripostează antiaboliţioniştii care se camuflează în spatele imperativului economic. Nu era lucru dovedit faptul că randamentul mâinii de lucru plătite este superior randamentului mâinii de lucru aservite, motivează aboliţioniştii. În ultimă instanţă, argumentul suprem al susţinătorilor sclaviei se sprijină pe dreptul statelor de a se pronunţa liber asupra unei probleme care le priveşte doar pe ele şi se referă la interesele lor superioare. Un argument periculos, căci deplasează controversa pe teren constituţional şi pune în discuţie însuşi fundamentul Uniunii; un argument cu două tăişuri, căci se poate întoarce foarte bine împotriva Sudului, dacă se va dovedi că sclavia compromite libertatea sau interesele Nordului.

Vestul devine miza unei competiţii îndârjite

Or, chiar aşa stau lucrurile. Poate că, într-o ţară stabilă, cu frontierele definite de multă vreme, cu o dezvoltare lentă şi regulată, dezbaterea s-ar fi putut menţine la un nivel strict teoretic. Nordul şi Sudul ar fi putut cădea de acord, ajungând la un compromis. Însă dinamismul Statelor Unite, în special expansiunea lor teritorială şi avântul lor economic, aşază chestiunea sclaviei chiar în

inima vieţii politice, dereglând periodic echilibrul fragil, provizoriu, stabilit cu mare greutate, pe baza unor concesii din partea ambelor părţi, între statele libere şi statele cu sclavi. Nordul şi Sudul se avântă într-o luptă aprigă pentru cucerirea Vestului. Sudul are nevoie de aceste noi pământuri pentru a lărgi graniţele împărăţiei bumbacului a cărui cultivare sleieşte solul; colonizează Arkansas, urcă spre Missouri. Dar pământul nu înseamnă nimic pentru Sud, fără posibilitatea de a-l cultiva, folosindu-se munca sclavilor. Iată-l, deci, încercând să convingă noile state să adopte nişte constituţii în care sclavia să fie admisă. Este, atunci, rândul Nordului să se teamă pentru instituţiile sale. Introducerea sclaviei în noile state însemna ca, în scurtă vreme, să se ajungă la evicţiunea fermierilor liberi. Cele două grupuri de state se angajează într-o cursă contra cronometru a cărei miză este asigurarea majorităţii în Senat, unde fiecare stat, vechi sau nou, dispune de două locuri. Pentru ambele tabere este în joc însăşi existenţa lor, modul de viaţă, o formă de civilizaţie. Este, de asemenea, vorba de conservarea şi de viitorul Uniunii. Sudul luptă cu ultimele picături de energie, cu acea disperare a statelor care se simt dinainte condamnate, prin forţa lucrurilor. Anglia, încă din 1833, a suprimat sclavia pe teritoriul coloniilor sale, iar Franţa a făcut acelaşi lucru în 1848. Sclavia dădea înapoi pretutindeni pe suprafaţa globului. În Rusia se studia posibilitatea abolirii sclaviei.

Compromisurile succesive

O serie de compromisuri reuşesc să concilieze o vreme punctele de vedere şi să amâne declanşarea conflictului. Un prim compromis, zis *de la Missouri*, în 1820, compensează admiterea statului Missouri. În acest stat cu sclavi din regiunea Maine, o graniţă fixată la 36,30° latitudine va despărţi, în viitor, în cele două zone, libertatea de sclavie. Puterea veghează cu

grijă la menţinerea echilibrului; statele intră în Uniune două câte două, un stat liber şi un stat sclavagist. Dar dezvoltarea rapidă a Uniunii va perturba aceste combinaţii savante. Ce statut vor avea teritoriile cedate de Mexic, dintre care o bună parte sunt situate dincolo de paralela fatidică? Şi dacă aceste numeroase state aveau să declare prohibită sclavia – cum procedase California – era, oare, Sudul, îndreptăţit să le-o impună, împotriva voinţei lor? Pe de altă parte, ce se va întâmpla cu sclavii fugiţi, refugiaţi pe pământul acestor state libere? Sudul cerea să fie trimişi înapoi; în Nord, opinia publică, aţâţată de aboliţionişti, se revolta la acest gând. În 1850 un nou compromis, sugerat din nou de Henry Clay, un conciliator înnăscut, este adoptat în Senat după dezbateri patetice. Admiterea Californiei ca stat liber; trimiterea sclavilor fugiţi înapoi, la proprietarii lor; desfiinţarea comerţului de sclavi în districtul federal, unde existenţa târgurilor de sclavi, adevărate târguri de vite, reprezenta o insultă permanentă adusă Guvernului Federal. New Mexico şi Utah sunt lăsate să hotărască ele însele, în deplină libertate, dacă admit sau resping sclavii. Înţelegerea va dura trei ani. O nouă tranzacţie va avea loc în 1854, la intervenţia senatorului Douglas; linia de demarcaţie de la 36,30° latitudine devenise caducă. De acum înainte noile state aveau să se pronunţe ele însele. Era o aplicare a principiului suveranităţii statelor. Era, de asemenea, o victorie a Sudului care vedea deschizându-i-se în faţă posibilitatea de a invada noi teritorii. Primele două teritorii care aveau să îşi exercite dreptul de a opta în mod liber pentru admiterea sau abolirea sclaviei erau Kansas şi Nebraska, mult mai la nord de vechea frontieră. Ca o măsură de prevedere luată în perspectiva votării, Sudul a revărsat peste cele două teritorii un val de imigranţi. Nordul ripostează îndreptând spre acele locuri un şuvoi de pionieri.

Luptele acestea se propagă mult dincolo de graniţele celor două teritorii, practic în toată Uniunea, cuprinsă de o adevărată criză de conştiinţă naţională care învrăjbeşte familiile, partidele, cetăţenii înşişi; partidele se reorganizează, harta politică se modifică în funcţie de poziţia adoptată faţă de problema sclavilor. Discreditaţi de ritmul lent în care reacţionează, politicienii

whig[21] se văd concurați de o nouă formațiune politică: Partidul Republican, constituit în 1854. Programul său consta în păstrarea sclaviei în teritoriul său tradițional, în loc să ceară abolirea ei, și menținerea Uniunii. Partidul Republican este hotărât să dejoace tentative de șantaj, prin amenințarea cu secesiunea, la care Sudul recurge din ce în ce mai frecvent. În ceea ce le privește, notabilitățile din Sud se gândesc din ce în ce mai serios dacă nu trebuie să aleagă între Uniune și menținerea sclaviei. Ambele părți se îndreaptă spre separare. Pasiunile se aprind. Hotărârea Curții Supreme în afacerea Dred Scott (1857), prin care Congresului îi este refuzat dreptul de a exclude sclavia de pe teritoriul statelor, îi revoltă pe cei ce apără *Free Soil* [22]. Nefericita escapadă a lui John Brown și deznodământul ei aţâţă spiritele până la paroxism (1859). John Brown, un exaltat, încearcă să atace arsenalul federal de la Harper's Ferry, din Virginia, pentru a-i face pe sclavi să se răscoale. Capturat, el este condamnat și spânzurat. Fără să-i aprobe întru totul gestul, Nordul îl declară un adevărat martir. Sudul, neliniștit de repetarea acestor acțiuni îndreptate împotriva instituțiilor sale, se consideră în legitimă apărare.

Alegerea lui Lincoln

În aceste condiții, alegerile care trebuie să îl desemneze pe succesorul președintelui Buchanan, ales în 1856 cu sprijinul Sudului, capătă o importanță capitală. Mulțimea de candidaturi atestă excepționala gravitate a situa-

[21] Whig desemnează în istoria Statelor Unite un partid politic major al perioadei 1834-1854 care a adoptat un program de dezvoltare la nivel național, fără succes însă, datorită lipsei de unitate a reprezentanților politici. Numele partidului era împrumutat de la partidul britanic omonim. În 1854, majoritatea membrilor „nordiști" ai partidului au trecut la Partidul Republican.

[22] Free Soil, partid politic minor, dar influent în America între 1848 și 1854, ce se opunea extinderii sclaviei în teritoriile vestice. Sloganul său politic era: „pământ liber, expresie liberă, muncă liberă și oameni liberi".

ţiei şi profundele diviziuni din interiorul partidelor. Sistemul tradiţional nu mai funcţionează; patru candidaţi, în locul celor doi concurenţi tradiţionali, solicită acum sufragiile alegătorilor. Întrucât Convenţia Democrată[23] nu mai reuşeşte să se pună de acord, democraţii din Sud care cer o legislaţie care să protejeze sclavia, îl susţin pe Breckinridge; cei din Nord îl propun pe senatorul Douglas, din Illinois, inspiratorul compromisului Kansas-Nebraska, care vrea să menajeze Sudul. Această divizare a democraţilor va face jocul adversarilor lor. Candidatul tânărului Partid Republican este un avocat din Illinois, Abraham Lincoln, pe care o aprigă campanie electorală împotriva senatorului Douglas (1858) l-a făcut brusc celebru; a fost învins, dar controversa a contribuit substanţial la clarificarea poziţiilor. Convenţia Republicană nu putea face o alegere mai bună. În afara calităţilor personale, a aerului său sincer, a forţei sale de persuasiune, alegătorii din Vest se recunoşteau în el. Un al patrulea candidat, Bell, se înscrisese în competiţie.

Secesiunea

Nici unul dintre candidaţi nu a obţinut majoritatea absolută, dar Lincoln se afla în frunte, cu 40% din voturi. Cei doi democraţi, Douglas şi Breckinridge, aveau, amândoi laolaltă, cu 375.000 mai multe ca el, dar diviziunea Partidului Democrat deschidea uşa Casei Albe candidatului republican. În afară de reînnoirea personalului politic, alegerea lui

[23] Convenţia democrată sau republicană reprezintă forul suprem al partidelor politice americane cu reprezentare naţională. Reunită la fiecare patru ani, Convenţia desemnează, în cadrul unui proces electoral în care votează delegaţii filialelor locale ale partidului, candidatul pentru alegerile prezidenţiale.

Lincoln urma să aibă cele mai grave consecinţe. Fără ca măcar să aştepte ca preşedintele să-şi preia efectiv prerogativele şi să-şi precizeze intenţiile, Carolina de Sud, mereu în avangarda disidenţei, fie că era vorba de Jackson sau de Lincoln, considerând că Nordul a ales un om ostil sclaviei, ia iniţiativa de a ieşi din Uniune (20 decembrie 1860); mai multe state din Sud îi urmează exemplul. La începutul lui februarie 1861, delegaţii a şapte state, reuniţi la Montgomery, în Alabama, constituie o nouă unitate politică, Statele Confederate, şi aleg un preşedinte, Jefferson Davis. Patru alte state, după ce ezită între a fi loiale Uniunii şi a fi solidare cu Sudul, li se alătură. Chestiunea sclaviei este de acum depăşită. Este în joc dreptul unui stat de a ieşi din Uniune, de a-şi recăpăta libertatea. Lincoln este categoric; încă din primul său discurs, adresat naţiunii americane în calitate de preşedinte, contestă în mod absolut statelor secesioniste dreptul de a încălca unilateral pactul federal. Secesiunea nu înseamnă încă război. Garnizoanele federale din Sud se abţin de la orice provocare. Iniţiativa vine şi de această dată din Sud. În zorii zilei de 12 aprilie 1861, artileria sudiştilor deschide focul asupra fortăreţei federale care apără intrarea în portul Charleston, Fort Sumter. Începe războiul, acela pe care îl numim Războiul de Secesiune, unul dintre cele mai atroce războaie civile pe care le-a cunoscut istoria şi, de asemenea, unul dintre cele mai lungi: va dura, fără trei zile, patru ani buni – de la asaltul de la Fort Sumter (12 aprilie 1861), până la capitularea de la Appomatox (9 aprilie 1865).

Războiul de Secesiune ocupă un loc extrem de important în istoria Statelor Unite. Linia de demarcaţie pe care o trasează o desparte în două părţi aproape egale: acelaşi număr de ani șepară numirea lui Washington în funcţia de comandant şef, de atacul de la Fort Sumter, ca şi capitu-

larea generalului Lee, de preşedinţia lui Eisenhower. Importanţa sa nu constă doar în faptul că reprezintă un reper. Războiul de Secesiune împarte efectiv istoria americană în două epoci: pune capăt unei ere şi deschide o alta care va dura cel puţin până la marea criză din 1929, dacă nu cumva se prelungeşte şi dincolo de aceasta (cel puţin sub anumite aspecte). Chiar şi astăzi continuă să agite spiritele. Ea ocupă în spaţiul conştiinţei naţionale un loc superior chiar episoadelor luptei pentru independenţă, fiind comparabil, doar în ceea ce priveşte însemnătatea, cu ceea ce reprezintă Revoluţia din 1789 pentru opinia publică franceză. Tot aşa cum revoluţia noastră continuă să fie un subiect de dispută, lupta dintre Nord şi Sud nu încetează să fie un motiv de discordie. Sudul evocă plin de nostalgie imaginile splendorii sale apuse. O dată cu trecerea timpului, legenda ia locul adevărului istoric, perioada exercitând asupra celor tentaţi să o evoce – asupra scriitorilor, a istoricilor chiar – o fascinaţie misterioasă.

Nord contra Sud

La declanşarea conflictului, forţele care urmează să se înfrunte nu par câtuşi de puţin egale. Douăzeci şi trei de state (curând 25, o dată cu constituirea Virginiei occidentale şi cu admiterea Kansas-ului) sunt credincioase Uniunii, iar 11 s-au rupt de ea. 22 de milioane de oameni din Nord împotriva a 9 din Sud, fără a mai pune la socoteală cele 3 milioane şi jumătate de sclavi negri a căror prezenţă inspiră tema izbucnirii unei revolte. Dacă extindem comparaţia în planul resurselor şi al structurii sociale, situaţia este încă şi mai dezavantajoasă pentru cei din Sud. Nordul are de partea lui o economie evoluată, toate marile centre industriale, porturile cele mai active, reţeaua feroviară cea mai întinsă, sistemul bancar cel mai perfecţionat, resurse financiare considerabile. Şi, mai ales, are posibilitatea de a instaura o blocadă asupra ţărmurilor sudice. Superioritatea numerică şi organizarea superioară anunţă victoria Nordului. Totuşi, Sudul

va amâna cu patru ani ora deznodământului final; anumite trăsături psihologice şi politice reuşesc să anuleze temporar efectul factorilor strategici şi economici. Sudul a luat iniţiativa rupturii; o va lua şi pe aceea a operaţiunilor militare. Sudiştii au într-o măsură mult mai mare decât nordiştii sentimentul că luptă pentru însăşi existenţa lor şi această convingere le transmite o energie sălbatică. Certurile dintre partide paralizează Nordul. Sudul angajează în conflict, mai devreme decât Nordul, totalitatea forţelor sale; în 1862 declară serviciul militar obligatoriu. Nordul, de-abia în 1863. În Nord, înrolarea comportă numeroase scutiri; Sudul mobilizează toţi bărbaţii disponibili, tineri şi bătrâni. Între altele, Sudul este pregătit mai bine decât Nordul să susţină un război; o societate rurală, de structură aristocratică, se transformă mai lesne într-o societate militară decât o societate urbană, industrială şi democratică. Obişnuiţi să trăiască în aer liber, deprinşi cu lungile plimbări călare, aceşti bărbaţi din Sud sunt în mod firesc nişte soldaţi excelenţi, iar ofiţerii sunt mult superiori celor din Nord. Ei împletesc perfect spiritul de iniţiativă cu disciplina. Sudul se bucură, de asemenea, de simpatia marilor puteri afirmată aproape în mod deschis[24]. Dar, cu vremea, aceste calităţi nu pot suplini inferioritatea numerică; sudiştii luptă unul contra trei sau patru. Din an

[24] Cel puţin în primele momente ale Războiului Civil, Confederaţia se bucură într-adevăr de simpatia unora dintre marile puteri ale momentului, în primul rând a Marii Britanii, a cărei industrie textilă depindea în mare măsură de bumbacul provenit din sudul Statelor Unite şi care putea, în mod real, datorită supremaţiei sale navale, să ofere un ajutor consistent secesioniştilor. Franţa, la rândul său, considera conflictul ce măcina Statele Unite drept un prilej binevenit de a-şi proiecta influenţa în Mexic, iar aristocraţia din cele două mari puteri se simţea mult mai apropiată de elita politică şi socială a Sudului. Cu toate acestea, Uniunea a ştiut să-şi gestioneze cu multă eficacitate relaţiile diplomatice, împiedicând gesturile consistente de sprijin pentru cauza secesionistă. Una dintre cele mai complete lucrări asupra luptei diplomatice purtate în străinătate de reprezentanţii celor două tabere este cea a lui Philip Van Doren Stern, *When the Guns Roared: World Aspects of the American Civil War* (1965).

în an, Nordul îşi strânge rândurile în jurul preşedintelui, se întăreşte, aruncă în luptă efective din ce în ce mai considerabile. În momentul în care dezechilibrul va deveni flagrant, războiul va fi câştigat.

Prin durata, prin amploarea sa, Războiul de Secesiune anunţă războaiele din secolul al XX-lea; este deja un război total, în care adversarii se angajează cu toate forţele. Efectivele aliniate sunt considerabile – 2 milioane de oameni pentru Nord, între 700.000 şi 1 milion pentru Sud – a căror echipare, aprovizionare cu alimente şi muniţii pune probleme delicate Statului Major şi Guvernului şi mobilizează toate resursele economiei. Conducerea operaţiilor, de asemenea, te duce deja cu gândul la Primul Război Mondial; lupte în câmp deschis, organizarea terenului, tranşee, asalturi furioase şi prelungite cu rezultate care, aparent, nu justifică pierderile (lupta de la Richmond ţine şapte zile, bătălia de la Gettysburg durează trei), atacuri de artilerie intense, pierderi mari (peste 600.000 de morţi); utilizarea, pentru prima oară, pe mare a vaselor blindate. Este, în sfârşit, şi un război al înzestrării armatelor; Nordul striveşte Sudul sub greutatea şi cantitatea armamentului său.

Timp de mai multe luni, operaţiile trenează; nici una dintre cele două tabere nu reuşeşte să obţină un avantaj decisiv. Cele două capitale, Washington şi Richmond, se aflau la două sute de kilometri una de cealaltă, pe acea câmpie joasă dintre Atlantic şi Munţii Alegani, iar linia frontului trecea printre ele. Nici una dintre armate nu reuşeşte să pună stăpânire pe capitala inamică. Rolul hotărâtor revine Vestului. Din punct de vedere politic, Sudul era virtual condamnat încă din momentul în care nu a reuşit să atragă Vestul de partea lui. Din punct de vedere strategic, trupele Uniunii ocupă, treptat, întreaga vale a fluviului Mississippi, de la Vicksburg, puternicul oraş fortificat sudist, până la New Orleans. În 1864, armata din Vest, sub comanda lui Sherman, o porneşte spre sud-est şi apoi spre est – o mutare înţeleaptă, în spatele liniei frontului. Armata lui Sherman ocupă Atlanta, blochează principalele căi de acces din Sud şi ajunge până în Savannah. Sunt ultimele săptămâni de agonie a

Sudului. Lee predă oraşul Richmond şi capitularea sa, din 9 aprilie 1865, marchează ultimul act al rezistenţei militare a Sudului, dar nu şi sfârşitul rezistenţei sale psihologice. Şi astăzi, Sudul supune înfrângerea sa judecăţii istoriei, prin mărturia scriitorilor săi.

Înfrângerea Sudului şi problema rasială

Victoria Nordului dă un răspuns definitiv întrebării ce plutea în aer încă de la întemeierea Statelor Unite: cine va prelua hegemonia în Uniune? Dintre două moduri de viaţă coexistente, care se va impune? Civilizaţia născută în Noua Anglie – puritană, egalitară, democratică, predominant urbană şi industrială, triumfă asupra civilizaţiei plantatorilor din Sud – aristocratică, rurală. Conducerea Uniunii este preluată în mod irevocabil de cei din Nord. Democraţia a învins şi evoluţia democratică, schiţată de Jefferson şi relansată de Jackson, este continuată de Lincoln.

Sudul nu numai că a pierdut orice şansă de a participa la conducerea Uniunii, dar a fost serios atins şi îşi va reveni cu greu din dezastru. Războiul care s-a desfăşurat pe teritoriul lui a lăsat în urmă un morman de ruine. Trupele federale vor ocupa acest teritoriu ani la rând. Guvernele impuse de Nord se vor substitui aleşilor săi pentru a-i conduce destinele. Consecinţele războiului, adăugate dispariţiei mâinii de lucru asigurate de sclavi, vor ruina economia tradiţională a Sudului şi proprietarii aristocraţi. Marile plantaţii se fărâmiţează, forţa de muncă se risipeşte; fără structura sa socială, o societate moare. În această conjunctură, problema sclaviei este, în sfârşit, rezolvată – în 1863, Lincoln se hotărăşte să-i elibereze pe negrii din statele revoltate. Dar asta nu înseamnă că problema rasială este rezolvată; ea îşi schimbă doar aspectul. Aproape un secol mai târziu, incidentele repetate

provocate de candidatura negrilor la admiterea în universităţile din Sud arată limpede că Războiul de Secesiune nu a făcut decât să pună capăt în mod brutal unui conflict, fiind departe de a rezolva problema rasială. Progrese apreciabile au fost, totuşi, înregistrate recent. Decizia Curţii Supreme din 17 mai 1954, prin care segregaţia în şcoli este declarată anticonstituţională, marchează o etapă decisivă în integrarea negrilor. Republicanul Eisenhower, la Little Rock, democratul Kennedy, la Oxford (Mississippi), impun respectarea acestei decizii, trimiţând trupele federale la faţa locului.

Reconstrucţia

Sudul nu mai avea nici autorităţi, nici instituţii. Acest vid trebuia umplut. Trebuiau create noi forme de guvernare, trebuia restabilită viaţa politică, statele învinse trebuiau reintegrate în Uniune. O misiune extrem de delicată, a cărei îndeplinire avea să devină şi mai dificilă datorită unui eveniment neaşteptat: stingerea fulgerătoare din viaţă a preşedintelui Lincoln, asasinat de un fanatic, actorul Booth, la cinci zile după capitularea de la Appomatox (14 aprilie 1865), chiar în momentul în care America avea mai mult ca oricând nevoie de mintea şi de inima lui, pentru a-i împăca pe fraţii învrăjbiţi şi a restabili armonia, mai mult chiar decât atunci când purtase Nordul spre victorie. De altfel, poate că acum ar fi dovedit într-un mod şi mai elocvent de ce era în stare. Succesorul său, Andrew Johnson, era un om bine intenţionat care dorea să-i continue linia politică, dar avea să intre în conflict deschis cu Congresul care îl considera prea slab şi prea îngăduitor în atitudinea sa faţă de statele din Sud. Camera Reprezentanţilor a vrut chiar să îi intenteze un proces şi l-a pus sub acuzare. În 1868 nu avea să mai fie ales – republicanii cei mai intransigenţi, radicalii, reuşiseră să îşi impună propriul lor candidat care avea să şi câştige alegerile, pe generalul Grant, învingătorul Sudului, ale cărui calităţi politice nu aveau să fie la înălţimea calităţilor sale militare. Oamenii din jurul lui nu erau întotdeauna un exemplu de cinste şi de onestitate, aşa că succesiunea de scandaluri şi de

afaceri necurate în care au fost amestecaţi membrii cabinetului său avea să ducă la discreditarea sa. În alte timpuri, aceste carenţe ale executivului nu ar fi reprezentat decât nişte inconveniente minore. La ieşirea din război, însă, moartea lui Lincoln, lipsa de fermitate a lui Johnson, lipsa de experienţă politică a lui Grant îi lasă faţă în faţă, fără nici un arbitru, pe învingători şi pe învinşi. Rivalitatea dintre Nord şi Sud avea să fie dublată de o dispută între partide, între politicienii republicani şi democraţi, care, foarte curând, avea să se transforme într-o adevărată răfuială. Republicanii au trecut la sistemul de schimbare totală a funcţionarilor, ca în urma alegerilor, cu deosebirea că înţeleseră să o aplice statelor învinse. Reconstrucţia s-a realizat, aşadar, într-un climat de ură şi de resentimente care avea să lase urme adânci în mentalitatea americanilor şi care avea să apese multă vreme asupra vieţii politice, Sudul rămânând până în zilele noastre statornic în sentimentele sale de credinţă faţă de democraţi, datorită ranchiunei pe care o purta republicanilor.

Acceptându-şi înfrângerea, Sudul recunoaşte, încă din 1865, abolirea sclaviei şi admite superioritatea legislaţiei federale asupra aceleia a statelor, ceea ce reprezintă consacrarea juridică a victoriei militare a Nordului. Dar politicienii republicani vor să se asigure de aplicarea acestor principii şi să culeagă roadele victoriei. Un amendament al Constituţiei, al 14-lea (1866), anulează datoria statelor confederate şi, în acelaşi timp, stabileşte o serie de sancţiuni împotriva lor, lipsindu-i, în felul acesta, pe unii dintre cetăţeni, de posibilitatea de a-şi exercita drepturile. În consecinţă, reprezentarea lor în Congres va fi redusă. Pe de altă parte, reprezentanţii sau funcţionarii care luaseră parte în vreun fel la insurecţie pierd dreptul de participare la viaţa politică; nu pot fi membri ai Congresului şi nici nu pot ocupa vreo funcţie militară sau civilă. Ceea ce însemna înlăturarea din viaţa publică a tuturor personalităţilor din Sud. O măsură de represalii care va lovi în plin Sudul şi va crea un vid pe care se vor grăbi să îl umple un şir de politicieni veniţi în mare grabă din Nord, aventurieri care, la sosire, nu aveau decât o valijoară – de unde porecla de *carpet baggers*. Aceştia sunt aleşi de negrii neştiutori de carte, cărora un alt amendament, al 15-lea[25], le garantează dreptul la

vot. Sprijinindu-se pe prezenţa trupelor federale, „politicienii" sosiţi din Nord formează guverne de împrumut care iau, în numele Sudului, hotărâri pe care populaţia le dezavuează. Cei care nu se recunoşteau în aceste guverne străine, născute din alăturarea detestaţilor *yankei* [26] şi a dispreţuiţilor *negros*, recurg la acele mijloace la care fac apel toate populaţiile supuse unei ocupaţii străine sau a căror exprimare politică firească este obstrucţionată de un regim excepţional: societăţi secrete (Ku Klux Klan), activitate clandestină, acţiuni teroriste îndreptate împotriva albilor, a acelora care îşi trădează ţara şi rasa (*scalawags*) şi nu se tem să-şi lege soarta de destinul politicienilor din Nord, precum şi împotriva negrilor (linşaj[27]).

Încetul cu încetul, timpul linişteşte lucrurile: valul de represalii se domoleşte, violenţele sudiştilor atrag atenţia opiniei publice din Nord asupra situaţiei din Sud. În 1872, o lege a amnistiei îngăduie majorităţii albilor să reintre în viaţa politică. Începând din acest moment, aceştia îşi vor recuceri, unul după altul, statele, prin jocul firesc al competiţiilor electorale: acei *carpet baggers* sunt îndepărtaţi, trupele federale sunt retrase. În 1877, Sudul devine din nou stăpân pe soarta sa, reconstrucţia s-a încheiat.

---

[25] Al 15-lea Amendament este adoptat în anul 1870.

[26] Termen peiorativ, aplicat soldaţilor federali şi locuitorilor proveniţi din Nordul Statelor Unite de către confederaţi în timpul Războiului Civil. Etimologia cuvântului este încă neclară.

[27] Linşajul este considerat o formă extremă de violenţă a unei mulţimi, în care un presupus infractor este torturat şi executat fără judecată, în numele unei pretinse justiţii „populare". Termenul de „legea linşajului" se referă la curţile de judecată autoconstituite care impun sentinţe fără un proces real şi provine de la numele unui plantator din Virginia (Charles Lynch), care a condus în timpul Revoluţiei Americane o curte de judecată improvizată pentru pedepsirea loialiştilor. Statisticile arată că în Statele Unite, între 1882 şi 1951, au fost linşate 4.730 de persoane, dintre care 1.293 erau albe şi 3.437 de culoare. Linşajul a continuat să fie asociat disputelor rasiale în Statele Unite în anii '50 şi '60. (John A. Garraty, Robert A. McCaughey, *The American Nation*, 6th ed., 1987).

Capitolul VI

INDUSTRIALISM ŞI DEMOCRAŢIE

Perioada care începe atunci şi se prelungeşte, aproape fără nici o întrerupere apreciabilă, până în ajunul Marii Crize (participarea Statelor Unite la Primul Război Mondial nu le va afecta deloc dezvoltarea), vreme de aproximativ şaizeci de ani, îl derutează pe istoricul care nu mai discerne reperele sale obişnuite: nu mai este nici prospeţimea idilică din epoca de început, nici eroismul sau înţelepciunea din vremea lui Washington sau din aceea a lui Jefferson, şi, cu atât mai mult, tragedia din timpul războiului civil. Culorile au pălit. Istoria nu mai are nici un farmec. Viaţa politică se târăşte, atonă, între rivalităţi sordide care nu suscită decât parţial interesul opiniei publice. Unde sunt marile sale elanuri sentimentale sau mistice care o înălţau până departe? Ochiul istoricului caută în zadar strălucirea acelui idealism care părea să facă parte din structura intimă a spiritului american.

Şi totuşi, această perioadă care oriunde în altă parte constituie însăşi substanţa istoriei, iar aici se reduce până când dispare cu totul, este tocmai aceea în care originalitatea istoriei americane se afirmă cu cea mai mare intensitate. Este, de asemenea, epoca în care se aplică cel mai bine modul de interpretare al unora dintre istoricii săi (Charles A. Beard), care au considerat că pot explica toate evenimentele prin jocul forţelor economice, prin combinaţiile şi interesele principalelor grupuri din societatea americană. Totul se învârte în jurul goanei după profit, administrarea lucrurilor ia locul guvernării persoanelor. O evoluţie, la urma urmei, în strictă conformitate cu concepţia

liberală despre rolul statului şi despre iniţiativa individuală, întinerită de filozofia lui Spencer şi Darwin; în lupta pentru viaţă, selecţia naturală acţionează pentru binele speciei, cei mai buni ies învingători. În plan economic, de asemenea, legea liberei concurenţe acţionează în interesul tuturor.

Faptele importante ale acestei perioade sunt: avântul demografic de după mişcarea de imigrare, continuarea exodului spre Vest şi ocuparea teritoriului din acea parte, industrializarea şi dezvoltarea economică. Nici unul dintre aceste evenimente nu are o legătură directă cu viaţa politică, dar toate o afectează în mod indirect, prin consecinţele lor şi prin efectele pe care le au asupra structurilor societăţii care, la rândul lor, modifică echilibrul forţelor politice.

Uniunea nu a aşteptat să se încheie reconstrucţia pentru a-şi relua, potrivit termenului clasic care se potriveşte atât de bine dinamismului acestui popor, mersul ei înainte. La drept vorbind, războiul nu a făcut decât să stimuleze acest dinamism. Procesul de populare, de exemplu, nu îşi încetineşte ritmul, Guvernul Federal luând toate măsurile pentru a lega strâns Vestul de teritoriile rămase dependente de Washington. În plin război (1862), Congresul adoptase acel *Homestead Act* care atribuia 160 de acri de pământ oricărui cetăţean, dacă acesta se angaja să îl cultive vreme de cinci ani; liberalismul acestui text avea să imprime un nou elan imigraţiei şi ocupării solului. În plin război, de asemenea, au fost construite şi primele căi de acces transcontinentale.

The melting-pot

Creşterea rapidă şi continuă a populaţiei constituie una dintre datele fundamentale ale dezvoltării Statelor Unite. De la 31 de milioane în 1860, în ajunul războiului, ajunge la 92 în 1910; aşadar, într-o jumătate de secol, se triplează aproape. Istoria oferă puţine exemple ale unei creşteri atât

de rapide. Aceast fapt se datorează mai mult imigraţiei decât unei sporiri pe cale naturală; volumul imigraţiei se amplifică în asemenea măsură, încât, în anumiţi ani (1905) atinge un milion. În fiecare zi, Statele Unite absorb mai multe mii de nou veniţi. La început, americanii se bucură de acest aport şi se felicită pentru excepţionala capacitate a ţării lor de a-i asimila pe aceşti străini şi de a face din ei buni cetăţeni: creuzetul (*melting-pot*) american este ridicat în slăvi. Dar, în paralel cu creşterea numerică se produce o modificare în originea noilor veniţi: elementul septentrional britanic, scandinav şi german rămâne la fel de ridicat în cifre absolute, dar îşi pierde din importanţa relativă. În 1890, pentru prima oară, în Statele Unite intră tot atâţia latini şi slavi, cât imigranţii originari din statele nordice; de acum înainte cei dintâi vor fi, de regulă, mai numeroşi. Această răsturnare de proporţii nu riscă să altereze compoziţia societăţii americane? Unii au temeri serioase în această privinţă şi sunt neliniştiţi de eventualele efecte asupra originalităţii civilizaţiei şi purităţii rasei. Drept urmare sunt preconizate o serie de restricţii în ceea ce priveşte imigrarea. Îngrijorarea aceasta nu este nouă, ea inspiră în mod periodic o serie de reacţii de americanism şi de xenofobie (*nativism, know nothing*) împotriva elementelor străine. Dar primejdia capătă, la sfârşitul secolului al XIX-lea, proporţii într-adevăr alarmante. Totuşi, pe moment, efectele imigraţiei sunt, incontestabil, benefice; ea furnizează mână de lucru industriei, clienţi producţiei naţionale, locuitori pentru teritoriile încă vide; şi, mai ales, imprimă supleţe şi mobilitate societăţii americane. Reuşita uimitor de rapidă a atâtor americani care pornesc de la zero, flexibilitatea raporturilor sociale sunt consecinţele afluxului necontenit de noi elemente la baza piramidei sociale – un curent ascendent ce înalţă întreg edificiul.

Dispariţia frontierei

Alimentat în permanenţă de afluxul de imigranţi veniţi din Europa, exodul spre Vest, pe care nici măcar războiul nu-l putuse stăvili, capătă o amploare fără precedent. Atras de facilităţile atribuirii terenurilor, apoi de descoperirea unor zăcăminte (aur, argint, cupru) în regiunea Munţilor Stâncoşi, valul inundă câmpia care se întinde de la Mississippi până la primele piscuri, după care izbeşte cu furie chiar aceste adevărate fortăreţe naturale. Încheierea lucrărilor la căile de acces transcontinentale, prin care ia sfârşit marea acţiune de „revoluţionare" a transporturilor, începută cu patruzeci de ani mai devreme, susţine activ procesul de populare, legând noile aşezări de teritoriile deja constituite. Acea zi din aprilie 1869 în care se întâlnesc la Utah, după mai mulţi ani, cele două echipe feroviare pornite una în întâmpinarea celeilalte este o dată capitală în dezvoltarea Uniunii; ea îndepărtează, aproape cu aceeaşi eficacitate ca şi înfrângerea confederaţilor, riscurile secesiunii şi consacră desăvârşirea unităţii acestui vast continent. De-acum înainte obstacolele, deşertul şi Munţii Stâncoşi sunt depăşite; spaţiul a fost învins iar cele două oceane sunt legate între ele. Rezistenţa indienilor este definitiv înfrântă: ultimul mare şef, Sitting Bull, capitulează. Triburile sunt capturate, dezarmate şi închise în rezervaţii în care se lasă domesticite, seduse de civilizaţie sau răpuse de aceasta. Deschiderea spre colonizare a rezervaţiei indiene din Oklahoma, în aprilie 1889, exact la douăzeci de ani după terminarea primului drum de fier transcontinental, este un moment şi mai important. Este ultimul act al unei epopei de aproape patru secole care a început în ziua în care primii europeni au pus piciorul pe continent, la mai multe mii de kilometri de acolo. Omul alb a devenit stăpân peste întreg teritoriul. Condiţiile de ocu-

pare a pământului au variat foarte mult, în funcţie de condiţiile naturale: în locul în care pădurea acoperea totul, a defrişat, a semănat, a cultivat; în altă parte, în preerie, va creşte vite; mai la apus, în munţi, va scormoni solul şi va extrage minereu. Dar pretutindeni se văd acum domeniile de activitate şi preocupările sale. Omul alb pune în valoare, exploatează, transformă. Civilizaţia Europei a pus stăpânire pe America; şinele căii ferate trec pe acolo pe unde, odinioară, vânau indienii. Este sfârşitul unei aventuri, desfiinţarea frontierei. În câteva decenii, întreg Vestul a fost explorat, populat, colonizat, împărţit în state încorporate în Uniune. Ultimele care intră în Uniune sunt Arizona şi New Mexico, în 1912. Statele Unite capătă statura lor definitivă.

Expansiune economică şi spirit întreprinzător

În acelaşi timp, economia americană cunoaşte o expansiune fulgerătoare. În ajunul Războiului de Secesiune, de-abia recupera întârzierea faţă de Europa Occidentală. Războiul accelerează procesul. Statele Unite beneficiau de o serie de atuuri puţin obişnuite: varietatea şi abundenţa resurselor naturale (în Munţii Stâncoşi sunt descoperite o mulţime de zăcăminte minerale, curând va apărea şi petrolul), vastitatea pieţei de desfacere naţionale, mare cât un continent, fără vămi în interior şi protejată fiscal, afluxul capitalului şi mâinii de lucru străine şi, în sfârşit, existenţa acelor calităţi capabile să îi facă pe americani să profite de toate aceste posibilităţi. În momentul în care teritoriul naţional este în întregime recunoscut, energia şi spiritul practic care şi-au croit drum în Vest sunt orientate spre activitatea productivă. Ultimul deceniu al secolului al XIX-lea este considerat perioada în care frontiera a

fost desfiinţată. Dar frontiera nu face decât să se transfere din spaţiul agriculturii, în spaţiul industriei, din planul ocupării solului, în planul transformării produselor şi al organizării creditelor. Pionierul nu a dispărut, el inventează fonograful, produce în serie cutiile de conserve sau acaparează comerţul cu petrol. Opinia publică ştie bine acest lucru şi îi admiră pe regii oţelului, ai cărnii sau ai cauciucului. Trei tipuri umane se detaşează pe frontonul acestei arhitecturi industriale: capitalistul, inventatorul, filantropul. De fapt, sunt de multe ori aceleaşi; inventatorul care a ştiut să scoată profit din descoperirea sa îşi foloseşte cu generozitate averea dobândită. Societatea americană cinsteşte în ei principiul dezvoltării sale şi găseşte justificarea activităţii sale orientate spre câştig. Nici măcar salariaţii nu se gândesc să critice sistemul în vigoare şi nu cer decât să primească o parte mai substanţială din avantajele acestuia. Sindicalismul american a cărui apariţie este relativ târzie (*Knights of Labor*, 1869; *American Federation of Labor*, 1886), spre deosebire de mişcarea muncitorească europeană, nu pune în discuţie regimul. Este aproape în întregime lipsit de tradiţie şi de preocupări ideologice. Samuel Gompers, de pildă, animatorul A.F.L.-ului, este în mod ferm un reformist. Este, de altfel, un sindicalism de elită, limitat la o aristocraţie profesională a muncitorilor calificaţi.

Asta înseamnă că prosperitatea economică nu este umbrită de nimic, că nu există şi victime? Acest tablou strălucitor are şi reversul său: din când în când, câte o criză vine să zgâlţâie economia. Dar ea nu durează multă vreme şi mersul înainte este reluat cu un şi mai mare avânt, ca şi cum zguduitura ar fi eliminat organismele parazitare. Experienţa dezminte într-un mod mai grav postulatul liberal care vrea ca toată lumea să aibă de câştigat

din aplicarea fără nici o restricţie a legii concurenţei. În mai multe domenii, cei mai puternici sau cei mai abili deţin monopolul fabricării sau comercializării unui produs. Iată-i de-acum situaţi pe poziţia de a fixa preţul după cum doresc, fără să mai ţină cont de nici un alt considerent în afara propriului interes. Se întâmplă chiar ca produsele să nu mai fie de aceeaşi calitate sau să nu mai ofere suficiente garanţii consumatorilor. Unii încep să se îndoiască de binefacerile absolute ale sistemului. În sfârşit, ici, colo, în cadrul categoriilor celor mai defavorizate de salariaţi, în rândurile celor cu meseriile cele mai dure sau mai periculoase, sub conducerea unor lideri mai hotărâţi, izbucnesc mişcări spontane de nemulţumire, a căror bruscă violenţă arată că mânia a început să se acumuleze şi prevestesc unele aspiraţii în favoarea unor reforme profunde.

Situaţia fermierilor

Şi, totuşi, nu din partea lucrătorilor din industrie sosesc revendicările cele mai radicale, ci din partea acelora care cultivă pământul. Această aparentă anomalie este una dintre trăsăturile cele mai originale ale societăţii americane. Din secolul al XIX-lea, ţărănimea este considerată, în general, în Europa Occidentală, o forţă conservatoare, faţă de mulţimea din aglomerările urbane. În Statele Unite, oraşele sunt calme, iar satele turbulente. Radicalismul american este mai mult rural decât urban. Am constatat deja acest fapt pe vremea lui Jackson. Observaţia se confirmă, de asemenea, sub preşedinţii Cleveland sau McKinley. Se mai poate spune şi că fermierii sunt foarte diferiţi de ţăranii europeni. Condiţiile lor de viaţă nu se aseamănă în nici un fel, doar că şi unii şi alţii trăiesc de pe urma pământului. Turbulenţa lor se explică tocmai prin

modul lor de existenţă şi prin situaţia lor economică, ea însăşi o reflectare şi o consecinţă a structurii particulare a economiei americane.

Ţăranul european (acest lucru era adevărat mai ales în secolul al XIX-lea) cultivă pământul pentru el însuşi şi ai săi; excedentul de care dispune pentru vânzare nu reprezintă decât o fracţiune neglijabilă a producţiei sale. Dimpotrivă, fermierul american produce în principal ca să vândă. Dacă, în general, trăieşte mai bine decât omologul său european, necesitatea de a-şi desface produsele îl face dependent de interese exterioare, tot aşa cum era plantatorul din Sud faţă de cumpărătorii europeni. Fermierul depinde de cei ce mijlocesc comerţul de grâne, de cumpărătorii de vite, de speculatorii care profită de pe urma scăderii acţiunilor de la bursa din Chicago, de companiile de căi ferate care le impun tarife ridicate pentru transportarea produselor lor. Aflat în imposibilitatea de a reduce preţul de cost, pentru el nu există nici o cale de a interveni în stabilirea preţului la vânzare. Întrucât nu are unde să-şi stocheze recolta, presat, deci, să o vândă cât mai repede, trebuie să se descotorosească de ea în momentul cel mai dezavantajos pentru el, atunci când preţurile sunt la nivelul cel mai jos, dar în avantajul misiţilor care au unde depozita marfa, aşteptând ca preţurile să crească. Situat în afara mecanismului de fixare a preţului, în cele două etape ale sale, fermierul este dinainte învins în competiţia de interese. Nu poate nutri nici speranţa că, pe termen lung, situaţia se va redresa, tendinţa generală a preţurilor fiind, în general, de scădere, datorită unor motive dintre care unele depăşesc cadrul pieţei americane. Or, preţul a ceea ce cumpără nu se micşorează. Protejate de concurenţa străină prin taxele vamale a căror creştere este obţinută în mod periodic de industriaşi (în 1890, tarifele McKinley le fac să urce la un nivel fără precedent) şi menţinute prin înţelegerile dintre producători, preţurile uneltelor, ale maşinilor, ale articolelor menajere se menţin, de asemenea, mari. Mai mult, progresul tehnic continuu, permanenta dezvoltare a maşinismului agricol impun necontenit

fermierului cheltuieli suplimentare. În felul acesta este sfâşiat de două tendinţe de sens contrar: aceea a preţurilor agricole care se află într-un declin inexorabil şi aceea a preţurilor industriale, înscrise pe o curbă ascendentă. În ambele cazuri, legea concurenţei acţionează în defavoarea sa. Incapabil să-şi achite facturile, obligat să plătească înainte de a-şi primi banii pe recoltă, se adresează băncilor care consimt să-i acorde în avans un împrumut garantat prin ipotecă. Dar cum va putea să îl ramburseze? Este la discreţia factorilor atmosferici: dacă recolta va fi proastă, nu va putea plăti dobânzile pentru datoria sa şi se va vedea salariat la propria sa fermă. Proprietatea asupra pământului său va fi preluată de organismul de credit la care este debitor. În felul acesta, agricultura cea mai evoluată din punct de vedere tehnic şi economic din lume se vede, în mod paradoxal, confruntată cu străvechea problemă a îndatorării permanente, caracteristică societăţilor rurale primitive.

Radicalismul agrar

Acest marasm cronic are consecinţe politice: fermierii refuză să accepte poziţia de paria ai societăţii americane, susţinând pe cheltuiala lor prosperitatea generală. Nemulţumirea lor, exprimată prin mişcări de revoltă intermitente, întreţine germenii disensiunilor din cadrul Uniunii. Se dovedeşte, într-adevăr, că animozitatea dintre fermieri şi industriaşi, dintre oraşe şi sate, este dublată de o rivalitate regională şi de o dispută între partidele politice. Astfel, fermierii se află în Vest, de o parte şi de alta a fluviului Mississippi, a Munţilor Alegani sau Stâncoşi. Întreprinderile industriale care le vând atât de scump produsele lor, băncile la care sunt debitori, companiile de căi ferate îşi au, aproape toate, sediul în Est. Vestul are, ca urmare, sentimentul de a fi exploatat de Est. Evoluţia structurilor economice şi specializarea activităţilor productive duc, aşadar, la refacerea unei dualităţi, punând, una în faţa

alteia, cel puţin din când în când, două Americi ale căror relaţii seamănă cu acelea dintre o metropolă şi coloniile sale. Amărăciunea oamenilor din Vest este mare. Oare strămoşii lor nu s-au emancipat de sub tutela colonizării britanice? Oare ei înşişi sau părinţii lor nu au părăsit Europa şi regimurile autoritare de acolo, decât pentru a cădea sub jugul financiarilor din Est?

Nemulţumirea socială, resentimentul regional se prelungesc pe plan politic şi încearcă să se exprime prin intermediul partidelor. De la întemeierea sa, regimul politic american se bazează pe existenţa a două partide şi numai a acestora două: după Războiul de Secesiune, republicanii şi democraţii. Nu din raţiuni de doctrină, rolul consideraţiilor ideologice este redus în viaţa politică americană, şi chiar mai redus în planul hotărârilor şefilor de partide. Grija de a satisface interesele unuia sau altuia dintre grupuri este imperioasă. O consecinţă a acestui fapt este orientarea politicii americane mai degrabă spre administrarea afacerilor publice, decât spre guvernarea cetăţenilor. Or, republicanii au legături strânse cu industriaşii şi bancherii din Est, deci cu adversarii fireşti ai Vestului. Aşa că alegătorii din Middle West se năpustesc spre Partidul Democrat, încercând să-l facă să îşi asume programul lor.

Două puncte, mai ales, sunt vitale pentru cei din Vest. Scăderea tarifelor în primul rând; revendicarea este foarte veche, dar creşterea periodică a taxelor vamale, sub presiunea industriaşilor din Est, o face să fie mereu actuală. Bimetalismul, cel de al doilea punct, devine, în anii 1890, miza principală a luptelor politice. Estul, în raporturi comerciale cu Europa, ţine la stabilitatea monetară şi la menţinerea monometalismului, bazat pe aur. Vestul face propagandă pentru bimetalism, aur şi argint. Statele din

Munţii Stâncoşi au mine de argint; fermierii, mai ales, îşi exprimă opţiunea pentru o politică a argintului, existent din abundenţă şi ieftin. O tendinţă inflaţionistă ar face ca preţul produselor lor să crească, iar datoriile lor să scadă – un dublu avantaj. În disputa asupra acestei probleme, în aparenţă pur tehnică, se înfruntă două grupuri de interese, ascunse în spatele a două concepţii economice. Vom regăsi o dispunere de forţe analogă în momentul *New Deal*. Candidatul democrat la preşedinţie în 1896, Bryan, reia de pe poziţii personale revendicările Vestului şi susţine o campanie electorală rămasă celebră, bazată pe cele două puncte esenţiale: bimetalismul şi scăderea tarifelor. Fără succes, însă; este devansat de republicanul McKinley.

Eşecurile repetate ale democraţilor, sentimentul, mai mult sau mai puţin întemeiat, că Partidul Democrat susţinea punctul lor de vedere doar pentru a le obţine voturile şi, mai ales, aspiraţia profundă a tuturor mişcărilor de nemulţumire agrare de a se exprima în afara forţelor politice organizate, au suscitat o serie de revolte care au degenerat, de multe ori, într-un şir de tulburări anarhice. Aveau să fie, mai întâi, acele *greenbacks*, bancnotele verzi pe spate, emise de Guvernul Uniunii în timpul războiului. La cererea bancherilor, au fost retrase treptat din circulaţie. Plătiţi pentru produsele lor în bancnote, fermierii trebuie să-şi facă cumpărăturile şi să-şi achite datoriile în monezi. Aşa încât s-au răzvrătit, cerând abrogarea deciziei care stipula retragerea valorii legale a bancnotelor, prevăzută să intre în vigoare pe 1 ianuarie 1879. Pe moment, au obţinut câştig de cauză. Au urmat acele *granges*, asociaţii de fermieri care se află la originea a numeroase instituţii tehnice, cooperative. Acestea s-au hotărât să intervină, de asemenea, şi în viaţa politică; în

1887 obţin crearea unei comisii federale care să vegheze la aplicarea unor tarife uniforme de către companiile de cale ferată.

Nemulţumirea Vestului avea chiar să ducă la naşterea unei noi formaţiuni politice, independentă faţă de cele două mari partide: Partidul Populist care, fără să reuşească vreo dată să pună serios în pericol preponderenţa acestora sau să determine alegerea unui membru al său ca preşedinte, avea să se bucure de succes în Statele Unite. Radicalismul agrar, deşi exprima o tendinţă extrem de veche a spiritului american, aceea încarnată de însuşi preşedintele Jackson, avea să fie, totuşi, în acelaşi timp, una dintre componentele unei mari mişcări democratice care reuşeşte să impună un întreg ansamblu de reforme.

Mişcarea reformistă, sub preşedinţiile lui Th. Roosevelt şi a lui Wilson

Această societate activă, prosperă, ascunde, într-adevăr, în straturile ei adânci, o serie de fermenţi reformatori: Vestul agrar, sindicalismul, o tradiţie intelectuală. În primii ani ai secolului al XX-lea, numeroşi ziarişti şi scriitori care vor fi porecliţi „cei care răscolesc în noroi" (*muckrakers*), atacă punctele nevralgice ale sistemului economic, denunţă practicile industriaşilor, metodele lor de a exercita presiuni; trusturile controlează partidele, aservesc universităţile, subjugă presa. Democraţia se află în primejdie de moarte datorită uneltirilor „baronilor-hoţi". Campania susţinută în presă agită opinia publică şi provoacă relansarea mişcării reformiste care se dezvoltă în două direcţii, economică şi politică. În plan politic determină o reglementare şi crearea unor organisme de control care vin să tempereze aplicarea principiilor liberale. Deja, în 1890, Congresul adoptase o lege împotriva trusturilor – *Legea*

Sherman, care limita în mod sever dreptul de asociere şi stăvilea acumularea de capital. Dar aplicarea ei era o chestiune delicată, trusturile excelând în zădărnicirea acţiunilor judecătoreşti, ingeniozitatea avocaţilor lor fiind fără egal în ceea ce priveşte eludarea legii. Această legislaţie nu împiedică U.S. Steel Company să grupeze cea mai mare parte dintre oţelării, în 1901. Lupta împotriva trusturilor capătă o nouă dimensiune o dată cu venirea la preşedinţie (îi urmează preşedintelui McKinley, asasinat de un anarhist) a unei personalităţi dinamice, pline de culoare, Theodor Roosevelt. În timpul celor două mandate ale sale (1901 – 1908), va face viaţă grea trusturilor: le pune sub urmărire pe unele dintre ele; curmă obiceiul de a pune trupele federale la dispoziţia lor, în cazul unor conflicte sociale; îl ameninţă chiar pe Morgan[28], aflat în conflict cu muncitorii mineri în grevă, cu intervenţia armatei şi îl obligă să cedeze (1902). Extinde în mod considerabil aria de manifestare a autorităţii prezidenţiale: acţionează folosindu-se, în mod indirect, de comerţul dintre state, Constituţia atribuind în mod expres Guvernului Federal puteri depline în acest domeniu; creează un *Department of Comerce and Labor*; face să fie votat un regulament al căilor ferate; instituie controlul asupra produselor alimentare şi farmaceutice (*Pure Food and Drug Act,* 1906). Acţionează în toate direcţiile: protecţia resurselor naturale, lupta împotriva eroziunii solului. Provoacă, astfel, o adevărată revoluţie în planul echilibrului tradiţional al factorilor de putere.

---

[28] J.P. Morgan, (1837 – 1913), industriaş şi bancher american, unul dintre cei mai inovatori oameni de afaceri ai lumii înainte de Primul Război Mondial. A creat un imperiu financiar imens, deţinea un procent important din reţeaua de căi ferate a Statelor Unite, a contribuit la apariţia, prin fuziuni succesive, a unora dintre giganţii industriei americane precum *United States Steel Corporation, General Electric* sau *International Harvester.*

Mişcarea reformistă se dezvoltă în paralel şi în spaţiul politic. În statele din Vest, unde a luat naştere, inspiră o serie de modificări care tind să facă instituţiile şi viaţa politică conforme cu democraţia. Controlul alegătorilor asupra reprezentanţilor este întărit, dreptul lor de a avea iniţiative proprii creşte, sistemul înlocuirii funcţionarilor publici în cazul cuceririi puterii politice, ale căror efecte asupra funcţionării administraţiei se dovedesc din ce în ce mai nefaste, o dată cu complexitatea crescândă a problemelor ce trebuie soluţionate, este moderat printr-o reorganizare a serviciilor publice: competenţa în acest domeniu este, de asemenea, recunoscută, devenind cel puţin la fel de importantă ca şi fidelitatea politică. La nivel municipal, în oraşele mari, predomină soluţiile orientate în acest spirit. Mişcarea reformelor, având drept scop dezvoltarea unei democraţii efective, câştigă teren chiar şi în ceea ce priveşte instituţiile federale şi triumfă o dată cu Wilson, în 1912. Partidul Republican deţinea preşedinţia de pe vremea lui Lincoln. Doar Cleveland, în două reprize separate de întoarcerea unui republican, reuşise să întrerupă această lungă perioadă de hegemonie. Datorită divizării republicanilor, faptului că Theodore Roosevelt s-a prezentat împotriva preşedintelui Taft, căruia îi expira mandatul, şi că a antrenat o parte din electorat în disidenţă, a permis candidatului democrat să revină la Casa Albă cu o majoritate relativă. Woodrow Wilson era un universitar care preda ştiinţele politice la Princeton; numele său va deveni în întreaga lume sinonim cu idealismul american. În interior, venirea sa la preşedinţie marchează o perioadă de avânt democratic şi o extindere a activităţii Guvernului Federal. Al 16-lea amendament, care autorizează Congresul să stabilească un impozit federal pe venit, asigură un spor de resurse Guvernului de la Washington şi deplasează limita dintre

autoritatea statelor şi aceea a statului federal (1913). Al 17-lea, ratificat, de asemenea, în 1913, stipulează că senatorii, desemnaţi până acum după bunul plac al statelor, în general de legislatorii de stat, vor fi de acum înainte aleşi prin vot universal. Al 19-lea, adoptat în ajunul războiului, dă drept de vot şi femeilor (1920). Pentru prima oară, după foarte multă vreme, tariful vamal scade. Este desemnată în mod special o comisie care să vegheze asupra respectării legislaţiei trusturilor, întărită prin *Clayton Act*. Pentru limitarea speculaţiilor financiare, *Federal Reserve Act* instituie o organizare federală a creditelor. Teritoriul Statelor Unite este împărţit în douăsprezece districte, în fiecare dintre ele operaţiunile bancare fiind garantate de o instituţie federală de credit. Un Consiliu Federal cu sediul la Washington asigură funcţionarea întregului sistem de la care se aşteaptă să poată preveni revenirea acelor crize care tulburau periodic economia Statelor Unite. Cât de departe sunt vremurile în care Jackson îşi dedica întreaga sa existenţă politică luptei împotriva Băncii Naţionale! Totuşi, Jefferson, Jackson şi Wilson aparţin aceleiaşi familii politice şi se revendică toţi trei din aceeaşi tradiţie filozofică. Dar, între epoca lui Jackson şi aceea a lui Wilson, societatea americană s-a transformat profund; industrializarea, acumularea de capital au făcut să apară dintr-o dată grupuri puternice. de interese ale căror ambiţii şi metode fac necesară intervenţia forţelor publice. Mecanismul conceput de liberalismul clasic pentru a regla raporturile dintre indivizi nu mai este suficient; respectarea spiritului însuşi al unei societăţi libere impune revizuirea acestuia. Fenomenul nu este propriu numai Statelor Unite, dar problema se pune aici cu mai multă acuitate şi evoluţia sa este mai frapantă.

Capitolul VII

IZOLAŢIONALISM ŞI IMPERIALISM

O altă schimbare impune autorităţilor şi opiniei publice un proces de adaptare la fel de delicat: transformarea Statelor Unite într-o mare putere şi pătrunderea sa, în acest fel, pe scena marii politici internaţionale. Această transformare este o consecinţă a dezvoltării interne şi, de asemenea, a unei evoluţii care aduce continentul american în ansamblu, situat multă vreme la marginea lumii, în centrul relaţiilor internaţionale, o dată cu pătrunderea Occidentului în Extremul Orient şi renaşterea Asiei.

Doctrina Monroe şi panamericanismul

În materie de relaţii externe, visul americanilor era să aibă cât mai puţine cu putinţă; îndepărtarea lor de Europa, la vremea aceea centrul politicii mondiale, şi absenţa unor vecini care să producă nelinişte la frontierele lor le-au îngăduit să se ţină multă vreme departe de orice complicaţii diplomatice. Declaraţia lui Monroe vine să precizeze domeniul şi orientările politicii externe a Statelor Unite. Politica lor era strict continentală, dar, în aceste limite, ţintea la prezervarea independenţei întregului continent. Drept urmare, toate marile puteri care aveau să încerce să-şi exercite influenţa în zonă sau să facă presiuni asupra unui stat american pentru a rezolva în mod direct un litigiu aveau să găsească Statele Unite între ele şi interlocutorul lor.

În 1823, intervenţia lor era încă mai mult simbolică decât efectivă şi s-ar fi aflat în dificultate dacă ar fi fost silite să impună respectarea declaraţiei lor de principiu; dar, pe măsură ce trece timpul, ponderea lor sporeşte şi autoritatea lor creşte. Napoleon al III-lea nu va porni în expediţia sa din Mexic decât profitând de Războiul de Secesiune care paralizase diplomaţia federală. De îndată ce este instaurată pacea, presiunea Statelor Unite obligă Franţa să renunţe la planul său de a crea în America Centrală un imperiu catolic şi latin care ar fi contrabalansat forţa protestantă şi anglo-saxonă şi ar fi înălţat un zid în calea expansiunii sale spre Sud (1867). Treizeci de ani mai târziu, Marea Britanie va intra în conflict cu Venezuela, obiectul disputei constituindu-l o regiune limitrofă a Guyanei engleze. Venezuela solicită sprijinul Statelor Unite iar Guvernul englez se vede silit să se resemneze şi, după un scurt moment de iritare, să admită arbitrajul preşedintelui Cleveland. În 1903, Statele Unite interzic Germaniei să intervină în Venezuela. Între marile puteri europene şi micile republici ale Americii Latine, intervenţia Statelor Unite este un factor de echilibru.

Statele Unite se străduiesc, de asemenea, ori de câte ori au ocazia, să elibereze şi alte teritorii de sub dominaţia puterilor străine. Iniţiativa lui Jefferson de a cumpăra Louisiana va fi luată ca exemplu. În 1867, ţarul Alexandru al II-lea încerca să se descotorosească de Alaska; Statele Unite o achiziţionează plătind 7 milioane de dolari; descoperirea mai târziu a resurselor sale aurifere (1896) va justifica retrospectiv această achiziţie, pentru moment destul de discutabilă.

Reluând pe contul lui şi pe o scară mai largă proiectele unei federaţii americane formulate odinioară de Bolivar, la al căror eşec, de altfel, contribuise din plin, Guvernul american încearcă, începând din 1889, la iniţiativa secretarului de stat Blaine, să coordoneze acţiunile republicilor americane şi să confere o oarecare unitate continentului. De acum înainte, miniştrii tuturor statelor americane se vor

reuni în conferinţe periodice. Comisii speciale examinează posibilităţile de a unifica sistemele de măsură şi de greutate, moneda. Sunt avute în vedere modalităţile de a transpune în decizii practice principiile panamericanismului. Dar bilanţul acestor întâlniri şi dezbateri este prea puţin semnificativ. Statele Unite au devenit prea puternice pentru a nu-i înfricoşa pe vecinii săi. O colaborare pe picior de egalitate între marea republică şi micile naţiuni este de neconceput. Acestea din urmă bănuiesc că interesul târziu al Statelor Unite pentru panamericanism ascunde, de fapt, interesul acestora de a-şi impune hegemonia asupra întregului continent.

Naşterea imperialismului american

Temeri cu atât mai justificate cu cât, în acelaşi moment – în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea – se afirmă un început de imperialism american, diferit de preocuparea pentru întreţinerea măreţiei naţionale, care le determinase până atunci modul de a acţiona şi, în mod ciudat, mai îndrăzneţ. Oamenii de afaceri americani încep să-şi îndrepte privirile dincolo de graniţele pieţei naţionale; îşi aruncă ochii spre pieţele de materii prime, râvnesc pieţe de desfacere pentru produsele lor. Anumite grupuri de interese deosebit de puternice şi de bine organizate exercită o presiune eficace asupra Congresului şi administraţiei pentru a face să predomine o politică activă. McKinley avea să fie susţinut de aceste grupuri. Este exact momentul în care capitalismul american, în plină ascensiune încetinită prea puţin de efectul crizelor, îşi schimbă înfăţişarea şi capătă dimensiuni şi structuri noi; devine mai ambiţios pe măsură ce posibilităţile sale sunt mai mari. Trusturile care controlează presa modelează

opinia publică care nu cere altceva decât să fie convinsă de misiunea civilizatoare care revine Statelor Unite, datorită superiorităţii lor morale. Idealismul inerent caracterului naţional se manifestă acum în planul unui imperialism incipient şi îi oferă o justificare. Alfred T. Mahan lansează teoria supremaţiei maritime şi insistă asupra importanţei strategice a bazelor navale. Desfiinţarea frontierei spre Vest dă frâu liber energiilor absorbite de expansiunea spre acel teritoriu. Naţiunea clocoteşte de vitalitate şi, ameţită de propriul ei dinamism, aspiră spre fapte mari.

Chiar şi anticolonialismul tradiţional vine să alimenteze acest curent. În vecinătatea Statelor Unite, Spania, în pofida refuzului populaţiei, îşi menţinea dominaţia asupra insulei Cuba, pradă unor tulburări cronice. Guvernul american, fără să caute neapărat să intre în conflict, profită, totuşi, de ocazia care i se iveşte: un cuirasat american, ancorat la Havana, este distrus de o explozie ale cărei cauze rămân nelămurite (februarie 1898). Ispita de a face Spania responsabilă de acest act era prea mare. După un ultimatum, deşi Spania se declară gata să satisfacă toate pretenţiile americanilor, Statele Unite au intrat în război. Armata şi marina federală au repurtat victorii uşoare atât pe mare, cât şi pe uscat: în câteva luni escadrele spaniole au fost nimicite în faţa localităţilor Manila şi Santiago, iar Cuba şi Porto Rico au fost ocupate. Franţa intervine: Spania cedează Cuba, căreia Statele Unite i-au acordat numaidecât independenţa, Porto Rico şi, pentru douăzeci de milioane de dolari, Filippine.

Evenimentul a avut un răsunet enorm pe care, de altfel, importanţa sa îl justifica din plin. Era sfârşitul epopeii coloniale a Spaniei care pierdea ultimele vestigii ale imperiului său. Era, de asemenea, prima înfrângere a Europei şi victoria Lumii Noi asupra celei vechi; şi, în sfârşit, pentru Statele Unite era începutul expansiunii coloniale. Deţineau, într-adevăr, din 1878, o colonie în insulele Samoa, împreună cu Anglia şi Germania.

Dar una este să te interesezi, cum făcuseră până atunci, în legătură cu Japonia în special, de ţările riverane Pacificului, pentru a le face să se deschidă comerţului, şi altceva este să intri în posesia rămăşiţelor unei vechi puteri coloniale. De acum înainte, câmpul lor de acţiune se va întinde mult dincolo de emisfera occidentală.

Intervenţiile în politica mondială

O dată cu Theodor Roosevelt, succesorul preşedintelui McKinley, politica externă americană intră într-o nouă etapă – devine mondială. Iniţiativele şi intervenţiile preşedintelui se înmulţesc: recomandarea Washingtonului, angajamentul lui Monroe de a se ţine departe de politica europeană, toate acestea sunt uitate. Preşedintele este reprezentat la Conferinţa de la Algesiras pentru reglementarea diferendului franco-german în ceea ce priveşte Marocul (1906). De asemenea, la Conferinţa de Pace de la Haga, din 1907, preşedintele propune să îndeplinească rolul de mediator între Japonia şi Rusia; astfel, tratatul care pune capăt războiului ruso-japonez este semnat în Statele Unite. Chiar dacă flatează amorul-propriu naţional, această extindere rapidă a responsabilităţilor internaţionale ale Statelor Unite este prematură: ea nu are în vedere opţiunea fermă a poporului american pentru neutralitate, care va avea curând ocazia de a se manifesta. Când izbucneşte războiul în Europa, poporul american este unanim în voinţa de a rămâne în afara conflictului. Vor fi necesare treizeci şi două de luni şi suprapunerea unui întreg complex de factori, pentru ca Statele Unite să devină, din stat neutru, stat beligerant. Protejarea sumelor împrumutate de aliaţi de la marile bănci americane, apărarea drepturilor statelor neutre, compromise de modul în care desfăşoară Germania războiul submarin,

neliniştea provocată de intrigile germane din America Centrală[29], simpatia tradiţională pentru Franţa şi Anglia, idealismul generos al Statelor Unite, ataşamentul lor pentru instituţiile democratice vor contribui, în proporţii dificil de cântărit, la decizia Congresului, din 6 aprilie 1917, de a declara război Germaniei.

America nu era pregătită să înfrunte puterea militară pe care o reprezenta Germania. Lipsită de experienţă în această privinţă, în pofida războiului din Mexic, a războiului de secesiune şi a războiului împotriva Spaniei, ea nu avea practic o armată permanentă, ignorând pur şi simplu recrutarea. Dar spiritul său întreprinzător şi geniul său organizatoric, aplicate în planul operaţiunilor militare, vor face minuni. Sunt mobilizate resurse imense, Guvernul este înzestrat cu puteri excepţionale, războiul accentuând şi mai mult procesul de transferare a puterii statelor în domeniul statului federal şi din planul Congresului către executiv. Milioane de oameni sunt înrolaţi, sute de mii sunt trimişi în Franţa. Într-un an, 19 divizii sunt gata să intre în luptă. În vara anului 1918, sub comanda generalului Pershing, trupele americane primesc botezul focului şi pornesc în primele lor acţiuni ofensive la Saint-Mihiel şi în Argonne. Războiul se sfârşeşte prea repede, pentru ca ele

---

[29] Autorul se referă la un moment paradoxal al înfruntării diplomatice din timpul Primului Război Mondial. În condiţiile în care Statele Unite, din diverse motive, se aflau aproape de intrarea în război, administraţia Wilson având nevoie de un ultim argument pentru convingerea opiniei publice, la 26 februarie 1917 este interceptată o telegramă cifrată, în care Ministerul de Externe de la Berlin solicita ambasadorului german din Mexic să propună respectivului guvern intrarea în război împotriva SUA şi „recucerirea teritoriilor pierdute din New Mexico, Texas şi Arizona". Descoperirea mesajului a contribuit la decizia Statelor Unite de a intra în război.

să poată avea un rol decisiv[30]. Dar Statele Unite, în persoana preşedintelui lor, contribuie într-un mod determinant la stabilirea condiţiilor de pace. În ianuarie 1918, Wilson enunţă obiectivele războiului şi condiţiile de pace ale Aliaţilor. Acest program în 14 puncte seduce opinia publică europeană prin limpezimea şi generozitatea vederilor sale. O dată în plus, idealismul american propunea un nou viitor plin de speranţă umanităţii. O mulţime entuziastă îl primeşte pe Wilson, venit în Europa să participe la conferinţa de pace. Au loc discuţii îndelungate şi dificile în cadrul cărora intransigenţa principiilor trebuie să se acomodeze cu starea de fapt, iar Wilson se află de multe ori în dezacord cu Lloyd George şi Clemenceau. Rezultatul negocierilor cu aceştia, destul de îndepărtat de *Cele 14 puncte*, nu îl satisface decât pe jumătate.

Întoarcerea la izolaţionism

Alte neplăceri îl aşteaptă la întoarcere: adversarii politici au profitat de absenţa sa; republicanii au recucerit, în 1916, majoritatea în Congres, el însuşi a pierdut contactul cu alegătorii. Apărătorii Constituţiei denunţă sporirea continuă a puterilor executivului. Senatul, care nu voia să-i ierte

---

[30] Contribuţia militară americană, deşi mai redusă în comparaţie cu cea a Aliaţilor pe toată durata războiului, a fost totuşi decisivă pentru finalul conflictului. Marina americană a asigurat, în toamna anului 1917, navele necesare victoriei în războiul antisubmarin purtat de Marea Britanie. O Forţă Expediţionară condusă de generalul Pershing (peste 1,2 mil. de soldaţi) este constituită în Franţa la începutul lunii septembrie 1918, şi această uriaşă infuzie de oameni şi materiale va înclina balanţa pe frontul de vest şi va contribui la încheierea războiului în noiembrie 1918, un an mai devreme decît estimaseră planificatorii militari aliaţi. Un punct de vedere interesant susţine în acest sens şi Marc Ferro în *The Great War, 1914 – 1918* (1973).

preşedintelui iniţiativele avute şi al cărui asentiment era indispensabil în materie de politică externă, nespus de fericit să-şi poată face simţită puterea, a refuzat să ratifice tratatul de la Versailles (noiembrie 1919). Omul care, vreme de opt ani, se aflase la cârma Statelor Unite şi simbolizase voinţa lor de reformă şi voinţa lor de pace avea să fie învins la alegerile din 1920. Aşa că Statele Unite trebuiau să rămână în afara acelei Societăţi a Naţiunilor la a cărei constituire contribuise atât de mult reprezentantul lor. Refuzul Senatului marchează dorinţa de a limita autoritatea prezidenţială, poate chiar de a pune capăt experienţelor reformiste. Acesta reprezintă, de asemenea, o dezaprobare globală a întregii politici externe promovate de ultimii preşedinţi şi exprimă votul naţiunii pentru revenirea la tradiţia strictei neutralităţi. Izolaţionismul triumfă. Victoria republicanilor din 1920 arată, de asemenea, importanţa crescândă a populaţiei din Middle West care nu vrea să mai aibă nimic în comun cu bătrâna Europă. Ea are la bază legile restrictive referitoare la imigraţie, votate în 1921 şi 1924. America se retrage în ea însăşi şi, odată depăşită scurta criză de adaptare declanşată la sfârşitul războiului, se hotărăşte să se consacre în mod exclusiv căutării fericirii şi prosperităţii.

Americanism şi „prosperity" (1920 — 1929)

Victoria republicană din 1920 are, aşadar, consecinţe mult mai mari decât o banală răsturnare a majorităţii: nu este un simplu accident de politică internă, ci sfârşitul unui capitol. Deşi participarea lor la politica lumii le-a adus, dacă socotim bine, mai multe avantaje, decât neajunsuri, Statele Unite se hotărăsc să nu se mai lase târâte în ciocnirile de pe bătrânul continent care, văzute de pe celălalt

ţărm al Atlanticului, par nişte absurde certuri de familie. Mai mult, implicarea în aceste diferende înseamnă un risc pentru unitatea morală a poporului american. Nu este, oare, acesta alcătuit din descendenţi ai tuturor naţiunilor din Europa? Prezenţa unui nucleu puternic de germano-americani provocase multă nelinişte în timpul războiului împotriva Germaniei. Aşa că atât structura poporului american, cât şi interesele sale impuneau întoarcerea la o neutralitate strictă. Promulgate în mai multe etape, o serie de legi vor întări măsurile de siguranţă destinate să împiedice apariţia unor noi elemente surprinzătoare de genul acelora care târâseră Statele Unite în război.

Mai mult, americanii întorc în mod hotărât spatele Europei şi caută să reducă la minimum relaţiile cu aceasta. Elanului entuziast al intervenţiei i-au luat locul foarte repede retragerea şi decepţia; intervenţia a adus numai necazuri. Pacea îi dezamăgeşte pe americani în idealismul lor; reaua voinţă arătată de Aliaţi în ceea ce priveşte achitarea datoriilor nu corespunde deloc concepţiei lor despre ceea ce înseamnă onestitatea în afaceri. În toate privinţele, America se retrage în sine însăşi şi se baricadează. Acceptând pentru prima oară punctul de vedere al celor neliniştiţi să vadă cum „americanii" proaspăt sosiţi din Europa îi inundă pe adevăraţii americani, Congresul stabileşte o serie de restricţii riguroase la admiterea noilor imigranţi; până atunci, doar asiaticii, de a căror invazie se temeau statele riverane Pacificului, făcuseră obiectul unor măsuri de acest gen. Legea din 1924, mai aspră decât cea din 1921, stabileşte şi un procentaj: fiecare stat european îşi vede limitat contingentul de admişi la 3% din numărul celor stabiliţi în 1890, ultimul an în care elementele provenite din ţările nordice fuseseră mai numeroase decât slavo-latinii. Statul cel mai liberal din

lume în ceea ce priveşte circulaţia persoanelor devine unul dintre cele în care accesul este cât se poate de dificil. De la aproape un milion, numărul mediu anual de imigranţi scade până la în jur de 100.000. America este convinsă că, în felul acesta, civilizaţia sa este salvată, iar patronii şi muncitorii se felicită că au îndepărtat agitatorii şi concurenţa de pe piaţa locurilor de muncă. Dar Statele Unite, poate fără să-şi dea seama, au secat unul dintre izvoarele uimitoarei lor prosperităţi.

De multă vreme primitoare în ceea ce priveşte oamenii, America nu a fost niciodată astfel când a fost vorba de produsele Europei: protecţionismul vamal este întărit şi mai mult de administraţia publică. În felul acesta, devine inaccesibilă în faţa ideilor, a teoriilor considerate subversive, a tot ceea ce ar putea contamina spiritele şi ar altera regimul sau sistemul de viaţă. O anumită tradiţie politică şi morală, născută din sentimentul superiorităţii Americii, severă cu nonconformismul, xenofobă şi chiar rasistă, aceea care a inspirat rând pe rând votul lui *Alien Bill* sub John Adams, mişcarea nativistă sau acel *Know nothing* şi Ku Klux Klanul, ţâşneşte din nou la suprafaţă, din adâncurile naţiunii americane, şi face legea. Nu este deloc bine să fii străin sau să proferezi opinii heterodoxe. Doi nefericiţi anarhişti italieni, Sacco şi Vanzetti, bănuiţi de o crimă pe care au negat-o întotdeauna cu încăpăţânare, sunt trimişi, după ani de aşteptare, pe scaunul electric (1927); execuţia lor provoacă un val de indignare în Europa, anunţând tulburările iscate mai târziu de afacerea Rosenberg. *American Legion* denunţă infiltrările comuniste. America protestantă nu are încredere în papistaşi, catolicismul său îl face pe candidatul democrat la preşedinţie din 1928, Alfred Smith, să piardă o parte din voturile din Sud, contribuind la succesul adversarului său

republican. America puritană a sectelor şi a cumpătării traduce grija sa pentru moralitate în dispoziţii legale: un al 18-lea amendament la Constituţie interzice pe întreg teritoriul Statelor Unite fabricarea, comercializarea şi consumarea tuturor băuturilor alcoolice, chiar şi a celor foarte slabe (1919). Contrabanda dă naştere unui comerţ clandestin de proporţii uriaşe, a cărui amploare este egalată doar de aceea a dispozitivului poliţienesc destinat să o reprime; luptele dintre *bootleggers*[31] şi poliţişti au umplut paginile ziarelor, iar prohibiţia acreditează imaginea unei Americi puritane, ipocrite şi conformiste.

Aceste trăsături de fond se exprimă, în plan politic, prin victoriile repetate ale Partidului Republican. În sistemul partidelor politice, republicanii întruchipează mai degrabă vechile însuşiri ale poporului american – votul republican constituind un brevet de vechime, în timp ce noii veniţi îi preferă pe democraţi. În decurs de zece ani, trei republicani se succed la Casa Albă: Harding, care moare subit (august 1923) şi căruia, în urma unei serii întregi de scandaluri, i se crease o imagine care amintea în mod supărător de Grant; vicepreşedintele său Coolidge, reales în 1924, şi Herbert Hoover, ales în 1928, în defavoarea lui Smith. Era un *self-made man*, care făcuse repede avere, un tehnician având reputaţia unui administrator încercat. Personalitatea lui Hoover e reprezentativă pentru anumite trăsături şi calităţi ale caracterului american. Aptitudinile sale îl făceau cât se poate de potrivit pentru a prezida destinele unei societăţi tehniciste.

---

[31] *Bootleggers*, contrabandiştii de alcool în timpul Prohibiţiei (1920 – 1933). Dacă la început aceştia aduceau alcoolul din Bahama sau Cuba, după întărirea pazei de coastă, au început să fabrice ei înşişi băuturile interzise. Într-o semnificaţie mai largă termenul va fi asociat fenomenelor de gangsterism şi crimă organizată ce au însoţit această perioadă.

Într-adevăr, dacă, începând din 1920, Statele Unite păreau să se întoarcă spre trecut, încercând să oprească mersul istoriei, cel puţin într-un domeniu, acela al economiei, se străduiau să grăbească pasul şi au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a devansa cursul evenimentelor. Războiul grăbise mişcarea firească a extinderii lor în acest domeniu. Necesitatea de a se îngriji de cele trebuincioase Aliaţilor, ca şi de a-şi echipa propria armată a stimulat industrializarea. Poziţia lor financiară se inversase: din debitoare, Statele Unite erau acum creditoare, întrucât guvernele europene îşi lichidaseră investiţiile şi contractau împrumuturi. Întreaga Americă se lansează cu ardoare într-o adevărată cursă a prosperităţii. Metodele americane, normarea, standardizarea, taylorizarea[32], structurile economice, concentrarea capitalului şi specializarea îşi alătură efectele, dând naştere unuia dintre acele procese de acumulare, proprii dezvoltărilor economice. Creditul se multiplică la infinit. Opiniile lui Ford în ceea ce priveşte remunerarea muncii, care încep să precumpănească, modifică întru totul raporturile patronatului cu salariaţii. Mărirea salariilor, departe de a avea efecte dăunătoare asupra antreprizei, este în interesul acesteia: sporeşte puterea de cumpărare şi face din orice muncitor un consumator. Creşterea continuă a nivelului de trai determină o extindere la fel de continuă a pieţei şi maschează consecinţele stopării imigrării. Noile ramuri ale

[32] Termenul provine de la numele inginerului american Frederick W. Taylor (1856 – 1915) care, preocupat de creşterea randamentului muncitorilor, a creat practic o nouă disciplină, managementul ştiinţific, în care planificarea şi coordonarea muncii erau considerate poziţii primare ale procesului de producţie. În viziunea lui Taylor, acest proces trebuia decupat în operaţii clare, planificate pentru o mişcare continuă, eliminîndu-se „timpii morţi", într-o rutină mecanică care să sporească productivitatea.

industriei, în special construcţia de automobile şi producţia cinematografică, sunt în fruntea acestei mişcări. Administraţia aplică fără zel legislaţia antitrust. Republicanii sunt, astfel, de acord, în acelaşi timp, şi cu ortodoxia lor liberală, dar şi cu opinia întregii societăţi care vede în prosperitate recompensa şi efectul aplicării liberalismului. Politica se dă în lături în faţa economicului; deflaţia, reducerile bugetare, degrevările fiscale, eliminarea tuturor formelor de control guvernamental creează condiţii favorabile expansiunii economice. Izolaţionismul şi liberalismul constituie cele două principii fundamentale ale administraţiei republicane. O fabuloasă prosperitate vine să demonstreze justeţea acestei politici.

La drept vorbind, câteva umbre întunecă, totuşi, acest tablou. Extracţia de huilă şi industriile textile se aflau mult în urma ramurilor cele mai prospere. Agricultura, mai cu seamă, nu participa deloc la euforia generală; într-o economie în ascensiune, preţul produselor agricole rămânea staţionar şi mulţi fermieri, incapabili să scape de ipoteci, sunt nevoiţi să devină angajaţii unei bănci pe propriul lor pământ sau să-şi caute în altă parte de lucru. Problema rasială continuă, de asemenea, să dea mari bătăi de cap; o dată cu înflorirea industriei de război care aspirase spre Nord o importantă forţă de lucru de culoare, ea se punea acum pe întreg teritoriul Statelor Unite. Dar aceste pete negre treceau neobservate în tot acest tablou strălucitor şi, în nici un caz, nu tulburau optimismul general. Legitimitatea instituţiilor politice, înaltul grad de perfecţiune al sistemului economic şi superioritatea modului de viaţă american erau literă de lege. De altfel, prosperitatea continuă, sporirea regulată a venitului naţional, creşterea necontenită a nivelului de trai nu constituiau, oare, nişte dovezi în acest sens cât se poate de evidente?

Capitolul VIII

NEW DEAL ŞI RESPONSABILITATE MONDIALĂ

Or, iată că două fapte, la fel de imprevizibile în momentul în care America îl alegea pe Herbert Hoover, vin, rând pe rând, să contrazică două dintre principiile politicii republicane: liberalismul în economie şi izolaţionismul în relaţiile externe, zdruncinând încrederea în bazele societăţii americane. Unul este de ordin economic şi va nărui prosperitatea: este vorba despre Marea Criză din 1929. Celălalt vine din afara Statelor Unite şi le va ameninţa securitatea: dezvoltarea statelor totalitare şi succesul crescând al tentativelor lor de a stăpâni lumea. Primul are ca efect abandonarea liberalismului şi experienţa politicii de *New Deal* [33]. Celălalt face ca tradiţia de neutralitate să fie anulată, antrenând America într-un nou conflict mondial în care responsabilităţile pe care şi le va asuma vor fi şi mai mari decât în 1917. O consecinţă comună a acestor două evoluţii va fi extinderea considerabilă a puterilor executivului federal. Aceste mari transformări vor fi dirijate de către unul dintre cei mai mari preşedinţi pe care i-a cunoscut vreodată istoria Statelor Unite: Franklin Delano Roosevelt.

---

[33] *New Deal*, „noua afacere, înţelegere", dar şi „noua împărţire" (la jocul de cărţi). Termenul a fost preluat din discursul lui F.D. Roosevelt la obţinerea nominalizării democrate pentru alegerile prezidenţiale din 1932, desemnând noul program destinat refacerii economice în condiţiile Marii Crize. *New Deal* şi-a propus, de altfel, atât modificarea principiilor ce guvernau practica economică a vremii, cât şi realizarea unui echilibru între interesele economice conflictuale din societate.

Marea Criză

Totul începe printr-un simplu accident în lumea bursei. Pe 21 octombrie 1921, în Wall Street, mai multe milioane de titluri sunt propuse spre vânzare fără să găsească cumpărător. Pe 23, 6 milioane de titluri sunt puse în vânzare. Pe 24, acţiunile scad şi mai mult; aproape 13 milioane de titluri sunt aruncate pe piaţă, fiind plasate cu mare greutate: aparatul care anunţă cursul, acel *ticker*, se blochează, provocând o întârziere de patru ore a operaţiilor bursiere. Momentele de însănătoşire aparentă şi cele de agravare a bolii alternează. Acţiunile continuă să scadă; pe 29, peste 16 milioane de titluri invadează piaţa. În zece zile – „decada neagră" – zeci de milioane de titluri îşi schimbă proprietarul, pierzând 30 sau 40% din valoarea lor, uneori chiar 50%. Valoarea globală a acţiunilor cotate pe Wall Street, estimată la 89 de miliarde de dolari la 1 septembrie, scade la 71, ceea ce reprezintă o depreciere globală de 20%. Clientela începe să se neliniştească, dar nu foarte tare. La ce bun să intre în panică? Istoria financiară a Statelor Unite a cunoscut şi clipe mult mai grele. Cursul revine, la sfârşitul lui octombrie, la nivelul de la începutul anului. Nu este, deci, decât una dintre acele mici crize necesare pentru asanarea pieţei.

Raţionamentul păcătuieşte printr-un exces de încredere. Să reduci prăbuşirea cursului la un simplu accident al bursei înseamnă să minimalizezi locul pe care îl ocupă creditul în economia americană. Totul se sprijină pe credit. Creditul pune totul în mişcare, atât în ceea ce priveşte consumul, cât şi în ceea ce priveşte producţia; agricultura însăşi, după cum am văzut, depinde în mare măsură de credit. Este, de asemenea, punctul cel mai vulnerabil. Pentru o economie atât de legată de credit, o criză financiară este ca un stop cardiac: o dată cu lipsa creditului, circulaţia este compromisă în toate zonele acestui corp uriaş. Întreprinderile industriale sau comerciale văd cum vistieriile lor sunt secate; băncile, incapabile să satisfacă toate cererile, explodează una după alta, provocând, la rândul lor, falimentul în lanţ al unei mulţimi de firme. Cele care nu-şi închid porţile îşi încetinesc activitatea şi concediază o parte din personal; şomerii

reprezintă tot atâţia cumpărători mai puţin. Încep să se acumuleze stocurile, banii care intră sunt din ce în ce mai puţini, de unde alte falimente. Printr-o înlănţuire inexorabilă, toate mecanismele care în trecut contribuiau încă la edificarea unei prosperităţi din ce în ce mai mari acţionează acum în sens invers; este un ciclu infernal. Încetinirea activităţii determină şomajul, şomajul reduce activitatea, toată lumea restrângându-şi, de nevoie sau din precauţie, cheltuielile. Şomajul se întinde ca o pată de ulei: 3 milioane de şomeri şase luni mai târziu, 4 la capătul unui an, 7 după doi ani, 11 în octombrie 1932, adică a zecea parte din totalul populaţiei şi mai mult de un sfert din populaţia activă. Producţia industrială ajunge acum la mai puţin de jumătate din nivelul atins în 1929.

La început, situaţia este privită cu optimism: este imposibil ca ea să se prelungească. Este ceea ce afirmă preşedintele Hoover care îşi dă toată silinţa să-i liniştească pe concetăţenii săi: „prosperitatea vă aşteaptă la colţul străzii". Este, de asemenea, pronosticul avansat de aproape toţi experţii. Dar, curând, societatea americană trebuie să se încline în faţa evidenţei: criza durează, scăderea acţiunilor se prelungeşte, se înstăpâneşte marasmul. Această criză nu este, în mod categoric, o criză ca toate celelalte şi opinia publică americană, în starea de confuzie în care se află, începe să se îndoiască de faptul că s-ar putea întrevedea vreo ieşire. Nu este oare această criză, care afectează toate structurile economiei şi zguduie din temelii societatea americană, o consecinţă a modului în care este ea organizată? Efectul cel mai grav al dezastrului economic este, poate, criza morală pe care o provoacă. Americanii îşi pierd, pentru prima oară, încrederea în dogma liberei iniţiative, în virtuţile iniţiativei private şi în adevărul preceptelor liberale. Optimismul care alimenta experienţa americană şi care îşi găsea în reuşita acestei experienţe propria sa justificare este de-acum

grav afectat. Îndoiala începe să încolţească în minţile americanilor. Naţiunea traversează o criză a încrederii, cea mai gravă din istoria ei şi care va lăsa urme adânci. Douăzeci de ani vor fi necesari, dacă nu pentru a le şterge definitiv, măcar pentru a le estompa, timp în care generaţia care a trăit criza va putea fi înlocuită de următoarea.

Douăzeci de ani reprezintă, de asemenea, durata administraţiei democrate (1933 – 1953). Criza are, într-adevăr, consecinţe politice: republicanii s-au arătat total neputincioşi în a înţelege şi a remedia situaţia. Incapacitatea lor de a acţiona este aspru sancţionată de alegători. Compromis ca urmare a pronosticurilor sale optimiste, dezminţite în mod categoric de evoluţia ulterioară a evenimentelor, nefericitul preşedinte Hoover se va prezenta resemnat la alegerile din noiembrie 1932, fără să îşi facă nici o iluzie. Situaţia este catastrofală, curba atinge nivelul cel mai scăzut: aproximativ 12 milioane de şomeri, indicele producţiei industriale este la 48,7 (100 în 1929), cursul grâului şi bumbacului, la o treime din nivelul atins în 1929. O victorie a democraţilor era în logica lucrurilor; aceştia deţineau, deja, majoritatea în Camera Reprezentanţilor, din noiembrie 1930. Mânaţi de dorinţa de schimbare, alegătorii ar fi votat pe oricare nou venit.

Franklin Roosevelt

Or, candidatul american era departe de a fi un nou venit. El avea să fie şansa Partidului Democrat, a republicii americane şi, fără îndoială, a lumii libere, de a propune o asemenea personalitate de prim rang în funcţia de preşedinte al Statelor Unite. Franklin Delano Roosevelt era înzestrat cu un mănunchi de însuşiri care nu aveau cum să nu seducă electoratul: un surâs eminamente fotogenic, o voce persuasivă (este prima campanie electorală

în care e implicat şi radioul), o tărie de caracter care îi îngăduie să îndure, ba chiar să învingă parţial infirmitatea de care suferea, numele pe care îl purta (Theodore era vărul său), experienţa în domeniul afacerilor publice (fusese subsecretar la Marină în timpul Primului Război Mondial şi guvernator al statului New York, unul dintre statele care joacă întotdeauna un rol decisiv în alegerea preşedintelui). Succesul său, oricum asigurat, va fi de o amploare fără precedent: va obţine majoritatea în 42 de state din 48, dintre care unele votaseră aproape întotdeauna pentru republicani, având 23 de milioane de voturi, faţă de cele mai puţin de 16 ale contracandidatului său. Rareori un preşedinte avea să dispună la începutul mandatului său de un asemenea capital de încredere.

Victoria democraţilor

Geniul politic al lui Roosevelt va consta în transformarea acestui succes de circumstanţă într-un triumf durabil şi a adeziunii pasagere a alegătorilor, într-un ataşament solid faţă de Partidul Democrat. O fracţiune importantă a electoratului american este, într-adevăr, instabilă şi votul său fluctuant decide de multe ori soarta confruntării dintre republicani şi democraţi. Începând cu anul 1865, partidul republican avusese întotdeauna asigurată majoritatea: Wilson nu a devenit preşedinte decât în urma unei sciziuni între republicani. Criza îi aduce la Casa Albă pe democraţi. Roosevelt îi va menţine aici douăzeci de ani. Raportul de forţe dintre cele două partide se răsturnase.

Criza apropie în mod accidental mai multe grupări cu tradiţii şi interese deosebite, pe care circumstanţele, evoluţia situaţiei şi abilitatea politică a lui Roosevelt, în egală măsură şef de partid şi şef de stat, le vor menţine strâns sudate. Este, mai întâi, Sudul, *the solid South*, numit astfel datorită ataşamentului său

faţă de partid. În interiorul coaliţiei democrate, Sudul este un element conservator, reacţionar chiar, în mod deliberat rasist şi opunându-se în mod sălbatic oricărei încercări de instaurare a unei egalităţi efective între albi şi negri. Ceea ce nu îi împiedică pe alegătorii negri, cel puţin pe aceia care îşi exercită drepturile politice, o minoritate, să voteze, de asemenea, pentru democraţi. Fermierii formează un alt grup, care este recunoscător administraţiei democrate pentru faptul de a-i fi scos dintr-o situaţie dezastruoasă. Devalorizarea dolarului şi politica inflaţionistă vor face ca datoria lor să dispară, în timp ce măsurile de susţinere a preţurilor agricole îi vor pune la adăpost de fluctuaţiile economice. Motive apropiate îi leagă şi pe muncitorii din industrie de democraţi. În afară de reducerea şomajului, sindicatele mai trebuie să mulţumească administraţiei şi pentru grija de a le consulta în pregătirea unora dintre deciziile pe care urmează să le ia. Sindicalismul face mari progrese sub preşedinţia lui Roosevelt. Constituită pe bază de meserii, bătrâna *American Federation of Labor* se vede concurată de o organizaţie mai dinamică, *Congress of Industrial Organization*, care încadrează în federaţiile industriale acele categorii profesionale faţă de care aristocraţia muncii nu manifestă nici un interes (1936). Competiţia dintre cele două centrale este profitabilă pentru muncitori, adeziunile se numără cu miile. Sindicatele încep să se arate interesate de problemele politice; ele trec la educarea aderenţilor lor. Americanii de dată recentă, imigranţii proaspăt sosiţi sau cei al căror proces de asimilare a fost mai dificil, întrucât îşi păstrează particularităţile, sau pe care originea îi separă şi mai mult de fondul anglo-saxon, votează, de asemenea, pentru democraţi: irlandezii, italienii, slavii, majoritatea catolicilor, evreii, toate minorităţile etnice. De aceea New York-ul, cel mai mare oraş evreiesc din lume, de asemenea, cel unde se află cei mai mulţi irlandezi şi una dintre metropolele slave, este şi el un bastion al democraţilor. Albii din Sud, negrii, fermierii, muncitori, minorităţile confesionale sau rasiale, toate acestea sunt elementele disparate a căror coaliţie îl poartă în triumf la preşedinţie pe candidatul democrat şi pe care Roosevelt le va menţine unite atâta timp cât va trăi.

Ales în noiembrie 1932, Roosevelt nu-şi poate intra în atribuţii decât pe 4 martie 1933. Pe durata acestor patru luni, situaţia se agravează şi mai mult; şomajul creşte, paralizia se extinde, băncile continuă să dea faliment în serie (5500, începând din anul 1930) – pe 4 martie, instituţiile de credit îşi închid porţile pe întreg teritoriul. Economia americană atinge fundul prăpăstiei. Totul este lăsat pe seama iniţiativelor noii administraţii. De puţine ori un preşedinte se va întâlni cu o situaţie atât de dezastruoasă, se va simţi împovărat de o asemenea responsabilitate şi va dispune de posibilităţi de acţiune atât de mari.

New Deal

Roosevelt acţionează imediat, cu o hotărâre care trezeşte din nou încrederea. Congresul, care nu-i poate refuza nimic, votează pe loc, cu o foarte mare majoritate, adesea în unanimitate, toate propunerile de legi transmise de preşedinte. Activitatea legislativă este prodigioasă. În mai puţin de trei luni, de pe 9 martie până pe 16 iunie 1933 – cele o sută de zile de experimentare a noii politici *New Deal*, Camerele adoptă mai multe texte decât în cei patru ani ai administraţiei Hoover. Procesul se derulează cu o rapiditate extraordinară; anumite texte sunt stabilite, discutate, cotate şi semnate în aceeaşi zi. Puterea de influenţă a celor mai multe dintre ele este fără precedent, iar în ansamblu aceste legi modifică radical obiceiurile, tradiţiile şi structurile societăţii, economiei şi politicii americane.

Principalele legi au fost pregătite din noiembrie până în martie, de către preşedinte, împreună cu micul grup de intelectuali şi de specialişti care formează al său *brain trust* [34]. Importanţa anturajului prezidenţial creşte o dată

[34] *Brain trust*, „trustul creierelor", desemna iniţial grupul de consilieri ce l-a însoţit pe F.D. Roosevelt în timpul primei sale campanii pentru

cu sporirea puterii preşedintelui. Mulţimea aceasta de legi care se referă la toate domeniile nu se încheagă, totuşi, într-un ansamblu sistematic. Roosevelt nu este un doctrinar. *New Deal* nu exprimă atât un program, cât o atitudine fundamentală: republicanii asistaseră neputincioşi la ravagiile crizei, în timp ce Roosevelt înţelege să reacţioneze. *New Deal* este, în primul rând, un act de credinţă în virtuţile acţiunii, refuzul de a admite fatalitatea crizei. Aceasta este semnificaţia sa: cărţile sunt împărţite din nou şi partida trebuie să reînceapă pe baze mai juste. Experienţa lui Roosevelt se înscrie astfel, chiar dacă metodele sunt noi, în tradiţia credinţei optimiste în geniul naţiunii americane. *New Deal* se sprijină pe câteva postulate: să repună în mişcare activitatea productivă, să stimuleze cererea şi să facă să crească puterea de cumpărare a muncitorilor şi ţăranilor – toate acestea stau, în situaţia catastrofală actuală, doar în puterea statului federal. Aşadar, acesta şi numai acesta trebuie să pună din nou pe picioare, la întreaga sa capacitate, economia americană. Politica deflaţionistă a republicanilor a dat greş; democraţii vor practica o inflaţie controlată. Renunţarea la etalonul de aur, devalorizarea dolarului (de la 30% la 40%), acordarea unor avansuri financiare din vistieria statului şi a unor mari facilităţi în ceea ce priveşte creditul sunt o serie de măsuri care trebuie să conducă la revigorarea economiei. Experienţa a demonstrat, de asemenea, cât de eronate erau maximele liberale şi cât de nocivă era ideea unei concurenţe nelimitate; statul trebuie să intervină pentru a o reglementa, pentru a organiza raporturile dintre membrii societăţii şi pentru a apăra interesele legitime ale

---

preşedinţie (1932). Raymond Moley, Rexford G. Tugwell şi Adolph A. Berle Jr., toţi profesori la Columbia University, au fost apoi principalii membri care au conceput coordonatele *New Deal*-ului.

salariaţilor. Orientările economice din *New Deal* se prelungesc într-un program social. Aceste principii trasează un cadru acţiunii administraţiei; în aplicarea lor, Roosevelt, al cărui empirism îi dictează conduita, se inspiră din realitate, având grijă să nu dea prea multă ascultare celor prea grăbiţi şi să se supună opiniilor majorităţii.

Băncile sunt toate închise, iar creditul este paralizat? O lege de urgenţă, propusă şi votată pe 9 martie acordă mari puteri organismelor federale, reglementează toate tranzacţiile pe bază de credit, interzice tezaurizarea şi exportul de aur. Un moratoriu acordă o amânare băncilor. Opt zile mai târziu, 5.000 de bănci îşi redeschid porţile. Şomerii se pot număra cu milioanele? Washingtonul pune la dispoziţia statelor 500 de milioane de dolari şi declanşează un vast program de lucrări publice: construirea de şcoli, amenajarea unor aeroporturi, o serie de canalizări – acestea dau de lucru milioanelor de şomeri care redobândesc, o dată cu speranţa şi încrederea, o putere de muncă de care producţia beneficiază numaidecât. Amenajarea văii fluviului Tennessee, în vederea electrificării şi irigării regiunilor învecinate, este finanţată sub egida *Tennessee Valley Authority* (TVA), o întreprindere grandioasă care va transforma peisajul şi condiţiile de viaţă pe o întindere vastă. Un corp de protecţie civilă asigură locuri de muncă pentru 250.000 de oameni, angajaţi în operaţia de reîmpădurire. Fermierii vând în pierdere, cursul produselor agricole se prăbuşeşte şi ei sunt înglodaţi în datorii uriaşe? *Agricultural Adjustment Act* (AAA, 12 mai 1933) şi alte diverse legi organizează creditul agricol, îi determină pe agricultori să reducă producţia excedentară de mărfuri, printr-un regim de subvenţii direct proporţional cu suprafeţele necultivate, stabilesc un sistem de preţuri garantate. Împrumuturile pe termen lung, cu o dobândă modică, şi inflaţia continuă îi ajută să se pună pe picioare. Între 1933 şi 1939, venitul mediu al fermierilor aproape că se dublează: iată-i ajunşi la acea stabilitate la care aspirau. *National Industrial Recovery Act* (*NIRA*, 16 iunie 1933) face pentru industriaşi şi pentru salariaţi ceea ce AAA

făcuse pentru fermieri: fixarea unor preţuri minime, reducerea zilei de lucru, o serie de coduri ale unei concurenţe loiale în diverse domenii, redactate după un model uniform, pe care preşedintele are autoritatea de a le impune industriaşilor care nu le vor aplica în mod spontan. Toate acestea urmează să restrângă oferta şi să absoarbă excedentele. Cererea este stimulată prin avansarea de credite şi prin lansarea unor proiecte industriale şi economice de mari dimensiuni. Aceste reglementări reprezintă o garanţie pentru muncitorii care văd cum salariile lor cresc, cum locurile de muncă sunt de-acum stabile, cum delegaţii lor sunt asociaţi la redactarea unor coduri, admişi să participe la negocierea acordurilor colective.

Pe 16 iunie, când Congresul îşi suspendă lucrările, Statele Unite par să fi înfăptuit un soi de revoluţie: un capitol din existenţa lor este închis, un altul începe. Chiar şi aceia care îi contestă spiritul, sau îi critică metodele trebuie să fie de acord că bilanţul acestei experienţe este pozitiv: şomajul a scăzut, economia şi-a revenit, indicii de producţie sunt în creştere, băncile au fost redeschise, fermierii îşi vând produsele la preţuri mai avantajoase. Roosevelt a salvat Statele Unite de la o catastrofă financiară, a evitat convulsiile sociale, poate chiar o revoluţie. I-a redat poporului american încrederea în soarta sa şi a făcut ca toate instituţiile vieţii sociale şi economice să-şi recapete valoarea.

Structurile economiei americane ies profund modificate din această experienţă: intervenţia autorităţii publice, dezvoltarea legislativă, organizarea sindicatelor au îngustat foarte mult câmpul de aplicare a liberalismului şi au transformat capitalismul, poate salvându-l. Ordinea politică a fost, de asemenea, afectată: echilibrul dintre state şi statul federal este de acum înainte rupt în beneficiul Guvernului Federal. Reglementarea în domeniul economic şi al legislaţiei sociale devin de competenţa sa; evoluţia ulterioară a

evenimentelor va tinde să facă din state agenţii de execuţie ai politicii decise la Washington. Este o răsturnare a concepţiei care îi inspirase pe membrii Adunării Constituante din 1787 şi ultimul stadiu al unui proces aflat în derulare de multă vreme. Administraţia federală îşi extinde serviciile şi îşi măreşte efectivele, Washingtonul capătă înfăţişarea unei mari capitale administrative.

Rezistenţa la *New Deal*

Această activitate, ca şi consecinţele sale, nu sunt pe gustul tuturor. Primit la început cu un sentiment de uşurare unanim (aproape toate punctele sale principale au fost adoptate de Congres în cvasiunanimitate), *New Deal* începe să întâmpine o opoziţie crescândă – o parte dintre patroni, nemulţumiţi să vadă statul sprijinind revendicările salariaţilor lor şi stingheriţi de noile constrângeri; o parte dintre state, subordonate statului federal; o parte dintre republicanii geloşi pe rivalii lor politici; o parte dintre oamenii legii, foarte scrupuloşi în respectarea legalităţii. Roosevelt îşi găseşte adversari chiar şi în propriul său partid: o serie de conservatori care protestează împotriva unui presupus socialism. Această opoziţie disparată se regrupează pe teren juridic şi pledează pentru neconstituţionalitatea *New Deal*. Or, Curtea Supremă, cea mai înaltă autoritate în materie, declară neconstituţionale *NIRA* (mai 1935) şi *AAA* (ianuarie 1936). Dar *New Deal* are, de asemenea, şi partizani înfocaţi. Roosevelt a inaugurat o serie de noi forme ale relaţiei preşedintelui cu opinia publică, stând de vorbă, prin radio, cu întreg poporul american „la gura sobei". Şomerii de ieri, fermierii îşi amintesc de recentele lor nenorociri. În noiembrie 1936, Roosevelt este reales cu un avans şi mai mare faţă

de concurentul său republican: aproape 28 de milioane de voturi, faţă de 17. Democraţii deţin în Congres o majoritate zdrobitoare: 7/8 din Senat şi 3/4 din Camera Reprezentanţilor. Motivul este simplu: ţara aprobă *New Deal*. Roosevelt ştie să dea dovadă şi de supleţe, nu numai de fermitate: după ce ameninţase Curtea Supremă că va coborî vârsta membrilor acesteia, se conturează, totuşi, o apropiere. Roosevelt nu dă curs proiectului său şi Curtea se arată mai conciliantă. Abilitatea preşedintelui cruţă Statele Unite de un conflict constituţional, analog celui care îl opusese pe preşedintele Jackson Congresului. Adversarii trebuie să cedeze în faţa evidenţei: multe dintre dispoziţiile din *New Deal* au intrat deja în reflexele societăţii americane; este o iluzie să crezi că poţi reveni la starea anterioară de lucruri. Controversa se domoleşte. Agravarea situaţiei internaţionale contribuie şi ea la acest fapt, abătând atenţia preşedintelui de la problemele interne şi aducând o justificare suplimentară intervenţiei din ce în ce mai active a puterii federale în viaţa naţiunii.

În afara Statelor Unite, experienţa Roosevelt a avut un răsunet considerabil. Studiată, proslăvită, imitată (politica economică a guvernului Leon Blum se inspiră din ea), ea a părut să deschidă o cale de mijloc între anarhia liberalismului şi rigoarea unui dirijism planificator, ca şi între neputinţa democraţiei clasice şi excesele regimurilor totalitare.

Politica externă a lui Roosevelt

În cursul celui de al doilea mandat (1937 – 1941), preocupările pentru ceea ce se întâmplă în exterior vor lua din ce în ce mai mult locul atenţiei acordate problemelor interne.

Roosevelt era, în modul cel mai firesc cu putinţă, puternic atras de politica externă, ca orice om de stat bântuit de visul grandorii politice. Mai mult decât atât, întâmplarea face ca, în Statele Unite, acesta să fie sectorul prioritar al activităţii prezidenţiale. Prin tradiţie familială şi experienţă personală, Roosevelt cunoştea lumea şi se interesa de Europa. Fără să mai stea pe gânduri, imprimă politicii externe, asistat de secretarul său de stat, Cordell Hull, amprenta personalităţii sale. În noiembrie 1933, recunoaşte Guvernul sovietic, pe care diplomaţia americană îl ignora cu încăpăţânare de la Marea Revoluţie din Octombrie, ca şi, mai târziu, China lui Mao Zedong. Dar originalitatea liniei sale politice se manifestă mai ales în relaţiile cu celelalte republici americane: precursorii săi, de la McKinley încoace, interpretând doctrina Monroe dintr-o perspectivă imperialistă, acţionaseră pentru extinderea tutelei politice sau economice a Statelor Unite asupra celorlalte state de pe continent şi reuşiseră să facă din Marea Caraibelor un lac american. Pe parcursul a aproximativ douăzeci de ani, trupele federale interveniseră în Cuba, în Santo Domingo, în Mexic. Roosevelt, atât din diplomaţie, cât şi din convingere, rupe în mod ostentativ cu ceea ce vărul său numea politica de tip *big stick* („a bâtei groase") şi inaugurează raporturile de bună vecinătate. O serie de gesturi vin să confirme sinceritatea intenţiilor sale: din 1933, trupele americane sunt retrase din Nicaragua; amendamentul Platt, care stabilea, din 1901, un soi de protectorat asupra Cubei, este abrogat în 1934. Acţionează în acelaşi spirit în Haiti şi în Santo Domingo. Pentru statele americane, liniştite de aceste dovezi de bunăvoinţă, calea spre stabilirea unor relaţii mai apropiate este deschisă. Într-un climat de încredere mutuală, panamericanismul îşi recapătă sensul, se conturează

o solidaritate americană ale cărei baze sunt puse într-o serie de conferinţe interamericane. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Statele Unite vor culege roadele acestei atitudini clarvăzătoare şi generoase.

Părăsirea progresivă a statutului de neutralitate

Atenţia preşedintelui se îndreaptă curând spre Europa, al cărei cer se acoperă de nori aducători de furtună. Între alegerea sa şi preluarea efectivă a prerogativelor preşedinţiei, Adolf Hitler devenise cancelar pe 30 ianuarie 1930. Iniţiativele diplomatice şi militare ale noului conducător al Germaniei vor pune pacea în pericol. Începând din 1935, situaţia din Europa devine primejdioasă: campania italiană din Etiopia, războiul din Spania[35] amplifică riscurile şi demonstrează celor care nu vor să le ignore „voinţa de putere" a statelor totalitare. Roosevelt presimte pericolul, dar poporul american nu-l vede sau nu vrea să îl vadă, continuând să susţină că neutralitatea stă la temelia păcii şi constituie o garanţie a securităţii sale. Absent din Societatea Naţiunilor, ţinut în frâu de acest mod de a gândi al poporului american, ca şi de suspiciunile Congresului, Roosevelt îşi vede libertatea de acţiune mult restrânsă. În această poziţie dificilă, aflat între o situaţie a cărei agravare rapidă îi confirmă presimţirile pesimiste şi o opinie publică orbită de izolaţionism, care îşi poate imagina că poate rămâne în afara unui conflict, Roosevelt îşi va dovedi pe deplin calităţile de om de stat: nu renunţă la ideea de a acţiona, dar se fereşte să comită din nou

[35] Între 1936 şi 1939 s-a desfăşurat războiul civil spaniol între forţele republicane, de stânga, şi cele naţionaliste. Încheiat cu victoria forţelor naţionaliste conduse de generalul Franco, acest conflict a costat Spania peste 1 milion de victime.

eroarea lui Wilson de a porni la drum fără să fie sigur dacă va fi urmat. Îmbinând abilitatea cu îndrăzneala, se foloseşte din plin de toate posibilităţile pe care i le oferă legislaţia şi, în acelaşi timp, încearcă să o modifice: un amendament la *Legea Neutralităţii* (1937) autorizează vânzarea de armament beligeranţilor, cu condiţia să plătească în numerar şi să asigure transportul (*cash and carry*). Această dispoziţie care mai atenuează regimul de neutralitate definit în 1935, sub pretextul că tratează toate puterile pe picior de egalitate, avantajează de fapt democraţiile occidentale care dispun atât de posibilităţi financiare, cât şi de mijloacele de a-şi proteja căile de comunicaţie maritime cu Statele Unite. Fără să-i bruscheze pe alegători sau pe congresmeni, Roosevelt, cu răbdare, încearcă să pună opinia publică americană faţă în faţă cu realitatea – astfel, o va face să parcurgă drumul care va duce la acceptarea responsabilităţilor ce îi revin, uneori anticipând, alteori formulând o serie de sentimente de care opinia publică nu era conştientă încă. În octombrie 1937, un discurs rostit la Chicago marchează o etapă: Roosevelt constată eşecul izolaţionismului şi introduce o diferenţă între modul de a judeca democraţiile şi modul de a judeca dictaturile, idee, cu siguranţă, conformă caracterului democratic al instituţiilor americane, însă în dezacord fundamental cu principiul de neutralitate. Dar evenimentele evoluează mai repede decât opinia publică americană: cererii înspăimântate a lui Paul Reynard, care imploră America să nu lase ca Franţa să fie strivită, Roosevelt nu-i poate răspunde decât printr-o manifestare platonică de simpatie. În cursul campaniei electorale din toamna anului 1940, Roosevelt, care candidează pentru a treia oară – fapt fără precedent în istoria Statelor Unite şi pe care doar excepţionala gravitate a situaţiei îl face posi-

bil – crede că trebuie să promită, împotriva convingerii sale intime, că Statele Unite nu vor intra în război. Realegerea sa, mult mai dificilă decât în 1936, îi conferă suficientă autoritate pentru a obţine din partea Congresului votul pentru creditele şi măsurile necesare pentru securitatea Statelor Unite, în accepţiunea sa cea mai largă. Deja, în ajunul înfrângerii Franţei, mergând până la limita extremă a posibilităţilor de a se implica fără a intra în război, Roosevelt transferase Angliei 50 de distrugătoare, în schimbul închirierii unor baze necesare apărării zonelor din apropierea Golfului Mexic. După realegerea sa, determină Congresul să adopte formula *contractului de împrumut* care îi îngăduie să furnizeze ţărilor care apără democraţia tot ceea ce le este necesar şi nu-şi pot procura datorită penuriei financiare. *Contractul de împrumut* a fost inventat pentru Anglia. Aplicarea sa se va extinde asupra multor altor ţări; din vara lui 1941 şi URSS va beneficia de el. Statele Unite devin arsenalul democraţiilor. Rămânând dincolo de frontiera care desparte pacea de război, Roosevelt arată din ce în ce mai clar încotro se îndreaptă simpatiile Statelor Unite: Roosevelt şi Churchill stabilesc chiar un program comun care defineşte obiectivele de luptă ale acestor două ţări aliate fără să fie aliate (1941). Cele 8 puncte ale *Cartei Atlanticului*, care reiau tradiţia *Celor 14 puncte* ale lui Wilson, exprimă, într-un mod admirabil, idealismul generos al Statelor Unite. Ele vor avea un răsunet incalculabil. Pe timp de război, ele întruchipează speranţa popoarelor şi câştigă multe simpatii pentru cauza Aliaţilor. Pe timp de pace, ele vor fi o sursă de inspiraţie pentru revendicările coloniilor şi vor da o nouă înfăţişare lumii.

Intrarea în război

Frontiera dintre pace şi război nu încetează să se îngusteze. Japonia va cruţa Statele Unite de efortul de a se hotărî să sară pragul. În zorii zilei de 7 decembrie 1941, întrerupând brusc tratativele, care timp de mai multe luni au servit drept paravan pregătirilor sale militare, avioanele japoneze au atacat prin surprindere marea bază americană din Pearl Harbor, din Hawai. Escadra americană din Pacific, surprinsă la ţărm, a suferit pierderi considerabile[36]. Forţa de război americană a avut nevoie de câteva luni bune pentru a-şi reveni din dezastru, în vreme ce Japonia profită de acest răgaz pentru a lua în stăpânire întreg sud-estul Asiei. Dar agresiunea japoneză avea să facă, în mod indirect, un mare serviciu preşedintelui şi poporului american: erau împinşi să intre în război prin voinţa inamicului. A doua zi, Germania a declarat război Statelor Unite. Nu mai trebuia să se întrebe ce aveau de făcut; toate ezitările sunt spulberate, dezacordurile dintre partide dispar ca prin farmec, politica personală a lui Roosevelt şi voinţa poporului se suprapun. Statele Unite nu mai au de acum înainte decât un singur obiectiv: să intre în război şi să îl câştige. Timp de patru ani, istoria lor se va confunda cu aceea a celui de Al Doilea Război Mondial.

În ciuda avertismentelor lui Roosevelt, Statele Unite sunt foarte departe de a fi pregătite. Ajutorul acordat Marii Britanii a slăbit chiar capacitatea lor de luptă. Multă vreme, Statele Unite vor suferi înfrângere după înfrângere. Totul, sau aproape totul,

---

[36] Forţele navale americane au pierdut în mai puţin de 30 de minute cea mai mare parte a navelor grele (8 cuirasate, 3 crucişătoare, 3 distrugătoare, peste 180 de avioane şi mai mult de 2.300 de oameni). Pierderile japoneze au fost insignifiante: între 29 şi 60 de avioane, 5 minisubmarine şi mai puţin de 100 de oameni.

trebuie făcut în acelaşi timp: înrolarea, instruirea recruţilor, formarea cadrelor, proiectarea armelor, crearea uzinelor în care acestea să fie fabricate. Amploarea efortului ar fi putut descuraja alte popoare; Statele Unite sunt, însă, stimulate de această acţiune. Pe 6 ianuarie 1942, mesajul preşedintelui asupra stării Uniunii fixează obiectivele pe care industria naţională trebuie să le atingă înainte de sfârşitul anului. Cifrele par de neconceput: 60.000 de avioane, 45.000 de tancuri, 20.000 de tunuri DCA[37], nave cu un tonaj total de 18 milioane. Programul va fi executat. Statele Unite se sprijină şi pe vreme de război pe aceleaşi însuşiri de care au făcut dovadă şi pe vreme de pace. Economia lor se transformă în întregime într-o economie de război; teritoriul Statelor Unite nu mai este decât un arsenal imens care se îngrijeşte nu numai de armata şi flota americană, dar şi de armatele şi flotele tuturor Aliaţilor. Sute de noi uzine sunt create, în special în California şi în statele din Sud, şi acestea lucrează 24 de ore din 24. Capacitatea de producţie a oţelăriilor se ridică la cifre fabuloase; uzinele lucrează din ce în ce mai repede, *liberty ships* sunt construite în douăsprezece zile. Poporul american se adaptează în mod spontan profilului unei economii de război. Războiul capătă un caracter industrial, bogăţia resurselor şi organizarea perfectă îngăduie Statelor Unite să-şi cruţe oamenii şi să-şi strivească duşmanul sub greutatea unui material de război fabricat în serie mare. Acest efort gigantic duce la obţinerea unor victorii decisive, în principal pe două planuri: pe mare, unde activitatea şantierelor navale câştigă cursa contra-cronometru cu submarinele germane şi permite debarcările din Africa de Nord, din Pacific şi din Normandia; în aer, unde aviaţia americană îşi arată curând superioritatea. Stăpânirea deopotrivă a oceanelor şi a văzduhului deschide calea cuceririi continentului european.

Acest efort îşi va arăta curând efectele pe câmpul de luptă. Anglia şi URSS reuşesc să ţină pe loc adversarul; Statele Unite vor lua iniţiativa. Din noiembrie 1942, ele sunt în măsură să ducă la bun sfârşit o debarcare de mari proporţii, la mii de mile

[37] Tunuri antiaeriene.

de bazele lor, în Africa de Nord. Anul următor are loc debarcarea în Sicilia, apoi în Italia peninsulară. Pe 6 iunie 1944 se deschide, în Normandia, al doilea front. Numirea generalului Eisenhower la comanda trupelor aliate consacră poziţia dominantă a Statelor Unite în coaliţie. Unsprezece luni mai târziu, capitularea Germaniei hitleriste îndepărta definitiv una dintre cele mai mari ameninţări la adresa libertăţii umanităţii. Aportul armatei şi diplomaţiei americane la acest deznodământ a fost capital. Într-adevăr, diplomaţii nu abdicaseră de la îndatoririle lor. O serie întreagă de convorbiri purtate de Roosevelt cu conducătorii celorlalte mari naţiuni aliate contribuiseră la strângerea legăturilor şi la coordonarea eforturilor între cei trei mari Aliaţi, punând piatra de temelie pe care avea să se clădească pacea: Casablanca (ianuarie 1943, când anglo-saxonii decid să ceară capitularea fără condiţii a inamicului), Quebec (august 1943), Cairo (unde Roosevelt şi Churchill discută cu Tchang Kai-Chek), Teheran (noiembrie – decembrie 1943) şi Yalta (februarie 1945).

Meritele Statelor Unite erau cu atât mai remarcabile, având în vedere că fuseseră silite să lupte simultan pe două fronturi. Prioritatea acordată sectorului european nu împiedicase forţele americane din Pacific să întreprindă împotriva Japoniei o serie de operaţiuni militare dure şi costisitoare. Escadrele refăcute trecuseră la atac şi îi obligaseră pe japonezi să se mute dintr-un arhipelag într-altul, strângând cercul în jurul Japoniei. Explozia celor două bombe atomice de la Hiroshima şi Nagasaki va da ultima lovitură rezistenţei japoneze. Capitularea semnată pe *Missouri* (15 august 1945) făcea pereche cu capitularea Germaniei. Şi într-un caz, şi în celălalt, un general american se aflase în funcţia de comandant suprem: Eisenhower împotriva Germaniei, MacArthur împotriva Japoniei. Statele Unite erau, alături de URSS, marile învingătoare.

Capitolul IX

SUPERPUTEREA

După Roosevelt

Roosevelt, care fusese reales în noiembrie 1944 pentru un al patrulea mandat, avea să moară prea devreme pentru a mai fi martorul acestui dublu triumf al cărui artizan principal fusese. Un stop cardiac pune capăt, pe 12 aprilie 1945, celei mai îndelungate prezenţe în fruntea poporului american din istoria acestei naţiuni. Dispariţia sa neaşteptată putea arunca Statele Unite într-o stare de confuzie asemănătoare aceleia de după moartea lui Lincoln. Cum să înlocuieşti dintr-o dată o asemenea personalitate care, vreme de doisprezece ani, concentrase în mâinile sale puteri excepţionale şi se aflase la comanda celei mai mari transformări prin care trecuse vreodată republica? Statele Unite fuseseră aduse în poziţia de învingător pe toate planurile: economic, militar şi politic, dar totul era în curs de desfăşurare, nimic nu era definitiv. Războiul era virtual câştigat, dar pacea putea fi pierdută. Din fericire, succesorul lui Roosevelt, Truman, avea să fie un om de stat pe măsura acestor mari responsabilităţi. Acest mic negustor, intrat în politică după ce dăduse faliment, ales să fie dublura lui Roosevelt, se va dovedi a fi unul dintre cei mai buni preşedinţi ai Statelor Unite. În mai multe rânduri s-a arătat capabil să ia pe loc decizii capitale şi să facă în aşa fel încât acestea să fie puse în practică (utilizarea bombei atomice, doctrina Truman, intervenţia în Coreea, destituirea lui MacArthur). Partidul Democrat a avut, de asemenea, în persoana lui, un conducător excelent, experimentat, combativ, perfect cunoscător al tuturor dedesubturilor jocului politic, care avea să-l ducă, în 1948, la o neaşteptată victorie.

Statele Unite aveau să facă din nou aceleaşi erori ca după încheierea Primului Război Mondial? La fel ca şi cu douăzeci şi

cinci de ani mai devreme, încrederea corpului electoral se îndreaptă spre republicani care, la alegerile din noiembrie 1946, obţin majoritatea în cele două camere ale Congresului. Preşedintele Truman se află atunci într-o situaţie analogă aceleia în care se găsise Wilson, în faţa unui Congres republican. Ca şi atunci, supusă presiunii unei societăţi nerăbdătoare să-şi reia viaţa obişnuită şi obligată să şteargă cât mai repede urmele lăsate de război în plan politic şi economic, administraţia trebuie să renunţe la măsurile dictate de împrejurări, să suprime controalele, să repatrieze trupele; într-un interval foarte scurt, aproape 9 milioane de oameni sunt aduşi înapoi în America şi trimişi la casele lor. În America, demobilizarea este şi mai rapidă decât mobilizarea. Această grabă creează în centrul Europei un vid care face ca URSS să devină stăpână pe situaţie şi pe care Armata Roşie şi partidele comuniste naţionale vor încerca să îl umple. Dar paralela cu cealaltă perioadă de după război se opreşte aici. Statele Unite nu mai merg atât de departe pe drumul de întoarcere la izolaţionism, nu mai resping asumarea oricărei responsabilităţi şi Senatul aprobă (decembrie 1946) intrarea Statelor Unite în Organizaţia Naţiunilor Unite, a cărei cartă a fost stabilită de învingători la Conferinţa de la San Francisco.

Războiul Rece şi „conducătorul de corabie"

Deteriorarea situaţiei internaţionale şi teama de imperialismul sovietic determină repede Statele Unite să renunţe la izolaţionism. Încă din ziua de 12 martie 1947, Truman anunţă că va acorda asistenţă economică şi militară ţărilor ameninţate şi hotărăşte să ia locul Marii Britanii în Grecia şi în Turcia. Pe 5 iunie, într-un discurs istoric, secretarul său de stat, generalul Marshall, invită naţiunile europene să se pună de acord pentru a beneficia de un plan de ajutor economic finanţat de Statele Unite. Planul Marshall a

salvat Europa Occidentală de la un dezastru economic, protejându-l, în acelaşi timp, de grave dezacorduri sociale şi tulburări politice. Doi ani mai târziu, contribuţia americană la apărarea Europei capătă un caracter militar: la cererea guvernelor europene, speriate de „lovitura de la Praga", este conceput un sistem de alianţă, Pactul Atlanticului de Nord (4 aprilie 1949); Eisenhower devine comandant suprem al forţelor *NATO*. Pentru a treia oară, contingentele americane debarcă în Europa, dar în plină pace, cu titlu preventiv şi prin aplicarea prevederilor unui pact de alianţă, încheiat în prealabil.

Ameninţarea comunistă de la celălalt capăt al planetei crează îngrijorare în Statele Unite. Americanii nu au reuşit să determine o înţelegere între comuniştii chinezi şi aliatul lor Tchang Kai-Chek şi nici să-i împiedice pe primii să pună stăpânire pe China întreagă (1949). La 25 iunie 1950, armata Coreei de Nord invadează Coreea de Sud: este prima rupere a echilibrului stabilit în urma războiului. În doar douăzeci şi patru de ore, Truman reacţionează şi aruncă în luptă trupele staţionate în Japonia. ONU tutelează întreaga operaţie; alte naţiuni trimit contingente, plasate sub comanda lui MacArthur. Situaţia aminteşte de ajunul celui de-al Doilea Război Mondial: în Europa şi în Asia, două coaliţii se grupează din nou pe poziţii, având în frunte aceiaşi comandanţi supremi. Doar adversarul s-a schimbat: este aliatul de ieri, comunismul sovietic şi cel chinez. Dar Truman nu înţelege să se lase târât într-un conflict generalizat; astfel încât, pe 11 aprilie 1951, îi ia comanda generalului MacArthur ale cărui iniţiative ameninţau pacea lumii. După negocieri interminabile, supunându-se voinţei naţiunii, preşedintele Eisenhower pune capăt acestui război, printr-un armistiţiu care aduce o pace de compromis în această regiune.

Războiul Rece determină Statele Unite să se implice din ce în ce mai mult: epoca izolaţionismului este de mult apusă. Americanii fac parte din mai multe sisteme de alianţă (*NATO*,

SEATO [38], *ANZUS* [39]), încheie acorduri bilaterale cu numeroase ţări, semnează o serie de angajamente, care îi obligă să fie prezenţi. Întreţin, în afara teritoriului lor, peste o sută de baze militare, navale şi aeriene, pe toate continentele şi pe toate oceanele. Menţin o flotă în Mediterana şi o alta în apropiere de coasta chineză. Toate ţările care au dificultăţi financiare şi care nu dispun de capitalul necesar pentru a se dezvolta le solicită ajutorul. Dacă le este refuzat, se adresează Uniunii Sovietice; dacă le este acordat, nu sunt în nici un fel recunoscătoare Statelor Unite care, în ochii lor, suferă de un păcat fără leac: sunt bogate. Statele Unite duc în spate, atât din punct de vedere militar, cât şi din punct de vedere financiar, povara întregii lumi; din 1945 până în 1951, totalul creditelor de ajutor acordate în exterior avea să se ridice la 143 de miliarde de dolari. O povară care ar fi strivitoare pentru oricare altă ţară şi care este preţul plătit pentru superioritatea lor economică şi strategică.

Oriunde bănuiesc că există ameninţarea unor eventuale tulburări, Statele Unite intervin, mai ales în America, zonă considerată vitală pentru securitatea lor. În Cuba[40],

[38] SEATO, organizaţie regională defensivă creată prin Tratatul de Apărare Colectivă a Asiei de Sud-Est, semnat la Manila în 1954 de reprezentanţii Australiei, Franţei, Noii Zeelande, Pakistanului, Filipinelor, Thailandei, Marii Britanii şi Statelor Unite. Pactul îşi va încheia existenţa în 1977. SEATO a reprezentat unul dintre răspunsurile oferite cererilor Asiei de Sud-Est de a fi protejată împotriva expansiunii comuniste manifestă deja prin agresiune militară în Coreea şi Indochina sau prin mişcări subversive în Malaezia şi Filipine.

[39] ANZUS, organizaţia apărută în urma semnării în 1951 a Tratatului de Securitate între Australia, Noua Zeelandă şi Statele Unite, în scopul asigurării ajutorului reciproc în eventualitatea unei agresiuni. În 1986, datorită instituirii de către Noua Zeelandă a unei politici antinucleare ce a interzis prezenţa acestor arme pe teritoriul naţional, SUA a suspendat o mare parte din legăturile militare dintre cele două state.

[40] Episodul cubanez (1962) reprezintă unul dintre momentele de criză acută a relaţiilor dintre cele două supraputeri concurente după cel de-al Doilea Război Mondial. La încercarea sovieticilor de a instala în

Kennedy determină Moscova să dea înapoi şi sprijină guvernele care luptă împotriva gherilei. În Vietnam se implică progresiv, până se pomenesc angajate într-un adevărat război: trimit mai întâi doar consilieri militari, apoi trupe, ale căror efective vor ajunge să depăşească în final 500.000 de oameni; în cele din urmă, bombardează intens nordul Vietnamului.

Totuşi, relaţiile cu URSS se îndreaptă spre o normalizare după criza din Cuba (octombrie 1962). Ambele părţi devin conştiente de pericolul care le pândeşte şi încep să aibă sentimentul unei responsabilităţi comune, aşa că acceptă să se aşeze la masa tratativelor. Acordul de la Moscova, care interzice experienţele nucleare pe pământ, pe apă şi în aer (1963), inaugurează o serie de compromisuri care instaurează o oarecare solidaritate a celor două mari puteri în faţa primejdiei proliferării armelor atomice. Nixon, bine secondat de talentul diplomatic al lui Henry Kissinger, pune capăt Războiului Rece şi merge la Moscova şi la Pekin. În acelaşi timp, competiţia capătă un caracter ştiinţific şi tehnologic; după cursa având ca miză stăpânirea energiei nucleare, urmează cucerirea spaţiului, în care Statele Unite se lăsaseră întrecute de URSS. Un efort colosal şi superioritatea lor în electronică şi în alte domenii le îngăduie să recupereze întârzierea: în 1958 trimit în spaţiu un prim satelit, *Explorer*; în 1962, plasează pe orbită primul vehicul spaţial cu echipaj uman şi, mai ales, pe 21 iulie 1969, are loc debarcarea pe Lună – primii oameni care păşesc pe satelitul nostru sunt americani.

Cuba rachete nucleare ce puteau lovi teritoriul naţional american, preşedintele Kennedy va riposta dur, instituind embargo-ul total asupra insulei, ameninţând cu distrugerea transportoarelor sovietice şi solicitând poporului american să se pregătească pentru un eventual conflict nuclear. N. Hruşciov va ceda în final, retrăgând armamentul nuclear.

Rachetele au luat locul acelor *flat boats*[41] şi al transcontinentalelor. Cucerirea spaţiului este ultimul capitol al epopeii care a început cu drumul spre Vest.

Anii '70 sunt o perioadă proastă pentru America. În Vietnam, Nixon trebuie să suporte consecinţele unui război dezastruos. În ianuarie 1973, negocierile la care, din partea Statelor Unite, participă Kissinger, duc la plecarea trupelor americane. Este primul război pierdut de americani. Societatea este răvăşită. Are loc o retragere generală care lasă câmp liber iniţiativelor sovietice, în special în Africa. Sindromul vietnamez va paraliza Washingtonul. Statele Unite vor reveni în forţă după 1980. Amărăciunea umilinţelor îndurate în Iran şi o tresărire de orgoliu rănit vor contribui la victoria lui Reagan. Acesta se arată ferm hotărât să aducă din nou Statele Unite pe poziţia pe care trebuie să o ocupe în lume, în frunte: instalează în Europa rachetele Pershing pentru a restabili echilibrul nuclear rupt de proiectilele teleghidate sovietice; intervine în Granada, se lansează în iniţiativa strategică de apărare care va face teritoriul Uniunii inviolabil (*Iniţiativa de Apărare Strategică – SDI* sau *Războiul Stelelor*). Antrenând URSS într-o cursă în care aceasta se sufocă repede, Reagan îl convinge pe Gorbaciov să pună capăt Războiului Rece. Obţine, chiar, asentimentul acestuia în ceea ce priveşte Războiul din Golf. „Armada" care va opera sub comanda americanilor împotriva lui Sadam Hussein va demonstra superioritatea zdrobitoare a Statelor Unite, bazată pe tehnologia lor care, la ora actuală, este cea mai avansată. Americanii sunt astăzi singura mare putere din lume. Europa solicită intervenţia lor în Iugoslavia; ei acţionează pentru restabilirea păcii în Orientul Apropiat, dar ezită, din raţiuni de politică internă, să impună Israelului respectarea Acordului de la Oslo.

[41] *flat boats*, navele fluviale americane.

Democraţi şi republicani

Implicarea în politica lumii nu va abate atenţia Statelor Unite de la propriile lor probleme: de multe ori această implicare a determinat o serie de consecinţe în planul politicii interne. Astfel, în timpul Războiului Rece, frica de comunism, obsesia spionilor şi dorinţa de a păstra monopolul secretelor atomice vor declanşa în planul mentalităţii colective un fenomen ce va căpăta numele senatorului care îşi va clădi cariera tocmai pe exploatarea acestui sentiment: *maccarthysm*-ul. Vânătoarea de vrăjitoare în administraţie, în presă, în universităţi, la Hollywood va face numeroase victime printre cei suspectaţi că îi simpatizează pe roşii: procesul lui Alger Hiss[42] şi, mai ales, cel al soţilor Rosenberg[43] aveau să aibă cel mai mare răsunet. Un moment, intoleranţa şi procedurile inchizitoriale au creat temeri în ceea ce priveşte soarta democraţiei. Era oare garantarea drepturilor individuale incomparabilă cu securitatea naţională şi cu secretul nuclear? O reacţie liberală, venită din straturile cele mai profunde ale spiritului american, va mătura această resur-

---

42 Alger Hiss, oficial al Departamentului de Stat, acuzat de conspiraţie comunistă şi spionaj şi condamnat în 1950. Cazul său a părut la vremea respectivă să ofere substanţă senzaţionalelor acuzaţii ale senatorului Joseph R. McCarthy asupra Departamentului de Stat, deşi vinovăţia sa nu a fost demonstrată cu claritate niciodată.

43 Spre deosebire de cazul anterior, dovezile aduse de acuzare în procesul soţilor Julius şi Ethel Rosenberg au fost foarte clare. Cei doi, membrii ai Partidului Comunist American, încă înainte de război, au făcut parte din reţeaua de spionaj sovietică şi au reuşit să transmită viceconsulului URSS la New York date esenţiale despre procesul de construire a bombei atomice. Arestaţi în 1951, au fost condamnaţi la moarte şi, în ciuda unor campanii virulente în presă şi a unei opinii publice favorabile graţierii, au fost executaţi în 1953, fiind primii civili americani condamnaţi la moarte sub acuzaţia de spionaj.

genţă a unei tendinţe care se observă periodic în istoria Statelor Unite şi va instaura o ordine mult mai adaptată principiilor acestei mari naţiuni.

Republicanii şi democraţii alternează la Casa Albă după sfârşitul războiului. În 1948, Harry Truman „smulsese", spre surprinderea tuturor, realegerea sa. Candidatul american nu a mai reuşit să repete acest fapt şi în 1952, împotriva candidatului republican, care era nimeni altul decât generalul Eisenhower. Douăzeci de ani au deţinut puterea – asta însemna prea mult chiar şi pentru democraţi. Electoratul dorea de-acum altceva; evocarea Marii Crize nu mai reprezenta mare lucru în ochii alegătorilor mai tineri. Eisenhower câştigă cu o diferenţă de 6 milioane şi jumătate de voturi. În 1956 este reales cu o majoritate şi mai mare.

În 1960, candidatul democrat, John Kennedy, îl învinge pe vicepreşedintele Richard Nixon. Este primul catolic care se instalează în Casa Albă. Campania sa electorală avusese ca temă depăşirea unor noi frontiere şi alegerea sa simboliza ascensiunea unei generaţii care nu cunoscuse America dinainte de Roosevelt. Acest tânăr preşedinte nu era doar înzestrat din naştere; în criza din Cuba (octombrie 1962) avea să se dovedească un adevărat om de stat. În relaţiile cu Hruşciov va şti să îmbine metodele de intimidare cu moderaţia, obligându-l pe acesta să-şi retragă rachetele şi să accepte detensionarea situaţiei. Pe 22 noiembrie 1963, gloanţe asasine pun capăt în mod tragic mandatului său, în împrejurări care nu au fost niciodată elucidate în întregime. Figura acestui tânăr preşedinte se aşază în galeria acelora care au personificat în ochii universului imaginea cea mai nobilă a Americii. Succesorul său, vicepreşedintele Lyndon Johnson, era un *self-made man* din Sud. Abil, el

obţine din partea Congresului votarea proiectelor predecesorului său: ajutor medical acordat persoanelor în vârstă; ajutor federal acordat instituţiilor de învăţământ şi, mai ales, o lege a drepturilor civile, interzicând în mod categoric orice formă de discriminare rasială şi facilitând participarea negrilor la alegeri. În 1964 îl zdrobeşte pe adversarul său republican, Barry Goldwater, senator al Arizonei, al cărui program îl prefigurează pe acela al revoluţiei conservatoare, în baza căruia va fi ales Reagan.

În 1968, Johnson nu se prezintă la alegeri şi, după asasinarea lui Robert Kennedy, Richard Nixon îi smulge victoria, la foarte mică diferenţă, democratului Humphrey; un al treilea candidat, George Wallace, purtător de cuvânt al rasismului sudist, a adunat şi el aproape 10 milioane de voturi. În 1972 Nixon este reales, cu un avans de aproape 18 milioane, pentru un al doilea mandat, care se anunţa liniştit. Câteva luni mai târziu, izbucneşte una dintre cele mai mari furtuni din istoria politică americană: scandalul Watergate, în urma căruia, datorită convingerii întregii societăţi că fusese minţită de preşedintele său, Nixon, încolţit din toate părţile, se vede silit să îşi dea demisia, pe 8 august 1974, după ce luptă, rând pe rând, cu presa, cu judecătorii şi cu Congresul. Criza şi deznodământul ei inspiră comentarii divergente. Dacă un asemenea om a putut dispune de o asemenea putere în statul cel mai puternic de pe planetă, asta nu înseamnă că întreg sistemul este de condamnat? Dar dacă sistemul confruntat cu o criză atât de gravă a rezistat făcând să triumfe legea, acest fapt nu reprezenta, dimpotrivă, cea mai frumoasă dovadă a superiorităţii instituţiilor democratice? Evenimentul arăta că nimeni nu poate fi mai presus de lege; teza lui Nixon conform căreia, datorită prerogativelor sale, preşedintele se poate sustrage de la aplicarea legii

comune, fusese recuzată. Decizia Curţii Supreme confirma supremaţia aparatului judiciar, în vreme ce funcţia prezidenţială era, temporar, slăbită. Vicepreşedintele Gerald Ford este acela care îi succede lui Nixon, care îl alesese pentru a înlocui un prim-vicepreşedinte obligat să-şi prezinte demisia din cauza unui alt scandal. O situaţie insolită, situaţia acestui preşedinte ajuns în funcţia supremă fără să fi fost ales; alegătorii nu îl vor menţine în această funcţie după expirarea mandatului său incomplet. În 1976, republicanii pierd preşedinţia.

Democratul Carter este primul sudist care ajunge la Casa Albă după înfrângerea confederaţilor. Campania sa electorală a fost făcută în numele valorilor morale, noul preşedinte fiind hotărât să renunţe, în ceea ce priveşte relaţiile externe, la acea *real politik* aplicată de Nixon şi de Kissinger şi să respecte drepturile omului. El va constitui, însă, o decepţie: curba popularităţii sale se va prăbuşi. Victimă a sechestrării ostaticilor americani din timpul revoluţiei islamice din Iran, este învins de republicanul Ronald Reagan, al cărui program se bazează pe tradiţionalul individualism american, pe dogma liberei iniţiative şi pe ideile financiare ale şcolii de la Chicago. Succesul său, care constituia o reacţie împotriva administraţiei federale şi a *welfare state* [44], anunţă o dezangajare din partea statului, o reducere drastică a tuturor cheltuielilor, în afara celor destinate apărării, educaţiei şi ajutorului social, însoţite de o restabilire a echilibrului bugetar, în ciuda unei diminuări a impozitelor. În realitate, Reagan, care se anga-

[44] *welfare state*, concepţie politică în care statul joacă un rol esenţial în protejarea şi promovarea bunăstării economice şi sociale a cetăţenilor săi. Se bazează pe principiul egalităţii şanselor, distribuirea echitabilă a bogăţiei şi responsabilitatea publică pentru cei care nu reuşesc să-şi asigure minimul necesar.

jează într-un program costisitor de apărare spaţială, nu va reuşi să elimine deficitul bugetar şi nici să echilibreze balanţa comercială, dar va şti să găsească gesturile şi cuvintele prin care să-i facă pe compatrioţii săi să-şi recapete încrederea şi mândria. Fostul actor avea să fie, în fond, un bun preşedinte. Îi urmează, în 1988, vicepreşedintele său, George Bush, care se va dovedi un adevărat om de stat în ceea ce priveşte politica externă, dar căruia alegătorii îi vor reproşa că a neglijat problemele interne. Concurentul său democrat, Bill Clinton, guvernator al statului Arkansas, mizând pe tinereţe, îl înfruntă într-o competiţie cu trei protagonişti şi îl înfrânge. Clinton încearcă şi el reducerea deficitului bugetar şi obţine votarea ratificării Acordului de la Alena, încheiat între Statele Unite, Canada şi Mexic, extrem de important pentru viitorul economic al acestor ţări, şi nu numai al lor. Lansează un program federal de ajutor medical pentru persoanele în vârstă şi fără resurse. Pentru a-şi asigura realegerea în 1996, renunţă la cele mai îndrăzneţe dintre proiectele sale de reformă şi adoptă o poziţie centristă, fără să poată împiedica un adevărat val seismic al aripii celei mai conservatoare a Partidului Republican, care îşi asigură majoritatea în cele două camere. De atunci, această facţiune va duce un război de hărţuire împotriva lui exploatând, cu complicitatea tacită a presei, radioului şi televiziunii, o serie de scandaluri financiare şi sexuale, pentru a încerca să determine destituirea sa. Această strategie este dezaprobată în 1998 de electorat, care îşi manifestă ataşamentul pentru o linie moderată, la egală distanţă de revoluţia conservatoare şi de politicianismul corect. Autoritatea personală a lui Clinton nu va suferi de pe urma scandalului Lewinsky? Funcţia prezidenţială va fi slăbită şi ea?

Societatea americană şi problemele ei

În anii '60 şi '70, societatea avusese destule motive să fie neliniştită. Cele mai grave probleme erau legate de caracterul ei multirasial. În anii '60, în vreme ce iniţiativele administraţiei, dispoziţiile legislative şi deciziile Curţii Supreme tindeau spre abrogarea discriminărilor, la alegeri, în şcoli, o parte a negrilor, nemulţumită de măsurile oficiale, îşi apleca urechea la teza acelei *black power*[45], iar asasinarea lui Martin Luther King dădea dreptate extremiştilor. O serie de mişcări rasiale în cartierele negre din aglomerările urbane (Haarlem, 1964; Los Angeles, 1965; Newark, 1967) dezvăluiau importanţa unei probleme care privea o zecime din populaţie. După o perioadă de acalmie, violenţele din Los Angeles, din 1992, îi atestă caracterul permanent. Celelalte minorităţi revendică, de asemenea, recunoaşterea identităţii lor: indienii, portoricanii; este mai ales masa celor de origine spaniolă, a cărei continuă creştere ar putea pune, în cele din urmă, în discuţie supremaţia elementului anglofon.

Un alt subiect fierbinte era amplificarea violenţei. Tragicul sfârşit al fraţilor Kennedy şi al pastorului M.L. King, ca şi atentatul împotriva lui Reagan din 1981 nu sunt decât partea cea mai vizibilă a fenomenului. Delincvenţa juvenilă, criminalitatea, drogurile sunt tot atâtea simptome ale crizei

---

[45] *black power*, slogan al mişcării politice şi sociale proeminente în anii '60 şi la începutul anilor '70 în Statele Unite printre afro-americani, numită *naţionalism negru.* Mişcarea îşi propunea să obţină putere economică şi să formeze în rândul populaţiei de culoare un spirit comunitar solidar, bazat pe identitate separată şi tradiţia africană. Mulţi dintre susţinătorii acestei mişcări militau chiar pentru crearea unei naţiuni separate a negrilor americani. În 1965 şi 1967, „naţionalismul" populaţiei de culoare a dus la izbucnirea unor revolte în Los Angeles, Newark şi Detroit, încheiate cu zeci de victime.

care afectează oraşele. În anii '60–'70, o întreagă generaţie, legată de Războiul din Vietnam, mai ales în universităţi, începe să pună la îndoială sistemul de valori american. Mişcarea contestatară nu era, de această dată, mai radicală decât mişcările de critică socială pe care Statele Unite le cunoscuseră periodic şi nu avea să zguduie din temelii armonia socială? Criza s-a domolit în prezent, chiar dacă mai există focare de sărăcie şi chiar dacă aproximativ 35 de milioane trăiesc sub pragul sărăciei.

Fără să ţină seama de accidentele conjuncturale şi de fluctuaţiile majorităţii, dezvoltarea Statelor Unite îşi urmează, în mod imperturbabil, cursul. Populaţia continuă să crească mereu; în 1998 era de 273 de milioane. Economia este şi ea, de opt ani, în continuă ascensiune, în 1987 rata de creştere era de 3,8%. Dinamismul economiei a creat milioane de locuri de muncă şi şomajul a coborât sub limita de 5%. Produsul intern brut a fost evaluat în 1998 la 85.000 de milioane de dolari, iar venitul pe cap de locuitor (de peste 27.000 de dolari) este unul dintre cele mai ridicate din lume. Mai puţin dependentă de exterior decât altele, economia Statelor Unite se bizuie pe ea însăşi: cu 5% din populaţia globală, deţine aproape jumătate din bogăţia lumii. În ceea ce priveşte materia primă, consumă aproape jumătate din resursele planetei. Tehnologia lor este una de vârf în multe sectoare şi o zecime din firmele americane sunt pe poziţii de egalitate cu cele mai bune firme germane. Bancnota verde rămâne cursul universal de referinţă şi variaţiile sale vor perturba piaţa schimbului valutar, atâta vreme cât euro nu va face o breşă în monopolul dolarului.

Atât prin reuşitele, cât şi prin eşecurile şi incertitudinile sale, experienţa americană priveşte întreaga omenire. Acest popor a cărui originalitate consta odinioară în a nu

avea istorie, angajat total în aventura de a-şi pune în valoare teritoriul şi care întorcea spatele restului lumii, este astăzi solidar, de voie, de nevoie, cu întregul univers. Datorită diplomaţiei şi puterii sale militare, este garantul libertăţii multor ţări. Prin capitalul şi prin economia sa, orice recesiune a Statelor Unite are repercusiuni imediate asupra sănătăţii economiei mondiale şi orice nou avânt determină o relansare. Există o singură superputere şi această poziţie este deţinută de Statele Unite. Japonia este un concurent serios care a pătruns în forţă pe piaţa americană şi a ruinat mai multe ramuri de producţie. Comunitatea europeană deţine toate elementele pentru a le egala pe plan economic, dar nici una, nici cealaltă nu sunt încă în situaţia de a egala Statele Unite în ceea ce priveşte rolul lor politic. Dacă lumea ar trebui să îşi aleagă o capitală, unde în altă parte ar putea fi aceasta, decât la New York? Prezenţa ONU pe malurile East-Riverului nu reprezintă recunoaşterea acestei supremaţii? Rolul intelectual şi cultural al Statelor Unite le plasează, de asemenea, în frunte; americanii adună premiile Nobel din toate domeniile. Au inventat sau au reînnoit o serie de forme originale de creaţie; romanul, arta cinematografică, benzile desenate, arhitectura, coregrafia sunt tot atâtea modalităţi de expresie, simţire şi gândire, care fac să se răspândească în lumea întreagă o civilizaţie ce poartă amprenta lor. În orice caz, istoria Statelor Unite este, din an în an, din ce în ce mai mult o parte integrantă a istoriei umanităţii şi a patrimoniului său comun.

BIBLIOGRAFIE

Un excelent ghid, atât în ceea ce priveşte eventualele lecturi suplimentare, cât şi în ceea ce priveşte expunerea problemelor, îl poate constitui lucrarea lui Claude Fohlen, *L'Amérique anglo-saxonne de 1815 à nos jours*, PUF, ediţia a 2-a, 1969, colecţia *Nouvelle Clio*.

André Kaspi, *Les Américains. Les États-Unis de 1607 à nos jours*, Le Seuil, 1986.

Denise Artaud şi André Kaspi, *Historie des États-Unis*, Colin, 1969, col. *U*.

Daniel Boorstin, *Historie des Americains*, Colin, 1981. O mare frescă în trei volume: vol. 1: *L'aventure coloniale*; vol. 2: *Naissance d'une nation*; vol. 3: *L'expérience de la démocratie*.

Lexique historique des États-Unis, de Denis Artaud, Régis Benichi şi Maurice Vaïsse, conceput ca un dicţionar, conţine tot felul de indicaţii lămuritoare asupra instituţiilor şi practicilor religioase, Colin, 1978.

Pentru instituţii:

André şi Suzanne Tunc, *Le système constitutionel des États-Unis d'Amerique*, Domat, 2 vol.: *Historie constitutionelle*, 1953; *Le système constitutionel actuel*, 1954.

Marie-France Toinet, *Le système politique des États-Unis*, PUF, col. *Thémis*, 1987.

Denis Lacorne, *L'invention de la république: le modèle americain*, Hachette, 1991.

Denis Lacorne, *La crise de l'identité américaine: du melting-pot au multiculturalisme*, Fayard, 1997.

Jacques Néré, *La guerre de Sécession*, PUF, col. *Que sais-je?*, nr. 914.

Asupra chestiunii rasiale: Claude Fohlen, *Les Noirs aux États-Unis*, PUF, col. *Que sais-je?*, nr. 1191 şi Michel Fabre, *Les Noirs américains*, Colin, 1967.

Asupra unui episod capital din istoria politicii externe:
Jean-Baptiste Duroselle, *De Wilson à Roosevelt. Politique extérieure des États-Unis, 1913 – 1945*, Colin, 1960.
Pierre Mélandri, *La politique exterieure des États Unis de 1945 à nos jours*, PUF, 1982. Prelungeşte până astăzi studiul lui J. – B. Duroselle.
Yves - Henri Noualhiat, *Les États-Unis et le monde au XXe siècle*, A. Colin, col. *U*, 1997.

Despre civilizaţie şi societate, trei lucrări:
Max Lerner, *La civilisation américaine*, Le Seuil, 1961.
Claude Fohlen, *La société américaine (1865 – 1970)*, Arthaud, 1973.
André Kaspi, Claude-Jean Bertrand, Jean Heffer, *La civilisation américaine*, PUF, 1979.

CUPRINS

Cuvânt înainte 5

Capitolul I - Primele aşezări (1607-1763) 7

Capitolul II - Independenţa (1763-1783) 23
1. Cauzele rupturii 23
2. Războiul de Independenţă 30

Capitolul III - Constituţia Statelor Unite 33
1. *E pluribus unum* 33
2. Naşterea partidelor 41

Capitolul IV - Vestul şi democraţia americană 51
O nouă societate 61

Capitolul V - Sclavia şi Războiul de Secesiune 67

Capitolul VI - Industrialism şi democraţie 85

Capitolul VII - Izolaţionism şi imperialism 101

Capitolul VIII - *New Deal* şi responsabilitate mondială 115

Capitolul IX - Superputerea 135

Bibliografie 149

Istorie universală

Microsinteze

Fără a omite nici unul dintre reperele esenţiale ale istoriei SUA, lucrarea prezintă cu precizie elementele importante ale proceselor politice interne şi externe, realizează numeroase şi binevenite incursiuni în spaţiul vieţii cotidiene sau al mentalului colectiv reprezentativ pentru diverse perioade.

În umbra evenimentelor politice, diplomatice sau economice, René Rémond surprinde America profundă, diversă, pragmatică şi idealistă în acelaşi timp, iar această perspectivă are, credem, un efect pozitiv: ne descifrează şi apropie trecutul şi experienţa americană de emoţiile şi configuraţiile mentale proprii.

Colecţie coordonată de ***ŞERBAN PAPACOSTEA,***
membru corespondent al Academiei Române

În curs de apariţie:

- *ISTORIA UNIUNII SOVIETICE DE LA LENIN LA STALIN*
  de Nicolas Werth
- *GULAGUL*
  de Jean-Jacques Marie
- *ISTORIA AUSTRIEI*
  de Jean Bérenger

ISBN: 973-9413-94-3